

DISPATCH

CLASSIFICATION	PROCESSING ACTION
SECRET	MARKED FOR INDEXING
TO Chief, EUR	NO INDEXING REQUIRED
INFO.	ONLY QUALIFIED DESK CAN JUDGE INDEXING
FROM Chief [ ]	MICROFILM
SUBJECT [ ] Operations - Manuscript of Otto Wilhelm KUMENIUS [ ]	[ ]

ACTION REQUIRED - REFERENCES

See below

REF: DIRECTOR 72746, 7 February 1968

Attached herewith is a copy of the manuscript requested in Reference.

[ ] made the copy from [ ] [ ]'s copy, which he loaned us.

[ ] has not had time to study the contents. Since we do not have a copy for ourselves, we would appreciate Headquarters translating and bringing to our attention anything pertinent contained in the manuscript.

Attachment:
As stated, b/w

Distribution:
3 - EUR, w/att

DECLASSIFIED AND RELEASED BY
CENTRAL INTELLIGENCE AGENCY
SOURCES METHODS EXEMPTION 3B2-B
NAZI WAR CRIMES DISCLOSURE ACT
DATE 2006

CROSS REFERENCE TO	DISPATCH SYMBOL AND NUMBER [ ] [ ]	DATE 18 Mar 68
	CLASSIFICATION SECRET	HQS FILE NUMBER 28-2-5/3

OTTO KUMENIUS

Kontraspion
i Finland och Sverige

att #1 4/w to [

]

CS COPY

[

7

Introduktion

UNVEIL

SCAEGEAT

WASHED DOWN

CERTIFICATE
TRAVELED

BREATH
Bodyguard

Otto Kumenius var under andra världskriget kontraspion vid finska generalstaben. En av hans uppgifter var att avslöja fiendliga agenter. Hans sista uppdrag i Finland var att föra över 5.200 ester till relativ trygghet i Sverige - mittför "nisan" på ryska kontrollkommissionen. Nen ryssarna fick vättskap om esttransporten och avsikten var att utse honom till syndabock.

Efter uppdraget återkallade hans chef överste Joel Walldén honom till Helsingfors. Kumenius tog en "omväg" och fick då veta vad som väntade på generalstaben. Hans intuition räddade honom denna och många andra män i kritiska situationer. En svensk sjökapten övertalades i Åbo att anställa honom som sjöman och på så sätt kom han över till Sverige.

Snart var han engagerad som tysk -senare också japans- spion i Stockholm. Vad tyskarna och japanerna inte visste var att han i själva verket arbetade för den svenska underhållsetjänsten, m o t dem. Bluffen höll till det blev fred och han liksom andra spioner i "spioncentral Stockholm" sökte sig fredligare jaktmarker.

Om sin dramatiska och till stor del i Finland och Sverige okända verksamhet i finska och svenska kontraspionaget, berättar Otto Kumenius för journalisten Anders Beiwbom. Boken är ett teamwork av de båda som vid upprepade tillfällen möttes i Palma de Mallorca där Kumenius numera är framgångsrik restaurangman.

Tusentals skandinaviska turister har funnit vägen till restaurang Tre Kronor vid Calle Apuntadores 14 i Palma - ett stenkast från centrala Plaza de la Reina. Då svenska mat och dryck börjat känna ovana för nordiska gourmander, har en gyllenbrun fläskkotlett eller pyttipanna nedsköld med en iskall Löjtens eller tysk Bommerlunder återställt trivseln i det spanska solparadiset.

Vi söker upp privatmannen Kumenius i hans villa Neguri i Palmas societetskvarter. Eller - låt oss börja ~~medtalet~~ i Finland där Otto Kumenius var en 17-års pojke som till varje pris ville in vid Nylands dragoner för att göra värnplikt bland "de stora pojkkarna". Ett intyg med faderns namnteckning öppnade portarna till militärlivet. Att den unge Otto själv skrivit faderns namn på intyget, bekymrade honom inte. Intyget hade ju önskad effekt. Han skrevs in i rullorna.

En stark dragning till det okända och ovärde gär som en tråd genom Kumenius liv. Några stänkt bitters och angostura ger det flikt och krydda. Mörkligt är kanske att också hos kriminalmannen, chefen för regeringens livvakt, förhörsledaren och kontraspionen finna sidor av nedmänskligitet och humanitet. Ovanliga ingredienser i yrken ~~att~~ som kräver slåghet, hårdhet och mod.

Otto Kumenius stod tidigt inför ett val. En faderlig vän

STUBBORNLY

erbjöd medel för utbildning till officer. Ungefär samtidigt svarade han på en annons i Hufvudstadsbladet. Flygande poliskommandot behövde folk. Officer eller polis? Han valde polisen. Som ofta sker i orostid klättrade ~~den~~ ynglingen snabbt i graderna, hamnade slutligen hos Nylands läns kriminalpolis - motsvarighet till den svenska statspolisen. Ovanligt ung för denna tjänst, arbetade han snart som överdetsktiv i mordkommissionen. Här lärde han sig värde av att vid förhör med misstänkta, undvika alltför "hårda bandage". En metod som sällan leder till erkänande. Vänlighet och förmåga att vinna motpartens förtroende, ger de bästa resultaten. En linje han ~~hittat~~ envist höll fast vid senare som underrättelsemän. En framtid väntade honom i polisen. Då inträffade det som skulle förändra hela hans liv: ryska bomber fälldes över Helsingfors.

(1.)

-Finnarna har kämpat på ett sätt som gör dem förtydliga att förbli ett fritt folk i ett fritt land.

Stalin.

-Det finska folkets hållning är verkligen berömvärd: under 600 år har krigatillstånd rått i landet under inte mindre än 100 år. Det är viktigare att behålla ett sändant land som bundsförvant, än att inlemma det i germanska riket, vilket ändå bara skulle framkalla komplikationer.

Hitler.

BARN Roof

Persister
PRIVATE

Torsdagen den 30 november 1939. En 26-årig finsk jordbruksarbetare som stod gränsvakt på ett ladutak blev det första krigsoffret. Han fick höger arm söndersliten av en granatkärva. Granaten avlossades från ryska sidan av gränsen ~~vid~~ på Karelska näset. Med finsk "sisu" vandrade den unge bonden sex kilometer för att söka vård av en militärläkare. Så långt var avståndet från främsta försvarslinjen till de yttersta finska gränsposterna mot det ryska riket.

Fem dagar tidigare. Leningraddistrikts överbefälhavare, sofflad av Moskvaradion förkunnar att finskt artilleri skjutit över gränsen i trakten av Mainila by. Molotov vidhöll - trots energiska finska protester - att sju kanonskott från finnarna dödat tre meniga, en underofficer samt sårat sju meniga och två befälspersoner. Ett finskt förslag om undersökning av händelsen, avvisade Molotov i en not som slutade med att Sovjet sade upp nonaggressionsavtalet med Finland. Sovjet hade angripits utsatts för ett grovt finskt överfall, angripits av en 3 1/2 miljonersnation, vars sparsamma gränsvakt låg sex kilometer eller mer från ryska gränsen.

Denna första Sovjetvarning borde ha tagits ad notam av det finska folket. Samma dag som gränsvakten träffades av granatkärvan, vid niotiden på morgonen, dök ryska bombplan som startat från den nya ryska flygbasen Baltischport i Estland, upp över finska huvudstaden. Attacken kom oförberett, planen hade släppt sina bomblaster innan flyglarmet i Helsingfors satte igång sina sirenjut. Då flygplanen på eftermiddagen återkom, träffades tekniska högskolan, en kyrka, en skola, ett dussin bostadshus och tiotusentals fönster sprängdes vid de kraftiga detonationerna.

Nästa dag fyllde ryska plan tusentals flygblad över sta-

dons arbetskvarter. På flygbladen erbjöd ryska folket generöst att dela med sig av sitt bröd åt de svältande finnarna. Ännu medan bladen dalade mot marken, kick en av maskinerna ned på takhöjd och beströk en öppen plats med sina kulsprutor. Tjugo kvinnor och barn ur den arbetsklass som bladen var adresserade till, dödades. Bland de första dödsoffren var självriga Armi Hillevi Metsäpelto. I denna krigets bombouvertyd dödades ett hundratal Helsingforsbor.

x

Slaget kom överraskande. Sovjets krav hade nyss diskuterats i Kreml, och den paus som uppställt i förhandlingarna, uppfattades av finnarna som ett anstind för att herrarna i Moskva skulle finna nya utgångspunkter för fortsatt samtal. I förhandlingspausen ~~avskjutning~~ återvände evakuerade till Helsingfors och andra orter, skolorna öppnade, den förstärkta beredskapen upphörde, officierna reste på permission, livet återtog sitt vardagliga mönster. Visserligen hade underrättelsetjänsten i mitten av novembär konstaterat att ryssarna flyttade trupper från Leningradområdet till Karelska näset. Vid Finlands gränsen höll Sovjet en imponerande styrka, ca 25 divisioner och tioatalet pansarbrigader. Mot detta kunde finnarna inte ställa mer än tio bristfälligt utrustade divisioner, vardera underlägsen de ryska i numerär och eldkraft. Underrättelsetjänsten ansåg att Sovjets avsikt var att börja krig. Åsikten delades inte av landets politiker, inte ens landets utrikesminister trodde att kriget var nära. Och politikernas optimism smittade av sig på folket.

x

I morgningen den 30 november gick Röda armén, stödd av häftig artillerield, över finska gränsen på flera ställen. Starka flygförband bombade finska städer och Sovjets Österajöflotta inleddes kriget till sjöss. Vinterkriget hade börjat. Ett av bombmålen för de ryska flygarna var lilla Borgå, idyllen vid Finska viken, öster om Helsingfors. Staden saknade helt militär betydelse -ungefär som Hjo och ~~Trässbergs~~ gör detta. Fyra gånger bombades Borgå. Senare under vapenstilleståndet frågade man en rysk flygofficer om anledningen till dessa obegripligaombombningar. Han verkade förvånad och svarade: "Där bor ju krigshetsaren Runeberg!"

Omedelbart efter anfallet till lands, sjöss och i luften, inleddes ett febrilt arbete med att förstärka skyddsrum, gräva lopgravar i städernas parker som skydd mot splitter, täcka över fönster och källargluggar med bräder och sandväckar, forsla bort dyrbarheter och

Respire

införskak

DAWN

CANIT

INCITE

BORGOS

evakuera alla civila som inte absolut behövdes för att hålla industrier, affärer, kontor, tändningar, kommunikationer osv igång. Tåg och bussar fyllda av kvinnor, barn och åldringar lämnade ~~städerna~~ städerna. Sovjetpressens och radions propaganda antog tidvis rent hysteriska proportioner. Dessa uppgift var svår: att övertyga det ryska folket om att fyra miljoner finländare anfallit Sovjet med dess 200 miljoner invånare. Finländska regeringen hade flytt, uppgav propagandan, varför ryssarna inte kunde förhandla med den. Snabbt arrangerade ryssarna en skenregering med den i Moskva bosatte finländske kommunisten O W Kuusinen som regeringschef. Terijoki, en liten by vid sydkarelska gränsen med en liten befolkning, men med många fotta sommarvillor och en berömd sandplage, blev sätte för "regeringen".

x

Finlands regering hade inte flytt. På landets 22:a självständighetsdag, samlades den i hotell Kämps festvåning kring den åldriga presidenten Kyösti Kallio, den lugne ämbetsmannen, statsminister Risto Ryti, det sociala nyskapandets man Väinö Tanner och mannen från dusterna vid Kremls förhandlingsbord, J K Paasikivi. Där möttes ~~från~~ försvarsminister Nikkanen och socialminister Fagerholm, fd frisör och en av landets stora svenska språkiga vältalare. Vid en enkel kapp firade man den dag som år 1939 hade djupare betydelse än någonsin för regering och folk. Över den folktomma staden vajade den blåvita nationalsymbolen.

Finlands folk var redo i ögonblicklig beredskap: permisioner drogs in, årclasser inkallades, reservister mönstrades, skyddskåristar drog på uniformen och lottorna mötte upp vid sina kokvagnar. Folket var engigt i beslutet att till varje pris försvara sin självständighet. Den grånade maskalk Mannerheim - överbefälshavare - hade goda vapen och män att planera försvaret med. Själv var han inte - som ryska propagandan saade - en symbol utan alltjämt den rutinerade krigsledaren, som aktivt och kunnigt dirigerade försvaremaskinen. Och han biträdde av dugande krigare som generallöjtnant Airo, operativa avdelningens chef och Mannerheims högra hand, generallöjtnant Valve, kustartilleriets chef, generallöjtnant Nenonen (världsberömd artillerigeneral), generalerna Oesch och Öhquist, generalmajorerna Talvela och Lagus (panzargeneralen), infanterigeneral Tapola och skyddskåregeneral Malmberg.

Det personliga mötet, den enskilda soldaten och officérens

skicklighet och mod är av avgörande & betydelse i ett krig mot en numerärt överlägsen fiende. Vilket skulle visa sig senare bl.a vid den s.k. Mannerheimlinjen på näset, bygd sommaren 1938 av studenter, kontorister, industriarbetare och andra frivilliga som offrade semestern för att anlägga en försvarskedja - förx alla eventualiteter. Linjen bestod inte av något annat än tankshinder av stenar, fällda grova stockar, och enstaka betongbunkrar. Mot denna "befästningslinje" skulle ett ryska anfall ~~möj~~as att slås sönder.

x

Någon vecka före krigsutbrottet mellan Sovjet och Finland skrev Stalin och Hitler under en av neutralitetspakt. I den fanns en s.k. hemlig klausul att Finland, Estland och Lettland erkändes som "ryska intressessfärer". Sovjet tilltvingade sig snart biståndspakter av de baltiska staterna och började bygga flottbaser vid deras kuster. Så kom turen till Finland. Ryssarna krävde Karelska näset, öarna i Finska viken, västra delen av nordliga Fiskarhalvön och 30 års arrende av Hangö för att anlägga en flottbas. I oktober 1939 avisade Finland de ryska kraven som oantagbara. 18 oktober deltog president Kallio i "kungamötet" på Stockholms slott. Kallio ville att Nordens länder skulle gå samman i en militärpakt samt befästa Ålandsöarna.

Detta skulle troligen ha varit vår, liksom Norges och Danmarks räddning, m.a.o. hela Nordens räddning. När man efteråt ser på saken, tror jag att om en sådan allians skett, skulle varken tyskar eller rysar ha anfallit oss. Men de övriga nordiska länderna avslog Kallios begäran och Finland stod ensamt, snart var vinterkriget ett faktum.

(2)

Då de första ryska bomberna föll över Helsingfors, stod jag och räkade mig. Mitt förehavande följdes med spänt intresse av min tre-åriga son Tom. Vi hörde flygplanen över staden, men reflekterade inte närmare över ljudet. Men så började bomberna falla så nära att huset skakade som vid jordbävning. Jag lyfte ~~snabbt~~ upp pojken och såg just genom badrumsfönstret hur den lilla kyrkan på andra sidan gatan störtades samman. Lika snabbt som anfallet kommit var det över. Senare denna dag mötte jag en personlig överraskning som gav mitt liv en ny inriktning - inte för krigsåren bara, utan för framtiden. Ett meddelande dämp ned på kriminalpolisen, där jag då arbetade, att jag skulle anmäla mig hos poliskommendör Arajuuri. Han var min högsta chef, men kallelser till honom var inte precis vardagliga. Jag sökte upp kommen-

dörens rum. Kort sa han att nu var det slut med polisjobbet för ett tag. Jag skulle bli chef för regeringens och presidentens livvakt. Först skulle jag organisera arbetet och välja lämplig personal. Major Hovilainen - regeringskommendanten - kunde lämna närmare ~~instans~~ instruktioner, det var bäst jag sökte upp honom genast. Majoren var ungefär lika "talträngd", han visste bara att presidenten och regeringen behövde en livvakt, och att jag utsetts sköta jobbet. Jag fick fria händer och medarbetarna kunde jag välja ur poliskåren, men det brådskade, ~~och~~

ATTACHED

Jag satte fart och "handplockade" ett trettiootal man från Helsingforspolisen, goda bilförare och skyttar, många av dem gärna vänner ~~frim~~ till mig sedan årat. Vi köpte ~~an~~ tre ~~stora~~ sjupersoners Fordbilar, några mindre personvagnar och hyrde in oss i en lägenhet inte långt från Finlands bank som -inom parentes - hade den bästa bomskyddskällaren i landet. Statsminister Rytí var chef för banken. Jag hade alltså den man jag skulle samråda med om arbetet, inom ~~h~~ kvarnt rökhåll. Jag var ung och uppdraget tilltalande mitt sinne för det oprövade. Vi startade från nollläge, beväpnade oss med Suomi maskinpistoler, vanliga armepistoler och lade upp en administration som min högra hand, ~~frim~~ Väinö Sartama tog ansvaret för. President och regering skulle hållas under ständig observation - inget fick händas ~~med~~ dem.

chief

Nu är ju Finland inte ett land där bomber och granater kastas hur som helst på obekväma personer och politiska motståndare. Inte heller skjuts presidenterna när det är dags att byta ut dem. Ändå måste vi vara vaksamma. Den gamla gudfruktige bondehövdingen Kallio kunde mycket väl ha blivit ~~maskjuten~~ av någon fanatisk kommunist, det fanns gott om dem. Man behövde bara studera ryska tidningar och lyssna på rysk radio för att förstå att grannen inte precis ~~älskade~~ vår president eller regeringens ledamöter! Den rätta regeringen fanns ju enligt rysarna i Terijoki, inte i Helsingfors. Det var bara så svårt att övertyga finska folket om detta.

MOTTO

Livvakten började sitt arbete. Vårt första uppdrag ~~var~~ att eskortera Rytí - av någon döpt till Nordens största monitkra geni - världig, opernlig för det mesta, en man ~~med~~ med valspråket ~~xxx~~ "Plikten framför allt". Han skulle till St Michel för att rådgöra med Mannerheim, som inrättat ~~sitt~~ sitt högkvarter i den lilla staden i norr, nu som under frihetskriget, då han också lett krigsoperationer från St Michel. Efter någon timmes färd kallades jag in till Rytís avdelning i salongsvagnen som industrimagnaten Ahl-

ström ställt till regeringens förfogande. Vårt tåg körde med släckta ljus och ~~xx~~ gardinerna var tätt fördragna i kupén. Hotet från ryska flyget fanns hela tiden, speciellt brukade det anfalla trafikcentra, tåg och andra ~~xx~~ transporter, de sköt på allt som "rörde sig". Men det var ändå säkrare att färdas om natten, då flygarna hade svårare att lokalisera målet ~~xx~~ träffa det.

Då jag kom in till Ryti satt han och drack rödvin, utsökt med vatten - en vanlig dryck för honom. Han bjöd mig på whisky. Ryti var bekymrad och hans min ljusnade inte då vårt tåg ibland saktade ner till krypfart och låtade sig fram över sönderbombade bangårdar, ~~xx~~ provisoriskt reparerade för att den livsviktiga trafiken skulle hållas igång. Jag minns några ord från vårt samtal:

-Vi får se hur detta kommer att sluta. Finland är ett litet land, Ryssland omörligt och omörligt i sina krav. Vi ser hur det går för de baltiska staterna..bara vi får behålla vår självständighet...?

x

Jag låg längre och lyssnade till hjulens dunk mot skenskarvarna, funderande på Ryti:s ord, innan jag sovnde. Genom den Becksvarta natten drog loket förutom salongsvagnen en flakvagn bestyckad med luftvärnskanoner. Med vakterna utanför hade jag avtalat ett alarm-system, om någon ville in i vagnen. Innan jag ännu var fullt vaken, hördes hårdare knackningar på vagnsdörren. Jag slängde på uniformen och gick för att öppna, redo att ge den morgontidige fridstöraren en avbasning. Kupédörren drog upp och ~~xx~~ på fotsteget, ~~xx~~ stod ~~xx~~ Mannerheim. Jag svalde min ilska, stranade upp mig och anmälde tåget och dess personal regementsenligt för överbefälhavaren. Han frågade om Ryti stigit upp, vilket jag förnekade. Han bad mig följa med till sovavdelningen. Ryti som väckts av bultningarna och vårt samtal, stod ~~xx~~ intill ~~xx~~ sängen iförd en blå-vit-randig pyjamas. Mannerheim i ~~xx~~ uniform med ordensband i rader på bröstet, steg fram och skakade hand med Ryti. De språkade en halvtimme, Ryti på svenska, Mannerheim på finska. Vilken drömsituation för en pressfotograf, tänkte jag, och då ~~xx~~ herrarna ~~xx~~ skilts så jag till Särtama som också varit närvarande i vagnen; ~~xx~~

-Nånnan vi inte ska klara upp det här kriget trots ~~xx~~ alla odds, när regeringen och militären är så där eniga!

En timma senare var Ryti korrekt klädd och avtägade för att konferera med officerarna på staben. På återresan samma kväll, kallade han åter in mig. Han språkade först om helt andra ting än kriget,

ville troliker koppla bort tankarna från ~~de~~ ^{och} svaras problem, ~~de~~ svåra avgöranden som väntade honom i huvudstaden. Slutligen saade han:

- Nu har kriget räckt i elva dagar. Fienden står i Terijoki och har enligt våra kalkyler förlorat 30.000 man, själv har vi 324 stuprade, och nu erbjuder England och Frankrike militärt bistånd. Ryti kunde inte förhala svaret till dessa länder längre - skulle Finland acceptera ~~den~~ ^{ett} ambulans hjälpen? Risken fanns att om han tackade ~~xx~~ ja kunde Hitler angripa. Ett felaktigt beslut ~~kunde~~ få katastrofalt verkan genast eller längre fram.

Siffrorna från krigsskadeplatserna hade Ryti ~~xx~~ fått vid dagens överläggningar med militären. Jag funderade över orsaken till de förbluffande finska framgångarna. Idag vet jag åtminstone ~~en~~ en orsak till de ryska motgångarna i krigets upptakt. Rysarna hade fått helt felaktiga informationer om vår militära styrka. Om de ryska spionerna lämnat riktiga uppgifter, skulle ~~de~~ ^{den} ryska militärledningen ~~xx~~ ha haft till att vi var förberedda, fastän illa utrustade. Röda arméns ledning baserade sina anfallsplaner på felaktiga ~~xx~~ informationer. Vår krigsmakt bestod visserligen inte av några kollosala män, men i skyddskåren fanns ca 100.000 man som fullgjort militärutbildning. Vid mobiliseringen kom de automatiskt in i armén, ~~klar~~ att slåss.

Samma dag rysarna anföll saade den snart välkända kvinnliga ^{i ryska radion} "hailaan" kallad Röda Tiltu att "nu ska Finland få skolor för sina barn så dessa kan lära sig läsa och skriva". Finlands skolor var ~~säkert~~ denna tid lika utmärkta som skolorna i Sverige, men ryska folket var helt enkelt felinformerat om finska förhållanden, inte bara ~~med~~ ^{med} vår krigsmakt och dess möjligheter att slåss. H u r vanskinniga uppfattningar ~~xx~~ ryssarna kunde ha om vårt land, fick ^{senare} jag förbluffande exempel på ~~xx~~ som kontraspion.

^x
Vid krigsutbrottet fick jag uppgiften att med några man gå igonom den "övergivna" ryska ambassaden i Helsingfors. När jag drog ut en låda i ministerns stora, fina skrivbord hittade jag ext påbörjat franskbröd och en burk anjouvis. Ministern hade tydligt haft lust till ett litet mellanmål då och då. Intressantare var att vi ~~lockas~~ i huset fann en grupp på 20-30 ryssar som saknade diplomatisk immunitet. I papperna kallades de helt enkelt ~~för~~ ^{specialister} Vad deras specialitet bestått i under förkrigstiden, var inte svårt att räkna ut. Vi höll kvar gruppen tills vi fått ut vår personal från finska ambassaden i Moskva.

Ryti fick denna tid ofta besök av VIP från skilda länder. Jag var med då franska och engelska generaler kom för att erbjuda ~~xx~~

bistånd med soldater och krigsmaterial. Medan kriget ännu "var ung" fanns det i fransk hamn 50.000 fullt utrustade engelsmän och fransmän färdiga att ingripa i striderna. Flera gånger frårade jag Ryti vad han tänkte ~~göra~~ göra. Han skakade bara rådvill på huvudet. Senare fick jag veta att han via sina Berlinförbindelser fått veta att om vi tog mot ienna hjälpkår, skulle tyskarna göra gemensam sak med ryssarna och anfalla Finland, som då ~~var~~ fäste en andra front. Säkert en avgörande orsak varför finska regeringen avböjde fransk och engelsk hjälp, vilket kanske också var det bäste för oss. Ryti var en ~~lätt~~ ~~lätt~~ klok man.

Svenska utrikesministern Richard Sandler - varm Finlandsvän - besökte Ryti upprepade gånger och träffade också finska regeringen. Jag lärde känna Sandler närmare då han och Ryti åt lunch i restaurang Königs källarvåning vid Mikaelsgatan. Sandler gick ~~dena~~ in helhjärtat in för att förmå svenska regeringen att låta Sverige ta aktivt del i Finlands försvarskrig. Hans goda avsikt "var belönades" med att han fick avgå - om av politiska eller andra orsaker känner jag inte till.

Kriget var nu i full gång och huvudstadens tidningar fylldes av dödsannonser över stupade. Men ingen försökte ta livet av presidenten eller regeringens medlemmar. Dessa spötserade tryggt på stadens gator mellan de ryska flygangreppen. Mitt arbete kändes alltmer tråkigt och meningslöst. Jag skulle bevakafolk som inget ont tycktes ~~vara~~ hota. Till slut stod jag inte ut längre utan ~~var~~ uppsökte Ryti och bad att få bli förflyttad till det mer spännande livet vid ~~fronten~~ fronten. Han saade att han förstod min motivering, jag kunde få lämna tjänsten så snart han hittat en efterträdare. Valet föll på Väinö Sartama och glad i hägen gjorde jag mig klar att fara till fronten och kämpa som kavallerist, för vilket jag ju utbildats vid Nylands dragoner...

Nu gick det inte som jag tänkt. Istället för fronten ~~var~~ beordrades jag att infinna mig på spionskolan i St Michel för att gå igenom en snabbkurs i kontraspionage. Tydligens ansåg man att jag som "gammal kriminalare" kunde göra landet större tjänster ^{som} under rättseman än som kavallerist.

COWARDLY
Man talar ibland om "fega spioner". Låt mig korrigera: en spion är sällan feg. Han tar medvetet de största tänkbara risker i kampen mot fiendens kontraspionage. Han ger sig in i en "lek" där minsta oförsiktighet kan medföra upptäckt. En enda spion är ofta värdefullare för sitt land än en hel division elittrupper. Lyckas han med sitt uppdrag, har han haft tur och lönen blir ett nytt, kanske ännu farligare uppdrag. Misslyckas han är hans situation minst sagt

präst. Såtappas han i fiendeland är slutet alltid ett - döden. En död utan hederssalut vid graven eller dödstruna i tidningen. Inte sällan firnekas spionens existens av det egna fosterlandet. Soldaten som visar mod och rådighet i strid, omnämns i regementsorder, får kanske tamperhetsmedalj. Om spionen lyckas med sitt uppdrag, skrivs inga notiser, delas inga medaljer ut till honom - nej, en spion är sällan feg!

(3)

Liksom Mannerheim trivdes jag i St Michel där jag kom att visats en tid som elev vid spionskolan. Med min långa tjänst vid kriminalpolisen, studier vid olika skolor och arbete på olika polisavdelningar - längst i mordkommissionen - var mycket av det vi fick lära oss, inget nytt. ~~Detta~~ Kurstiden blev där för ~~en~~ behaglig avkoppling mer än ~~en~~ hård skolning för "världens hårdaste yrke". Vår chef var överste Kustaa Rautsuo, en dukig man som under Finlands självständighetstid varit chef för generalstabens kontraspionage. I fredstid har kontraspionaget en fatal personal, för en undanskymd tillvaro. Vi ~~skulle~~ ~~vara~~ organisera kontraspionaget för krigsförhållanden. Vi tog amerikanarna till modell. De har vid sidan av sitt officiella spionage- och kontraspionage en större och effektivare organisation, finansierad av storindustrin.

Vår avdelning sattes ihop av reservofficerare, underofficerare och folk från olika skikt i samhället. Vi enrollerade kriminalpoliser, bankdirektörer, advokater, fastighetsnäklare, arkitekter, tekniker, ingenjörer, journalister och affärsmän. Vi var alltså rikt specialiserade och behärskade de flesta yrken, en avsjord för del om man snabbt behöver "stoppa in" en kunnig yrkesman i någon bransch, där man vill ha en rapportör. Vårt folk var redo att rycka in på nolltid, då de fick order. Men också utanför dessa yrkesgrupper - i föreningsvärlden tex - knöt vi kontakter.

Efter kurserna placerades jag på generalstabens kontraspionage i Helsingfors. Min chef var först juris dr Paavo Kastari. Vi bodde och arbetade på avdelningen. Ingen fick bo hemma. ~~Detta~~ Spionage- och kontraspionaget var uppdelat i den så kallade underrättelseavdelningen, med överste Pasonen som chef. Hans högra hand var den skicklige kryptolösen överste Reino Hallamaa. På kontraspionaget där jag ~~var~~ tjänstgjorde, var Kustaa Rautsuo chef. I St Michel hade vi ~~främst~~ ~~främst~~ rägnat oss åt allt som rörde rykt spionage. Nu fick vi också kontakt med tyskarnas underrättelsetjänst. Då deras spionorganisationer kom att betyda rätt mycket för oss, ~~var~~ - inte minst för

Few

Real estate
BROKERS

decided
advantage

här

mig - vill jag kort informera om dem. Redan 1939-40 märkte vi att det tyska intresset för finska Örhållanden ökade. Vårt land övervälvades av tyska affärsmän och journalister. De reste gäst i landet och spionerade av hjärtans lust. Att de med framgång ersatte förrigatidens "wandervägsk" var inte svårt att förstå. Dessa snokande och lång frågvissa ~~man~~ och kvinnor ^{och män} fick under namnet "tillföllighetsagenter". Vi kom snart på att deras chef ~~höghan~~ ^{Kallades} ~~höghan~~ ^{och var} Onkel Max, stationerad i Stettin. I sin tur sorterade han ~~var~~ direkt under SS fruktade och hatade spionage- och övervakningsavdelning Sicherheitsdienst, SD.

De kringresande, eller i Finland fast stationerade, tillföllighetsagenterna fick de flesta uppdraget av i landet bosatta tyskar. Dessa hade visserligen surit sitt nya fosterland trohet, men tycktes inte beväpna ^{lyxiga} av någon känsla av solidaritet mot det land som tagit emot dem. ~~Max~~ Typiskt för just nazityskarna. Till ~~Max~~ lycka fanns det inte så många av dem. Tyskarna hade också välutbildat folk, agenter av en annan kaliber, som vi också kom på spären. De sorterade under tre organisationer i Tyskland: arméns Abwehr, Gestapo och utrikesministeriet.

x

Då vi slogs mot ryssarna 1939-40, kom stora kontingenter tyska frivilliga för att kämpa ~~var~~ på vår sida. Bland dem fanns ~~inskrivna~~ en mängd spioner, ~~Max~~ De tre tyska spionorganisationerna fanns väl representerade bland de frivilliga. Den inblick vi tidigt fick i det tyska spionagets uppkögning och arbete, fick vi god nytta av då tyska trupper 1941 tillåts marschera in och operera på finskt territorium. Vi var då inte helt oförberedda utan kände ~~deras~~ ~~sina~~ motståndares arbetsmetoder. Plötsligt fanns i Finland det allsmäktiga, hela tyska riket omspänrande Gestapo, vars namn ~~Max~~ jagade kalla kärar över ryggen på folk i Europas alla hörn. Dessa chef var Heinrich Himmler. Gestapo motsvarade teoretiskt den finska statspolisen. Den var ett exekutivt organ med uppgift att hålla efter folk som vågade opponera mot regimen i Tyskland eller av tyskarna ockuperade länder. Gestapo utförde alla häftningar i samband med politiska brott.

Tidigare var det Gestapo som skötte arresteringar även av personer som de andra organisationerna ville ha inspärrade. Abwehr och SD utövade senare också denna funktion. Mindre markant men i verkligheten mycket farligare än Gestapo var SD. Denna fungerade ~~Max~~ alltmer som SS egen underrättelsetjänst med ett vitt förgrenat agent-system. SD hade agenter överallt. I varje tysk ~~ort~~ by fanns dess män

ARRETSPRACTISE

HindreBelong

med uppgift att lyssna och rapportera vidare. ~~Inte~~ & osympatiskt
 som de övriga var ~~xxxxx~~ arméns Abwehr. Under kriget sorterade
 Abwehr under den legendariske amiral Canaris, som Hitler senare
 lät hänga.

RESPECTABLE

Tyska arméspionaget var inget nytt för oss. Det byggdes upp
 redan under första världskriget av den ryktbare överste Nikolai.
 Abwehr var en direkt fortsättning på denna spionorganisation, up-
 delad i spionare, kontraspionage- och sabotageavdelningar. I rätt-
 visans namn måste påpekas att Abwehr var rent militärt. Man an-
 vände sig av angående metoder, hade inte någon ~~som~~ helet likhet
 med SD. Av de tyska organ som bedrev spionage i Finland under fort-
 sättningskriget - då vi ~~är~~ var vapenbröder med tyskarna - var det
 endast tyska högvärterets abwehravdelning ~~som~~ erkändes ^{officiellt} av de
 tyska myndigheterna.

Abwehr var indelat i Lapplandsdistriktet, med huvudkvarter
 i Rovaniemi, och Helsingforsdistriktet som gick under namnet Byrå
 Cellarius - namnet efter dess chef Ivan Alexander Cellarius, och
 som låg vid ^NMagasinsgatan. I båda dessa avdelningar hade SD sina
 män som vi under kriget lyckades avslöja. Också Gestapo arbetade
 inofficiellt och självständigt i Finland och infiltrerade delvis
 Abwehr. ~~Längt~~ ^friggare var dock Außenwärtiges Amt, renommerat som
 det var av von Ribbentrops anda.

Chef för det diplomatiska spionaget i vårt land var press-
 attachén vid tyska beskickningen dr Hans Metzger. Han hade gått i
 skola i Finland och talade perfekt finska och svenska. Dr Metzgers
 uppgift var bl. a att skaffa informationer om stämningen bland
 civilbefolknings och i armén. Han gick till verket med stor ener-
 gi och hade en beträffande förmåga att få reda på vad han önskade.
 Utan tvivel var han den tyske agent som lyckades bäst med sin
 uppgift. Men så hade han också privilegiet att som diplomat få
 tillträde varsomhelst. Dagligen träffade han finska politiker,
 journalister och chefer för vår storindustri. Genom samtal med dessa
 fick han veta mycket, inte minst därför att han var en farligt
klippsk ung man. Tyska underrättelsetjänstens framgångar var inte
 på långt nära så stora som de kunnat ~~xxxx~~ bli om deras organisa-
 tioner varit färre och om de arbetat enhetligt. Den inbördes konkur-
 rensen var ~~ett~~ knivskarp och samarbetet ~~var~~ ^{ika med} ~~detta~~ noll. Tvärt-
 om såg man snett på "grannen" och generade sig inte för att lägga
krokben för varandra. I vissa fall gick det så långt att man avsikt-
 ligt felinformerade varandra.

Shrewd
OBliquely
Stumbling
Block

(4)

Vi märkte snart att det ryska spionaget var dåligt förbrett i Finland. Ett starkt bevis var den närmast desperata åtgärden att sända ned s.k. desanter. De skulle utföra spionage och sabotage och luftlandsattes nattetid över hela landet. De hoppade endera parvis eller i grupper. Kom de ned parvis var en av dem telegrafist. Han skulle gömma sig i skogen medan kamraten sökte upp bygden för att skaffa upplysningar ~~statuar~~ av värde att via radion vidarebefordra till Ryssland.

Kom desanterna i grupper var uppgiften i regel sabotage mot ett bestämt mål. I en glesbygd där bevakningen var mindre sträng, kom en vinterdag hela Tallins fotbollslag neddinglände från skyn. Alla ~~4~~ fotbollsspelarna var civilklädda. Deras updrag var att ~~föra~~ sabotage på järnvägar, broar samt ~~och~~ enklare spionage. Kastar man ned ett helt fotbollslag i spionage- och ~~och~~ sabotage syfte, visar detta att man ligrer illa till ~~med~~ möjlighet att skaffa informationer. Åtgärden kan ~~utan~~ kallas desperat. Att de flesta desanter som ~~fi~~ fick tag i var civilklädda, berodde på att ryssarna visste att de var dåligt utbildade och att de ~~är~~ för riskerade åka fast snabbare än ~~väl~~ utbildat folk.

Man hade sagt dem att om de ~~äkte~~ fast skulle de genast erkänna att updraget var sabotage och spionage. Uppdragsgivarna var cyniskt medvetna om att de som togs civila i sådant händelse, enligt finsk krigslag dömdes till döden. Man räknade med att rättegången mot dem skulle bli kort och summarisk, att de inte skulle hinna "tjalla", om de nu visste något som var av intresse för oss som förhörde dem. Greps desantern var ju hans uppgift ~~spel, spel~~ Andå ~~förstörd~~, slutet framför arkebuseringsplutonen var därför ett förtriffligt slut. Så räknade de som stände iväg och släppte ned dessa desanter över Finland. Ofta räknade man rätt, ofta men ~~intekit~~ alltid..

x

När den estniska fotbollselvan tagit mark upptäckt, gick det i fortsättningen inte helt efter instruktionerna. Lagets målvakt, en intilligent ung ~~xxx~~ jude, visste mycket väl vad som väntade honom och kamraterna om de greps i civila kläder. Han samlade kamraterna ~~xxx~~ bakom några träd till ett råslag under vilket man enades ~~xit~~ om att söka upp närmaste landsväg. Med fallskärmarna fästhuset fastbyltade på ryggarna och händerna över huvudet marscherade de vägen fram ~~xxx~~ högt spande på polis. Inte ens i en finsk glesbygd kan något sådant passera obemärkt ~~lämna~~.

godsee

I stället för en finsk arkebuseringspatrull, väntade dem nu krigsfängelser, tack vare den förtänksamme målvakten! Men inte alla desanter handlade som pojken i Tallins fotbollslag. Många ~~ungefärliga~~ män vi fänglade in var välutbildade och skulle ha varit direkt livsfarliga om de hunnit operera från finskt område någon tid. Men spioner kom in ~~meddelades~~ i landet också på andra vägar än från luften, och började arbeta. Inte ens mellankrigstiden medförde ~~ungefärliga~~ semester för vår avdelning, även om de flesta ~~ungefärliga~~ hemförlovades i väntan på den fortsättningen ~~ungefärliga~~ kriget som vi anade skulle komma.

x

Under mellankrigstiden var det svårt att få en föreställning om vilken omfattning trafiken med ryska desanter haft. I tidningarna hade folk läst om enstaka män som gripits ~~ungefärliga~~ ute i bygderna. Nu stod det ~~ungefärliga~~ i kalla siffror att under en dag ~~ungefärliga~~ hundratals desanter hoppat ner över våra skogar och glesbygder. Inte alla blev fast, därtill var polis- och bevakningspersonal ~~ungefärliga~~ alltför fåtalig. Antalet av dem som greps visar dock att myndigheter och civila höll ögonen öppna. Efter vinterkriget fick vi ett visst andrum, men bakom kulisserna fortsatte kampen om också artilleri- och handeldvapen tystnad. Ryssarna satte till alla klutar för att reparera misstagarna från vinterkriget och knyta in nya trådar i sitt finska spionnät. Ett exempel ~~ungefärliga~~ på detta:

x

Av ren tur lade vi beslag på en civil finne, Virolainen, som greps efter ~~ungefärliga~~ besök i Leningrad. Då vi förhörde honom saade han att kändet ~~ungefärliga~~ gjort smuggling. Det var brist på många slags varor i Finland, ännu större brist i Ryssland. Vid fortsatta förhör, andrade Virolainen sin berättelse. Han erkände att han ~~ungefärliga~~ länge varit anställd av ryska spionaget. Han ~~ungefärliga~~ värvades av ryska ambassaden i Helsingfors före vinterkriget 1939-40. Under kriget var han inkallad i militärkusttjänst och vid fronten ~~ungefärliga~~ hade han inte fått någon chans att kontakta ryssarna. När kriget var slut, tog de nya kontakt med honom och han fick i uppdrag att lämna ett brev till en estniska som hette Orvokki Halunen. Hon var dansös och charmade som ~~ungefärliga~~ helsingforsborna med sin konst på hotell Pennia. (Som då hette Grand Hotell). Publikens ~~ungefärliga~~ vid hennes estrad bestod mest av utländska attachéer, finska officerare och rika affärsmän. Vem kunde drömma om att den spröda sköna stjärnan var driven sovjetagent? Men Virolainen kunde ge oss detaljerna, och så började vi nysta upp tråden. Orvokki var

brettmyr norm
SCENES
PATCHES

en mycket värdefull agent. Hon var "brevlåda" för andra ryska agenter i landet. Rapporter hon tog emot vidare-sändes per radio. På radion tog hon också emot nya uppgifter som agenterna hämtade hos henne i en villa ganska långt från Helsingfors. I förorten där hon bodde, fanns inga spårvagnar som kunde störa de nattliga sändningarna. Att platsen var välvald kunde vi konstatera vid vårt första besök i villan, vilket skedde medan Orvokki piruerade på scenen inför en beundrande publik.

Vi letade åtminstone i omgivningarna till villan för att finna var hon gömt sin radiosändare. Slutligen fann vi denna väl dold i en vedträd i ^{intill} ~~lätt~~ ^{lätt} villan. Vi gjorde ~~ett~~ en del andra fynd, förutom den ryska Semp-sändaren. Fotograferade dem liksom hennes rum med radiosändaren placerad på ett bord. Då vi tagit de bilder vi ansåg oss behöva, återställdes ^{rummen} ~~villan~~ i det skick den haft före vårt besök. De följande tre dagarna tog våra pejlingar in hennes sändningar till Sovjet. Vi tog också emot svaren. Några dagar senare ansåg vi tiden inne att slå till, och fånga in den sköna estniskan. Hon hade gjort tillräcklig skada, tyckte vi. Jag tog med några beväpnade män och körde ut till villan, sedan vi kollat med radioavdelningen att hon var mitt ^{inne} ~~uppe~~ i en sändning.

Vi bromsade in bilen ett stycke från villan och smög tyat mot det helt mörktagda huset. Under ett fönster hejdade jag mig och hörde tydligt hur hon arbetade med telegrafnyckeln. Två män tog posto vid huvuddörren, medan en man bevakade köksingången. Fler utgångar hade vi inte ~~hittat~~ upptäckt. På en vink från mig slögs dörren in. Jag följdde skräck i härlarna på dem som sprängt huvudentrén. I rummet fann vi ~~en~~ Orvokki helt överrumplad med hörslurarna prydligt hängande över de mörka lockarna. Här kunde man verkligen använda ordet "grinen på bar gärning". Hon verkade först chockad men återvann snart sitt lugn och anlade den min hon ansåg bäst lämpad för den ovanliga situationen. Kanske trodde den firade dansösen att hon skulle kunna charma de dumma finska kontraspionerna, lika lätt som hon vann publiken på Fennia. Men hon hade inte en chance - den som trott det här sett alltför många James Bondfilmer, läst alltför många ~~övriga~~ spionhistorier. Inte heller gick vi - som ofta sker i de diktade spionhistoriernas värld - brutal tillväga mot lilla Orvokki, grep henne brutal i armarna, brände henne med cigaretter eller hotade med ~~en~~ automatpistolerna. Inget sådant hände i färdigt förortsvillan. ~~Han~~ bad jag henne följa med till bilen. Nina män plockade ihop den sinnu heta radio-

Shed

Condition

STATIONS

stopped

caught in the ACT

Bravely
deceive

sändaren och ~~en~~ [promoverade] vi ut till bilen något hundratals meter från villan. Orvokki följde ~~men~~ resignerat med sedan hon kränkt på sig en kappa. För säkerhets skull kände jag med handen över fickorna, det kunde ju tänkas att hon gjort en pistol i ~~hennes~~ fickan. Orvokki var typen för en kvinna som ~~varken~~ ^{eller} kunde handla snabbt och djärvt i en svår situation. Man ~~lurade~~ sig lätt på hennes kvinnlighet. Nu fanns det varken pistol eller giftampull och snart rusade vår bil ~~med hängfot~~ mot Helsingfors. Under färden sade varken Orvokki eller jag något. Mina män rökte och verkade försjunkna i meditation över livet i allmänhet. Kanke tänkte någon ~~av dem~~ på att det faktiskt fanns angenämre sätt att bli bekant med en attraktiv kvinna på, och tillfället då en bilförföljning var betydligt trevligare. ~~en~~ ^{med henne} vär.

I detta fall liksom -det vägar jag säga utan risk att bli motsagt - i allt annat som finska kontraspionaget företog sig mot de spioner som greps och hördes, gick vi "mjukt" tillväga. Vi använde knappast ens hårda ord och tilltal. Sådana metoder ~~från Gestapo finns~~ gör i 98 procent av 100 motsatt verkan. Man ~~kommer~~ sällan ^{fatt} ~~te m~~ ~~med~~ ^{det} ~~med~~ ~~med~~ brutalitet. En mängd lögner kan man ~~säkert~~ få fram genom tortyr. Också i Orvokkis fall ledde våra metoder till resultat och full bekännelse. Av hennes skildring framgick att hon ~~intekit~~ sält sig åt ryssarna av ekonomiska skäl. Orsaken var ~~hingst~~ ~~hök~~ ~~beklämmande~~. Föräldrarna -modern var finska - bodde i Tallin. Kort tid efter det ryssarna marscherat in i den estniska huvudstaden, beslöt familjen flytta till Finland, som ju klarat sig ur den ryska björnens famntag med friheten och självständigheten kvar.

De lämnade in ansökan om pass hos de ryska myndigheterna. Orvokki kallades upp till NKVD som meddelade att hennes far och mor skulle häktas liksom hon själv, om hon inte gick med på att resa ensam till Finland och där utföra visst arbete åt ryssarna. Då arbetet var klart skulle föräldrarna få resa efter. ~~Detta~~ Förslaget gav sändant att hon inte hade mycket att välja på. Hon gick med på saken utan att tala om för föräldrarna vari hennes "arbete" skulle bestå. Hos en privat spionlägare ~~fick hon~~ skolad ^{hur} för uppdraget. Hon hämtades i hemmet med bil och fördes till hans villa utanför staden. Efter de dagliga lektionerna fördes hon åter till hemmet. Hon hade aldrig ~~förr~~ besökt Finland och måste nu läsa sig hur Helsingfors såg ut, var viktiga byggnader, ~~och~~ officiella institutioner ~~här~~ låg osv. Hon fick plugga in finska seder och

depressing

16
bruk, dagligen lyssna på finska radiosändningar. Då hon var dansös gällde det att skaffa henne arbete inom detta yrke, vilket också lyckades.

~~Minns inte minnen om~~ Som dansös, utförde hon, om hon ibland med därför samvete, med stor energi och god framgång sina ~~spion-~~ ^{uppdrag}. Virolainen var en av hennes underagenter, men alla order mot tog hon på radio från Leningrad. Vi hade litet otur vid anhållandet av Orvokki. Vår pejlavdelning hade meddelat mig att hon höll på att avsluta en sändning, medan vi låg på lur utanför villan. Men då vi ~~kom~~ rusade in, var hon tvärtemot uppgiften mitt inne i en sändning. Och innan vi hann hindra henne, kunde hon slå nyckelordet med telegrafnyckeln. ~~Hennes~~ gjorde det omöjligt för oss att använda henne för fortsatta sändningar från platsen, under vår kontroll. Nyckelordet är ett ord som varje rysk radioagent har order att sända om han blir fast - dvs om han hinner göra detta. Hinner han sända nyckelordet vet uppdragsgivaren att allt som därefter sänds är falska meddelanden. Då Orvokki graps under den korta mellankrigstiden, efter vinterkriget ~~slapp~~ hon undan med fängelsestraff. Efter kriget frigavs hon.

x

Äter till vinterkriget.

ILLEGALS?

~~Minns inte minnen om~~ En grupp ur kontraspionaget ^{grupp} två desanter, ryska civilklidda män som hon pat med fallskärm nära Helsingfors. ~~Vi~~ förförde jag höll med dem framgick - hur märkligt det är låter - att båda var docenter vid universitetet i Leningrad, den ene i historia, den andre i främmande språk. Först trodde jag att de ljug för oss, men fann snart att uppgiften verkligen stämde. De var ~~ungefärliga~~ män i 30- årsåldern och uppförde sig på ett bildat sätt under vår samvaro. ~~De~~ ^{var} dessutom ~~ungefärliga~~ mycket sympatiska. Utan påtryckning fick vi veta att deras uppdrag i Finland var att spionera och sända upplysningar via en radiosändare de hade med sig. Främst ville deras updragsgivare veta ^{de kunde snappa upp} om trafikerna från Helsingfors och om trafiken i stadens hamn. Rätt enkla saker alltså att ta reda på, och man tycker ryssarna borde kunna få veta ^{dette} att ~~ungefärliga~~ sända så värdefulla män som docenter! När män som dessa - specialister på helt andra områden än spionens - skickades ut på uppdrag där chansen var så ~~ungefärliga~~ att överleva, måste bristen på kvalificerat folk vara enorm på den ryska sidan.

Hur skulle det ha sett ut om vi börjat kasta ner våra docenter och professorer från universiteten i Åbo och Helsingfors i

Leningrad och Moskva? De skulle nog ha kunnat sig skäligen enkla. Enkla kände sig också dessa unna docenter. Förhören var snabbt ~~medan~~ avklarat. De erkände öppet och berättade alla detaljer. De saknade kontakter i Finland. En sådan skulle de få senare, hade man sagt dem, dvs om de visade sig ~~de~~ kunde uträtta någonting och hålla sig dolda. Fienden gav aldrig ~~hem~~ adressbok med i handen åt sina desanter. En sådan kom efteråt, notabene om de överlevde så länge!

Rättegången skulle hållas först på eftermiddagen i råhusrätten. Då jag hade några timmar ledigt tog jag mig friheten - vilken i beträckande av att det var krig, var rätt stor - att med min chaufför vid ratten skjutsa de båda desanterna på en rundtur i staden för att visa ~~dem~~ hur Finlands huvudstad såg ut. Vi gjorde bl.a en blixtvisit på Stockmans varuhus. Det var rätt välfullt med varor på hyllorna, och mannen trodde inte sina ögon, att allt de såg var sant. De hade fått helt andra uppgifter om Finland och förhållandena där. Om mina chefer i kontрапionaget fått reda på mitt tilltag att ~~planerat~~ ordna sightseeing i Helsingfors med de ryska spionerna, hade det betytt minst en 30-dagars-arrest för mig. Men sedan tänker man inte alltid på när känslorna rusar iväg, även om jag är medveten om att man inte borde låta dem diktera besluten i ett så vanskt och farligt arbete som jag hade. Nåja, allt gick vägen; på eftermiddagen infann vi oss punktligt i domstolen. Något annat utslag än dödsdom för ryssarna, var inte att räkna med. Då domen fallit, frågade rättens ordförande om de dömda hade något ~~att~~ till-lägga eller ~~om~~ hade någon speciell önskan? En av dem sade:

-Förlåt, vi har endast varit få timmar i detta land men har av det vi sett blivit övertygade om att vi fått ~~helt~~ felaktiga uppgifter i vårt hemland, blivit totalt bedragna åtminstone vad gäller Finland.

-Vi förstår er lag och då vi blivit nedkastade som spioner i civila kläder, är vi medvetna om att straffet bara kan bli ett. Vi beklagar att vi inte får fortsätta att leva i detta av allt att döma fria land.

Rättens ledamöter reste sig och lämnade rättsalen under tystnad. De båda männen kände var bara ett av flera på dagordningen. Nu var det avklarat - punkt och slut. Men för mig var saken inte slut. Vid middagsbordet sade min fru:

-Varför är du alltid så irriterad och obehärskad när du kommer hem? I ditt arbete är du, vad jag hört, lugn och kall men här hemma smäller du i dörrarna och blir arg på barnens lek. Vad kunde jag göra annat än svara undvikande på hennes förebråelse? Då vi ätit i en stämning av djup olust, bad jag henne göra iordning smörgåsar, kaffe i termos, ta med en ~~planta~~ konjak och cigarretter. Förseglad med denna matsäck bad jag henne följa med på en promenad. Hon undrade om jag inte blivit mätt, utan måste ha matsäck med nu också? Jag svarade inte, utan vi styrde stegen mot ~~hennes~~

sanctified

18

Mariagatans polisstation, där de dödsdömda var ~~anhysta~~ på grund
av utrymmesbrist på kontraspionaget. På ~~denna~~ polisstation tillbringade
de ~~åda~~ akademikerna sin sista natt i livet.

En vakt öppnade åt oss och jag bad honom föra ut mannen i
vaktrummet. Där satt min fru och jag sedan i ~~xxxxxx~~ några timmar och språ-
kade med docenten i språk vid Leningrads universitet på engelska. Hans
kamrat behärskade endast ryska. De drack kaffet och åt smörgåsarna, ~~xxxxxx~~
av konjakken och ~~xxx~~ cigarretter, ^{halal} medan de berättade om sitt hemland och
vi om vårt. Medan de skildrade sitt liv och den stad där de växt upp,
och till för inte ~~ff~~ länge sedan, haft goda arbeteten, smög sig en luslig
stämning in i det lilla vaktrommet. Vetskaper om att de trevliga unga
ryska männen inte skulle vara vid liv samma tid dagen därpå var mycket
olustig. Min fru kunde ju inte veta att mannen på andra sidan bordet
som talade så intressant om sitt liv var dödsdömda. På hemvägen sade hon:

-De där sympatiska männen måste vi bjuda hem så fort de ~~ff~~ blir
fria! Jag svarade inentintz. Följande morgon, klockan halv fem, medan
min fru ~~ännu~~ sov, hämtades jag av min chaufför. Ute var det ~~varmt~~ vinter-
dager. En iskall vind trängde genom kläderna. Det var just en sådan
morgon då man känner sig obehaglig till moods för allt och inget. I mitt
arbete ingick lyckligtvis inte att närvara vid avrättnings. Detta var
första gången jag skulle delta i en sådan. Jag hade all orsak ~~xxxxxxxx~~
att känna mig olustig till moods. Inte minst därför att jag fattat sympati
för de här ryssarna. Men lagen ska ju - som det heter - ha sin gång. Det
var krig och undantag gjordes inte.

För mig gällde det en högre plikt än tjänsten. De dödsdömdas
sista önskan skulle uppfyllas. I domstolen hade de uttalat som en önskan
att den som förhört dem, skulle vara närvarande då domen gick i verk-
ställighet.

Då vi nådde fram till platsen för arkebuseringen, stod mili-
tärpatrullen redan på plats. En officer höll på att knyta den obligato-
riskas bindehn för männen ögon. Få mänskor ~~höll~~ ^{höll} ~~att~~ stirra in i
en rad gevärsmynnigar! Jag gick fram och hälsade genom att ta
dem i hand. Efter ett kort rådslag med officeren ställde jag mig ~~mitt~~
emellan männen och fattade deras händer i ett fast grepp. Jag ~~stirrade~~
mot soldater ~~som höjde~~ sina gevär. En kort, gäll order och salvan
brann av. De två jag stod och höll i händerna, hörde ^{lit} aldrig skotten, men
jag som skulle leva vidare hörde dem - ~~/jag hör dem bland~~ ännu. Jag hade
haft god lust att be patrullen snälla ett extra skott på mig själv. Det
var en av de hårdaste stunder jag varit med om. Utan att växla ett ord
med någon, gick jag till bilen och vi for genom ~~ett~~ ännu sovande huvud-
stad till mitt rum på kontraspionaget. En ny dag hade begynt.

(5)

Den 9 mars 1940 for en finsk delegation ledd av statsminister Ryti till Moskva för fredsunderhandlingar. De måste fara över Stockholm. Det fanns ingen annan väg till den ryska huvudstaden i krigstid. Både Finland och Ryssland önskade fred. Ryssarna hade gjort enorma förluster i manskap och material. Våren nalkades. Det skulle bli lättare för de ryska förbanden att operera, en nackdel för finnarna. Det blev också fred - en hård fred. Finland fick behålla sin självständighet, men måste lämna ifrån sig Hangö som arrende på 30 år. Sedan man tidigare tackat nej till militärt bistånd från England och Frankrike, var den chansen förspilld. Och de övriga nordiska länderna var säkert inte villigare nu att sluta militärpakt med finnarna. Danmark och Norge var för öockuperade av tyskarna. Återstod svenska som var hårt trängda och hade fullt upp att ~~xxxxx~~ bevara sin neutralitet. I denna kritiska situation vände sig finska regeringen till tyskarna, med vilka man slöt en vänskapspakt.

Den 22 juni 1941 gick Tyskland till angrepp på Ryssland. Finland deklarerade att man ej ansåg att landet befann sig i krig, men den 28 juni angrep tyska och finska trupper gemensamt den "ryska björnen". Därmed var det andra finska kriget ett faktum. Jag arbetade som förut på kontraspionaget. En solhet dag landade ett tyskt JU-52 transportplan nära Malms flygfält. Några höga finska militärer skyndade fram och tog emot tre civilklädda herrar som steg in i de väntande bilarna. Hitlers förbindelsofficer vid finska högkvarteret general Erfurt hade med sin stabschef överstelöjtnant Holter i största hemlighet anlänt till Finland. Generalen och hans stab inrättade sitt högkvarter nära det finska, ~~och den 22 juni bröt tyska kriget ut.~~ Några dagar senare inträdde Finland officiellt i kriget. Det tysk-finska vapenbrödraskapet inleddes. ~~Utan överdrift kan man säga att krigets~~ första skede präglades av ett gott vapenbrödraskap. Tyskarna ville vinna vårt förtroende och man gjorde stora ansträngningar att lyckas. På alla framträdande poster placerades män som ur diplomatisk synpunkt inte kunnat vara bättre valda. General Erfurt t ex var en fulländad gentleman, fri från nazistiska manér, en officer av gamla skolan. Samma omdöme vill jag ge de flesta av Erfurts stabsofficerare, alla var genombgående sympatiska och kultiverade män ur Tysklands förförkära adelssläkter.

Det tyska spionaget och kontraspionaget gick under namnet Byrå Cellarius efter sin chef med samma namn. Före kriget var han

biträdande marinattaché under amiral von Bonin i Helsingfors. Jag är nästan övertygad om att Cellarius inte var nazist, lika litet som hans namnkunnige chef amiral Canaris, ~~som senare hängdes av Hitler~~. Men på Cellarius avdelning fanns en mängd underhuggare/till ett par hundra procent ~~nazister~~ ^{Kurt Block}.

Överste Rautsuo, chef för finska kontraspionaget, kom ned från St Michel och presentrade vid en tillställning oss som arbetade i helsingforsavdelningen för överste Seeborg, då ställföreträdande chef för byrå Cellarius, samt för Cellarius och hans övriga medarbetare. Överste Seeborg innehade posten endast kort tid. Han var en gammal fin militär som redan under vårt frihetskrig kämpat på finsk sida, och därfter stannat i landet men aldrig ~~ökt~~ medborgarskap. Tillsammans med greve von Rosen grundade han vårt flygvapen under frihetskriget. Efter några månader övertog Cellarius chef-skapet. Hans högra hand var då major Kurt Block, i det civila tysk konsul i Danzig. Han var mest intresserad av informationer om ~~oss~~ flygfält, järnvägsstationer o dyl. Block var absolut inte typen för en ~~spion~~ underrättelseman. Han gjorde ~~det~~ en rad tabbar. Hans största klavertramp som också kom att bli hans sista i Finland var detta:

Någon tid innan England förklarat Finland krig, blev jag uppringd av ~~min~~ chef, överste Rautsuo. Han omtalade att ambassadören på engelska ambassaden vänt sig till vårt utrikesministerium därför att ~~det~~ engelske militärattachéns överstelöjtnant Magills bostad på Nordensköldsgatan 3 ~~hade~~ genomsökts av obekanta. Fotografier och papper av hemlig natur hade bortförts. Min chef gav mig kortfattat order om att klara upp denna affär ^{en} inom tjugo fyra timmar. Och Genom min tur än skicklighet lyckade jag också klarlägga saken inom stipulerad tid.

Tjän-rinnan hos Magill ~~hade~~ duperats vid ett besök av "finska poliser", med krände att utfråga henne. Hon ~~hade~~ svarat på de frågor dessa skenpoliser ställt till henne ner hos portvakten. Under utfrågningen tog sig andra män in hos attachén och lade beslag på fotografier och papper, som de fann i bostaden. En av ~~skenpoliserna~~ var dock äkta. Han hade skaffat sig ett namn inom det finska ~~partiet~~ ^{nazist} partiet och hette Björn Smeds. Vi anhöll honom och han erkände att major Block värvat honom för tyskarna och att han utfört ~~denna~~ uppdrag ^{efter} på uppdrag av Abwehr. Detta var helt i stäid med överenskommelsen mellan Finland och Tyskland. Om Abwehr ville ha reda på något måste de ta kontakt med förbindelseofficeren mellan våra kontraspionage. Nu hade major Block nochalerat denna överenskommelse och inlett egna undersökningar. Ett par likande "tabbar" följde, innan majoren flyttades till ett mindre känsligt ambete.

APPROPRIATE
Pseudo-Polis.

Quo's?
Position

~~YK på kortsändning med tydligt barnt åt om det hände något.~~

För att inte isoleras och ställas utanför de tusen intriger som spanns i vårt land denna tid, måste vi skaffa oss ett eget nät av agenter, underagenter, tjällare - m.a.o. vi måste ha ögonen med oss överallt och kanske ännu mer öronen. Jag satt en dag och åt lunch med min fru på Savoys terrass i övre våningen. Det var fotoförbud i Helsingfors då. Vad som nu hände visar att det kunde finnas något av vikt i det obetydligaste, att man varje ögonblick måste iaktta, vara på sinxx vakt. Vi hade 3-4 agenter på varje restaurang. De visste inte om varandras existens, kände bara till en förbindelseman hos vilken upplysningarna samlades.

Jag ~~xxix~~ såg nu att min fru intog en fördelaktig fotoposé. Ni vet den där omedvetna gesten en kvinna gör genom att rätta till hårret, klänningen osv. En svag knäppling hördes och jag förstod att ~~detta~~ mannen vid bordet bakom vårt ~~sitt~~ tagit en bild. Jag kallade på hovmästaren, ~~och~~ förbindelseman på Savoy, ~~och~~ skrev några ord på en lapp. En stund senare kom den vanliga militärpolispatrullen in och ville se ~~detta~~ legitimationskort, ett dokument som alla måste ha med sig under kriget. Då patrullen kom till vårt bord visade jag mina papper, fakt ~~är~~ var i uniform. Patrullen gick vidare ~~in~~ till bordet intill och "räkade" då hitta kameran under en serviett.

Då vi avslutat vår lunch gick jag raka vägen till mitt kontor. Där låg kameran, som jag lämnade till laboratoriet. Då filmen framkallats fann vi att mannen fotograferat vissa motiv som inte var helt turistiska. Men där fanns inga direkta spionbilder. Kameran återlämnades nästa dag till ägaren som hette Alarik Bross och var anställd vid det tyska Haparederiet på Fabiansgatan. Då jag misstänkte alla och speciellt honom, då han var tysk, tog jag reda på hans örflutna. Vi hittade dock inget av större intresse om honom.

Vid den tiden hade jag lyckats övertyga den tidigare gripna Björn Smeds om att då han åkt fast i ett så tidigt skede var det lika bra att han började arbeta för sitt land. Han gick genast med på förslaget. Genom Smeds kom jag in i de finska nazistkretsarna som hade sitt centrum i en ~~xxix~~ optikerfirma. I dessa kretsar fick jag veta att Bross var chef för tyska Gestapo i Finland och hade en hög post i Tyskland. Hans titel var ~~xxxxxx~~ sturmbannsführer vid avdelning VI - alltså en stor kanon. I vårt land arbetade han som underordnad tjänsteman. Denna lilla hemlighet jag kom på tack vare hans ~~xxxxxx~~ fotointresse för oss på Royal, behöll jag ~~xx~~ till krigets slutskede, men höll honom under uppsikt hela tiden.

developed

fast

Genom en av mina kontakter fick jag veta att vid samma gata - Nordenståndsgatan - som den engelska militärattachén ~~herrn~~ bodde skulle det finnas en engelsk agent Walter Brown. Jag beslöt att ta en titt på det intressanta huset, sökte upp portgäkten och frågade i vilken lägenhet Brown bodde?

- Han bor inte här längre, blev svaret. I sällskap med mannen-
sökte jag upp en trerummare som Brown hyrt i tredje våningen. Bosta-
den var välmöblerad, där fanns en bekväm soffa, sköna fåtöljer osv.
En fru af ~~Exm~~ Enehjelm, vars man var kommandant i Riihimäki,
~~är~~ hyrt bostaden efter mr Brown. Portvakten kunde inte ge något
signalement på Brown. Jag promenerade hem till mitt kontor och
ringde upp Riihimäki och fru af Enehjelm.

En förtjusande röst svarade. Jag presenterade mig och talade om att jag visste att hon hyrde en bostad i Helsingfors, nu ville jag ha tag i den man hon hyrde den av. Jag uppgav som skäl att jag sökte herr Brown för att han var i militäräldern och nu skulle föras in i rullorna. Vi behövde allt folk, så det var viktigt att jag fick tag i honom. Jag frågade om hon vid nästa besök, ville ringa mig, vilket hon lovade. Vi kom också överens om att ~~vi~~ träffas i lägen-
heten följande fredag. Och fru af Enehjelm anlände. En strålande
uppenbarelse, 30 år, elegant klädd, välformad på alla sätt. Hon hade
stora mörkblå ögon, var livlig till sättet, vänlig och tillmötes-
gående. Hon svarade villigt på alla frågor.

Litet försiktigt frågade jag varför hon hade en lya i Helsingfors då hon bodde på annan ort och var gift. Hon sade att hon ville ha ~~en~~ konstans där hon och männen, kommandanten kunde övernatta vid deras besök. Bostaden hade hon kommit över genom att svara på annons i Hufvudstadsbladet. Jag ville veta om mr Brown lämnat kvar något i lägenheten och om hon visste hur han såg ut. Hon beskrev en kort och satt man, det var allt hon mindes. Däremot hade hon funnit en mängd tomflaskor i rummen. Dem hade hon ställt upp på vinden. Jag lånade windsnyckeln och tog en titt på flaskorna. Några av dem tog jag med till våra kemister. Några dagar senare ~~ringde~~ ^{meddelade} ~~de~~ från la-
boratoriet ~~och~~ att de funnit en mängd damfingeravtryck på
flaskorna. Jag kontaktade ~~Ad~~ innu inget ont anamände, åter fru af Enehjelm och bjöd henne på lunch på ~~Ad~~ Adlon. Jag berättade ~~för~~
hennes om flaskorna och bad att få ta hennes fingeravtryck för säker-
hets skull. Med hovkistarens tillståelse tog jag med ett öglglas ~~som~~ hon
drackit ur under miltiden. Något sade mig att allt inte stod rätt
till med den förtjusande kommandantfrun. På väg till staben sökte jag
först upp telefonföreningen som skötte vår ^{few} teleavlyssning. Jag bad dem
sätta fru af Enehjelms telefon under kontroll. Redan samma dag blev

DROLL
FELLOWS

jag uppringd och upplystes om att hon talat med en man, ett samtal som bandats. Jag uppsökte avlyssningscentralen. Av samtalet framgick att fru af Enhjelm ringt inredningsarkitekten Max Stiernscantz på den kända möbelfirman Artek och berättat om mitt andra besök, samt att jag tagit en del fingeravtryck. Han ~~uppmärksammade~~
~~herrn~~ ~~sårt att hon kunde~~ vara fullkomligt lugn, "inte kommer de där tokställarna något på spåren - glöm hela historien!" Jag gav order om att de också skulle sätta Max Stiernscantz telefoner på arbetet och i bostaden under kontroll. De närmaste dagarna fick jag veta att han hade en älskarinna på Stockmans varuhus. Det framgick också av telefonsamtal att Max S. och fru af E. hade int'ma samtal med en fru Eileen Dagget, anställd på engelska passeportes officen, samt med en engelsk journalist, vars namn jag glömt. Han var korrespondent till Daily Mail, en av Londons mest kända tidningar. Alla dessa tillhörde British Club i Helsingfors.

Vi ~~kände~~ inte ~~förståt~~ hur engelsmännen kunde vara insylda i spionage mot oss, men kontrollen av fru af E. och Max S. samt dennes väninna pågick - och så bröt kriget ut mellan England och Finland i och med att vi blev vapenbröder med tyskarna. Då avreste Eileen Dagget och hela passaofficesavdelningen, och jag tänkte att något hänt så händer det nu. Och alldeles riktigt! Så snart Dagget & C:o rest, blev fru af E. och Max S. rätt sysselsatta. De talade ofta i telefon om tyskarna, om de tyska krigsfartygen som anlände till Helsingfors etc. Vid ett tillfälle nämnde Max S. att ~~de~~ hans firma fått i uppdrag att tillverka ett marinkartskåp åt amiral von Bonin. Vid en förnyad undersökning fann vi att en släkting till fru af E. bodde i våningen ovanför von Bonin vid Brunnsparken. Den ena puzzelbiten fogades till den andra, allt ~~härjade~~ pekade mot att dessa "amatörspioner" ur societeten arbetade intensivt på att skaffa fram upplysningar om tyskarna. Max S. umgicks med von Bonins chaufför.

Det stod tidigt klart ~~förståt~~ att deras spionage var helt inriktat på tyskarna. Fru af E. sökte sig bl a till sällskap och platser där kända tyskar, höga officerare o.a. möttes. En kväll ringde fru af E. och frågade om jag ville komma ^{upp} till ~~hem~~ och ta en drink. Hon var ensam och kände lust att prata. Givetvis ~~sade~~ jag inte nej. Vi tömde en hel flaska rom och korkade upp hennes en. Hon klagade över att ~~hem~~ det ~~var~~ trist och ensamt nu när hennes bästa väninna Eileen Dagget rest. Några timmar senare blev fru af E. trött av drickande och samtal och ville gå och lägga sig. "Ja jag ta tillfället i akt" tänkte jag - man var ju inte enbart kontraspion, utan Karl också! Men se det gick nu inte alls, hon var verkligen trött så jag tog en annan färvil, sedan vi gjort upp om ett nytt sammanträffande. Hon

24

; Rihmäki

skulle resa till maken/tidigt nästa morgon.

Vår man vid telefonavlyssningen meddelade ~~mix~~ att fru af E. omedelbart sedan jag lämnat hennes bostad, ringt upp Max S. Hon ~~hade~~ berättat om mitt besök som tydligt inte avlöpt som planerat, hon ~~hade~~ "inte fått några upplysningar av värde av mig". De orden satte myror i huvudet på mig. ~~mix~~ ~~hade~~ ~~hon~~ berättat att hennes kusin löjtnant Peter Sederholm var att vänta på permission från fronten. Då skulle de ordna en liten tillställning för att fira honom. Han kom också och vid kontroll visade det sig att han t o m var engagerad av vårtspionage. Hans far ~~mix~~ varit gammal tsargeneral, ~~men~~ nu avlidit. ~~mix~~ visade sig vara en av de mest tilldragande kvinnor jag mött, gammal ~~mix~~ aristokrati. Hela denna affär gick framåt med snigelfart, ~~men~~ bit lades till bit. Då jag ensam arbetade med saken tog det månader att ~~mix~~ ^{foga} samman ~~mix~~ bitarna till bilden blev hel. En dag tyckte min chef att frukten var mogen och gav ~~mix~~ order att slå till mot ligan.

Vi anhöll fru af E., Max S., dennes väninor - han var en stor kvinnokarl - Peter Sederholm, amiral von Bonins chaufför plus några till, ett tiotal personer ~~tillsammans~~. Anklagelsen gällde spionage för engelsmännen. Först nekade alla ~~mix~~ behårt och saken såg ut att rinna oss ur händerna. ~~mix~~ Det verkade som vi skulle bli tvungna släppa dem. Men kvar fanns det evigt kvinnliga, en sträng vi ~~mix~~ nu inte prövat, som jag nu beslöt spela ut. Jag lät fru af E. lyssna på hennes älskade Max kuttrasju i telefon med älskarinnan på Stockmans. Fru af E. blev alldeles blek. Hon satt tyst en lång stund och så kom allt jag önskade veta, ~~mix~~.

Engelsmännen hade via fru Eileen Dagget värvat dem för att sköta det engelska spionaget sedan passeportofficen stängts och de själva rest hem vid krigsförklaringen. Engelsmännen värvade folk i Finland i all hast utan att ge dem någon ~~mix~~ skolning. Detta hann de helt enkelt inte, då den engelska krigsförklaringen mot Finland kom så plötsligt. Nåvt nog trodde de att om de tog personer från samhällets högre skikt, skulle dessa ~~mix~~ med sin bildning klara "jobbet" endå. Eh ren och skär felspekulation. I den engelska spiongruppen fanns bl.a baronessen Stackeberg, en rad kända mäniskor som blögt låtit sig duperas av Eileen Dagget ~~mix~~ & C:o och lovat skaffa ~~mix~~ London upplysningar om tyskarna i Finland. Nu fick de lida för sin blögdhet. Bostaden vid Nordenskiöldsgatan var tidigare möteslokal för Eileen Daggett och hennes underagenter. När därför engelsmännen förberedde sin avresa och organiserade grupp Stiernsantz satte man in en annons om bostaden för att förvilla ~~mix~~ eventuella "spårhundar" och för att skydda fru af Enehjelm. Det skulle verka som hon helt oskyldigt svarat på an-

hönsen och hyrde lägenheten av "Walter Brown", som ju i verkligheten var Eileen Daggett.

discover

Först trodde vi att de uppgifter de tio vidarebefordrat till London, inte var så viktiga. Snart uppdagades dock att de fått fram en hel del av värde. Upplysningsarna stannade tyvärr inte i London, utan gick vidare ~~öförlig~~ till vår huvudfiende ryssarna, ~~dömvär~~ allierade med engelsmännens. Jag var utled på hela dena affär och ville överlita förhöret av ~~maximilien~~ arkitekt Max S. på min närmaste chef, jur dr Paavo Kastari, men han ville jag skulle hålla i saken till to bitter end. ~~maximilien~~ Blev det fiasko kunde han skylla på mig, gick det bra så var äran ~~hörd~~ hans. Kastari satt endast med vid förhören och lyssnade tillsammans med vicehäradshövding Hans Gustaf Snellman, ~~så~~ då ~~är~~ förbindelseofficer mellan vår avdelning och ~~xxxi~~ byrå Cellarius.

Blow up

Jag ansåg att det fanns små möjligheter att få fast Max S. Han nekade till allt som fru af E. beskyllde honom för. Jag funderade på vad jag skulle sätta om jag varit i hans ställe, vilka rapporter jag skulle ha ansett vara av vikt. I dossien som vi lagt upp under ~~förhören~~, ~~med in anhållna~~, såg jag att när norska militärattacén Tangen von Hansten lämnade Helsingfors för att resa till Norge där han märkligt nog från major åkte upp i graderna till general och överbefälhavare på nolltid - så ~~maximilien~~ träffat ^{now} Max S. och fru af E. i Adlons bar. Max S. ~~hade~~ lämnat ett kuvert till honom. Innehållet hade jag ingen aning om. Inte heller ~~hade~~ vi ~~kunna~~ anhålla von Hansten, som skyddades av sin diplomatiska imunitet och var anställd i ett neutralt land som Norge. Överlämmandet av brevet skedde två eller tre dagar ~~xxxi~~ efter det tre tyska minsvepare flugit i luften i marinhamnen vid Skatudden. Jag brjade ana sambandet. Händelsen var sabotage. Ett 40-tal tyskar ~~hade~~ dödats vid sprängningen, efter vilken jag förhört en mängd personer.

Jag tänkte nu sätta: ^{nu} hade jag varit engelsk spion vid tiden för smällen i marinhamnen, var detta just en sådan nyhet jag omgående hade vidarebefordrat. (Efter kriget fick jag veta att sabotaget var av engelskt märke.) Men låt oss återgå till förhöret: ~~Från förra satsen~~ I förhörsrummet satt Max S. blek, kall, håndfull den evige översättaren -. Jag lutade mig bakåt i stolen och sade:

-Vi har genom fru af Enehjelm material som visar att ni är skyldig till spionage åt engelsmännens. Jag tycker ni borde vara så pass gentleman att ni erkänner. Jag kan också bevisa vad ni ~~xxxi~~ lämnat ut för upplysningar. Max Stiernscantz sade:

-Kan ni bevisa det, så nog ska jag berätta!

Nu är det ju så att man bara kan bluffa en gång, bluffar man fel har

SCORNFULLY
leaned

man gjort det för sista gången under det förhöret. Så jag sade:

— Ni känner väl inte till dat, men jag är halvt norrman och ~~vet~~ mina källor i Norge att ni lämnat ett kuvert till von Hansten som omedelbart för ~~z~~ till hem och träffade ~~andra~~ ^{uppdiktat} ~~z~~ givare. Jag har det brev ni lämnade honom i min ägo. Då sade Max S.:

— Vad stod det i brevet?

— Det stod bl.a om sabotaget på de tyska torpedbåtarna i Skat- uddshamnen. Jag har originalet här och ni kan få se det.

— Det stämmer inte, det stämmer inte, sköt Max S. in. I nästa ögonblick blev han eldröd i ansiktet, började darra i kroppen och styrrade på mig som om han blivit vanskinnig:

— Ni har hittat kopian!?

Jag svarade inte. Jag hade varken kopia eller original. För säkerhets skull gick vi igenom hans bostad en gång till, men fann ingen kopia.

Max Stiernscantz insåg nu att hans ställning för ~~anträte~~, att ~~vissa~~ honom mot ~~sig~~ vid. Vid fortsatta förhör fick vi veta att han arbetade för engelsmännen som gruppons chef. Han ~~hade~~ sänd upplysningar om torpedbåtarna och andra saker han och gruppen spårat upp. En sådan rapport om ett av våra motoriserade luftvärnsbatterier, då det flyttades till en ny position, fick till ~~med~~ att det anfölls av ryskt flyg. ~~med~~ Flera ~~ändamållar~~ som ~~med~~. De uppgifter engelsmännen sände vidare till ~~gruppchefen~~, ryssarna var dessa inte sena att göra bruk av. Den Stiernscantzka gruppens arbete var därför synnerligen farligt - ~~varför~~ bara för tyskarna som det i första hand var riktat mot, utan också för oss. En sak som ~~var~~ Eileen Daggett knappast varit ~~all~~ angelägen ~~om~~ att informera sina agenter om!

Det blev rättegång och Max S. fick 12 års tukthus, fru af E. 10 år, medan övriga i spiongruppen dömdes till kortare frihetsstraff.

x

hela

Några veckor senare då jag ~~z~~ börjat glömma denna historia, och tagit ifu med andra uppgifter, ringde min chef och berättade att han vid noggrann ~~genomgång~~ av min rapport ~~z~~ funnit att flera av de dömda nämnd en Frans Gunnar Erland von Hartman, anställd vid flygbolaget Aero - honom hade vi glönt ~~z~~! - Förhör von Hartman omedelbart, löd ordern. Jag ~~z~~ arbetat med ~~z~~ affär i åtta månader och var hjärtligt utled på alltsammans. Order är order, så jag ringde överste Ståhle, chef på Aero och god vän till mig, och bad honom kalla upp von Hartman på sitt rum för jag ville ~~z~~ tala med honom. Då jag kom in på Ståhles rum satt von Hartman där synbart nervös. Han var den pedantiske, duktige resebyråmannen, inte den

Överlägsna typ jag nyligen fått fast. Von Hartman var sekreterare i British Club och en stor frimärkssamlare, ~~xxxxxxxxx~~ tjänstemannan ut i finländarna. Vi språkade litet varpå jag bad honom följa med till mitt kontor. Då vi slagit oss ner sade jag:

-Nu är det snart dags för oss båda att åta lunch. Vi ska bara se till att få denna affär uppnokrad fortast möjligt. Jag visste inget om von Hartman, hade bara sett honom på Royal där vi båda åt lunch nästan dagligen.

-Vill ni svara på en sak. Varför använde ni bl.a pyramidon för era meddelanden till ~~Eileen~~ Eileen Dagget?

-Hur visste ni det, blev von Hartmans reaktion på min fråga. Jag hade fått full ~~pott~~ ^{med frågan}, ett skott skjutet ~~på~~ ^{med} måfå. Att gruppens medlemmar använde pyramidon för ~~zink~~ hemliga meddelanden, ~~zink~~ kommit fram i färhöret med fru af Enehjelm. Jag fortsatte:

-Nu då vi vet var vi har varandra, är det bäst att ni skriver en kort berättelse om dem ni arbetade med, vad ni lämnade för rapporter, vad ni fick i lön och vad ni gjorde med pengarna. Så är saken klar. Ni vet ju att alla fått sina domar i detta sak, så det här är nu bara så där pro forma. (Kanske ni tycker jag var litet stygg med von Hartman, i krig är som känt alla medel lovliga.)

Och von Hartman, tjänstemannen med det bleka, litet pussiga ansiktet, började skriva. I vanliga fall ~~hade~~ han fått diktera sitt bekräftelsen för en sekreterare som skrev ut den på maskin, men då jag inte kände till hans andel i affären, kunde jag inte ställa frågor utan att avslöja att jag var ~~med~~ obekant med hans roll. Och von Hartman skrev och ~~hade~~ skrev. Då skrivenheten slutligen var klar ~~och~~ ^{och} tog ~~med~~ dem, visade det sig att von Hartman och en kollega - gammal skolkamrat till mig - fått i uppdrag att ~~med~~ organisera Aeros kontor i Rovaniemi. Under flygningen dit hade de observerat ~~fix~~ tyska truppflyttningar och fjärt andra iakttagelser som de omtalat för sin kontakt i den engelska spionagegruppen. Lönen var 1.500 mark i månaden. Pengarna lades i ett kuvert utan adress och stopnades i reselbundet ner i von Hartmans privata brevlåda. Ett ~~med~~ välkommet "extraknäck".

Von Hartman och alla andra vi avslöjade som arbetade för Intelligens Service gjorde detta utan avsikt att på något vis skada Finland. De ville hjälpa engelsmännen, då de hatade tyskarna och allt tyskt. De var tydligent naiva nog att tro att deras insatser endast skadade tyskarna. De förstod inte heller att om tyska Abwehr fått veta om vad de sysslade med i Finland, hade de fått sina fiskar varma. Nu lyckades Abwehr bara "snusa" sig till några detaljer i hela denna historia. Vi kunde avvända deras intresse för saken, som vi ville kla-

the Kitty, Pool
HAPLAZARD

ra un ~~gjort~~ på egen hand. Inte heller förstod de att engelsmännen lät vidaresända rapporterna till sina allierade, alla som kunde ha nytta av dem. Max S. och fru af E. ~~hade~~ ^{ox} ritat ~~h~~ den tvåke marin-attackingen ~~kontraspioner~~ von Bonins värning, för att senare kunna göra inbrott och fotografera hemliga tyska kartor. När kartskåpet levererades från Artek, där Max S. var anställd, behöll han en dubblettnyckel till skåpet. Ändå skulle jag inte vilja döma denna grupp lika hårt som jag dömer Intelligens Service som tog oskolat folk i sin tjänst och lät dem gå rakt i vargens gap. Om de infångats av tyska Abwehr istället ^{oxy} för av ~~finne~~ kontraspioner, ^{schade} hade deras öde med all säkerhet blivit ~~ett~~ ^{ett} längt värre. När kriget var slut, blev de alla fria och är nu aktade medborgare äjem. ^{väster} ~~fran~~

Från affären Max S. ~~hade~~ jag en del minnen i mitt arbetsrum i Villa Neguri. ~~ex~~ Den soffa jag fick av fru af E., sedan hon åkt fast och räknade med att tillbringa tolv år i fängelset, har jag tagit hit. Den är tillverkad av Artekfirman. En dromedar, signerad Mikael Schilkin från Arabia, är också en gåva av fru af E. Hon berättade att hon i sin tur fått den av lord Beaverbrook, ~~som~~ Intelligens Service ~~ex~~ vice chef under kriget. Jag behöver bara lägga mig på soffan och kasta en blick på dromedaren så rullas detaljerna i den "engelska agentaffären" upp på nytt...

x

Vilka skador en ensam spion, ~~hängiven~~ sin sak, kan ~~z~~ åstadkomma, finns ett bra exempel på från Sverige. Jag åsyftar överste Stig Wennerström. Som högt betrodd officer föreföll det otänkbart att han skulle förråda sitt land. Då han efter en lång framgångsrik spionverksamhet för ryssarna, ~~greps~~ erkände han 160 spionbrott mot Sverige. Lönen han fått var ca en halv miljon kronor. För att täcka skadorna ^{man} ~~denna men~~ orsakat sitt land, har man räknat ut att det kommer att kosta ca 283 miljoner kr och dröja till 1970-71 innan de reparera ~~xx~~ rats.

this man?

devoted

Varje dag, varje timme arbetar agenter och spioner också i Sverige. ~~Om~~ Också då inga spionfall uppdagas måste vi räkna med en oavbruten aktivitet. ~~Det~~ och hos ~~de~~ Dagligen inträffar säkerhetsincidenter som klart pekar på att underrättelseverksamhet pågår. ~~Detta~~ säger ~~krum~~ generalmajor Bo Westin, en av männen bakom ~~Wannerströms~~ avsljöjande. Han verkar chef för Särsavarets säkerhetstjänst. Stormakterna håller sig med "underrättelse- och säkerhetsarméer" vars folk är med i ett krig som aldrig tar paus. De har till hjälp det yppersta som uppfanns i teknisk utrustning, datacentraler, specialflyg, satelliter och specialutbåtar. Amerikanska CIA beräknas idag ha 15000 man aktiva och ryska ~~XX~~ KGB torde inte vara sämre. CIA får huvuddelen av sina uppgifter genom intensiva detaljstudier, analyser av öppna källor och sammanställningar. En femtedel av underättelserna härrör från spionage.

Ryska skolan går en motsatt väg. Där litar man mindre på s k öppna källor. Målet är istället att skaffa tillgång till autentiskt material genom spionage. Satsningen på underrättelsetjänst syftar till att ge fördelar vid krigsutbrott. Ett bra exempel är ~~xx~~ israeliska underrättelsetjänstens kartläggning av det egyptiska flyget före sexdagarskriget. En stor del av spionarbetet går ut på att bevakta tekniska framsteg i olika länder. Framsteg som inte får vara så stora att de kan rubba maktbalansen. Uppbyggnaden av underrättelseverksamhet följer i stort sett ett klassiskt mönster. Man bygger upp agentkedjor och organisationer i samband med beskickningar och låter personalen vid dessa skriva kontakterna - en metod som avslöjats flera gånger i vårt land, med utvisning av inblandade diplomater som följd. Metoden kallas "legal" då kontakten finns i landet legalt. En annan metod är att sända agenterna illegalt till ett land. Därför har säkerhetspolisen ambassader, konsulat och s k vänskapsföreningar under ständig bevakning. På Arlanda har man intresse för vilka resenärer som passerar, speciellt sådana som gör ett kort uppehåll för ett snabbt möte mellan två plan.

I Sydafrika har nyligen den ryske spionen Loginov gripits. Han avslöjade ett ryskt spionnät i 23 västländer. I Finland beskylls Finska LO för att ta emot miljonbelopp av CIA. I Västtyskland uppdagas den ena spionaffären efter den andra. Detta är verklighetens kalla värld där man för liv, kärlek, kärslor och pengar köper upplysningar. Verkligheten är kallare och gråare än spionromanens eller filmens värld.

*Riffent
not care*

Någon har sagt: "Följ impulsen och du kan komma att ångra det. Men strunta i den, och du nekar dig ett av de alltför sällsynta ögonblick när det är möjligt att vara individuell". Utifrån sett handlade jag i överkant impulsivt och individuellt flera gånger under min tid som kontraspion -/jag ångrar det inte.

Ett sådant tillfälle var dagen innan fru af E. skulle förpassas till länsfängelset från statspolisen där hon satt i väntan på att få börja avtjäna de tio årens fängelsestraff. Hon sände bud efter mig, ville så gärna träffa sin mor och sin man. Jag lovade göra vad jag kunde. När jag lämnade hennes cell fick jag en idé, hyrde rum på hotell Klaus Kurki och beställde en extrafin lunch för trion af Enehjelm. Medan mor och dotter och make åt och språkade ostört, uppehöll jag mig i ett intilliggande rum. En spion som nyss dömts till tio års fängelse får man inte arrangera ~~xxxxx~~ lucher för på ~~xxxxxx~~ tu man hand med ~~xxxxxx~~ närmilande. Idag torde ingen förhörsledare kunna ta sig en sådan frihet. Giftampuller ~~xxx~~ var knappast upptäckta under finska vinterkriget och James Bond ~~xxxxxxxxxxxxxx~~ var inte "påtänkt" ens. Då fru af Enehjelm placerats i Tavastehus fängelse, såg jag till att hon fick tvålar och andra ting en ~~xxxxxx~~ dam behöver för sin hygien. Fängelsereglerna är rikt restriktiva ~~xxxxx~~ i Finland när det gäller sådana saker.

x

on duty

Jag var jourhavande på generalstabens en kall, rusig vinternatt då telefonen ringde. Länsmannen i Mäntsälä socken berättade med ivrig gäll röst att han just hört en lågtgående flygmaskin som av allt att döma släppt av en desant. Han bad mig sända folk till platsen. Då jag var ensam på staben kallade jag på min chaufför som körde fram bilen vi använde för brottsnätsundersökningar. Snart var vi framme i Mäntsälä. I skogsbrunnen fann vi fallskärmen. Tydlig var att desanten haft bråttom då fallskärmen låg kvar en bit från nedslagsplatsen. Den borde ~~ha~~ ^{hållts} ordentligt. Jag tog fotavtryck av mig, min chaufför och desanten, vars spår vi skulle följa. ~~xxxxxxxx~~ Först var de tydliga, men försvann på en landsväg med hård yta. Vi jämförde densantens avtryck med dem vi tagit av våra fötter. ~~xxxxxxxxxxxxxxxxxxxx~~ På så sätt ~~kom vi fram till~~ reda på att i desantens ^{stövlar} nummer 44 funnits antingen en yngling eller en kvinna. Vikten och det djup i snön som avtrycken lämnat, berätta detta. Det var bara att åka hem igen. Då vi inget hörde från länsmannen de närmaste dagarna, förstod vi att desanten klarat sig. Fotavtrycket begravdes i arkivet för eventuellt framtida behov. Det skulle bli en "fortsättning Öljer", på ett ~~helt~~ oväntat sätt...

Då jag förhörsde von Hartman på mitt kontor, ringde en av mina underagenter, löjtnant Rosén. Han befann sig i tvättinrättningen mitt emot Kirurviska sjukhuset. Det han kunde meddela var hängtressant. Men då von Hartman just satt och skrev på sin bekräftelse, kunde jag inte lämna honom, utan skrev några rader på en lapp som jag sätter sköt fram över bordet till fyrhörsvisittet, Väinö Laine. Han läste lappen, reste sig och lämnade rummet.

Följande hade hänt på tvättinrättningen:

En vacker kvinna kom in med en kappsäck som hon sade innehöll smutskläder. Då kappsäckens öppnades sedan kvinnan avlägsnat sig, låg där istället för ~~smutskläder~~ smutsiga kläder en kombinerad rysk radiosändare och mottgarkasse. Just då kom Rosén in med ~~ett~~ sitt tvättväppaket. Han kontaktade mig omedelbart. Vid varje tvättinrättning fanns denna tid ~~var~~ agenter för vår avdelning. De utat oskyldiga inrättningarna spelade en mycket viktig roll. Genom dem kunde vi ofta spåra upp personer som vi ville språka med. Varje plagg som lämnas in är ju som bekant märkt.

Ett så värdefullt fynd som en rysk radiosändare, var dock ett sällsynt storkap. Löjtnant Rosén behövde inte studera radion länge innan han förstod att här rörde det sig om högst professionella och effektiva grejer. Jag gav order om att ingen fick lämna tvättinrättningen. Kvinnan som så fatalt förväxlat kappsäckar med smutskläder och radion, skulle förstas störta tillbaka när hon upptäckt förväxlingen. Rätt gissat! Innom två timmar återkom hon med en exakt likadan kappsäck som den hon lämnat in. Då hon väl var inne i lokalen, steg Laine fram och bad henne följa med.

Då hon steg in till mig, såg jag upp ögonen ordentligt. Framför mig stod en av de vackraste kvinnor jag någonsin sett. Lång, stilig, graciös, blond. Hon var den verkliga Kvinnan. Hon talade en perfekt finska. Jag inledde omedelbart förhöret, men fann snart att hon inte bara var vacker, utan också en värklig nöt att knäcka. Jag började:

-Ni behöver ju inte presentera er. Ert stora "visitkort" ligger här i visskan, så jag vet åtminstone er hemort. Hon såg tyst värderande på mig. Jag var genast klar över att hon inte var en vanlig dussinagent. Utan ~~med~~ omsväp medgav hon nu att hon var rysk agent, hette Irja Nourteva och bodde vid Bergmansgatan. Något annat kunde hon inte säga. Jag försökte mitt registers ^{alla} knep för att att Irja skulle tala, men förgäves. Jag gav upp ett par timmar senare, lät en vakt eskortera henne till en cell reserverad för kvinnliga fångar. De ~~var~~ var litet snyggare än standardcellerna. Vi ville inte att kvinnor -som vi trodde hade något väremfullt att för-

EVASIONS

tillja genast vid inträdet i cellen skulle chockas och bli trotsiga och hatiska mot oss. Kvinnor är mycket känsligare än män för miljöspioneringen. Men både mot kvinnor och män som vi grep misstänkta för spioneri, använde vi en "mjuk" förhörsmetod.

Under den tid Irja vistades hos oss och jag försökte bryta hennes envisa tystnad, sade hon inte något av värde för utredningen. Jag erkände mitt nederlag i fallet Irja för min chef, och vi beslöt att tillsvidare lämna henne i fred. Så fick min chef ~~xxxx~~ idén. Han kallade upp Poika Tuominen, en högintelligent man som före kriget ~~xxxx~~ tillhört den högsta hierarkin i Sovjet, en av Stalins be trodda män. När de ödesdigra skotten föll i Mainila 1939, var han i Stockholm i specielupdrag för Stalin. Någon hundraprocentig kommunist var han tydligent inte, trots sin snabba karriär, för han hoppade av under vistelsen i Stockholm. En tid var han rådgivare åt de svenska myndigheterna, men ~~xxxx~~ kom snart över till Finland. Han ansåg Mainila-intermezzot var alltför hårdas bud för fosterlandet -sist och slutligen var han dock finne.

Han fick nu i updrag att för vår sovjetagent klargöra skillnaden mellan Marx läror och finsk demokrati. Då Tuominen var klar med Irja var hon besluten att berätta allt. Det visade sig att hon var dotter till förra presidenten i Östkarelen Gösta Nuorteva som vid sin död efterträddes av Otto Kuusinen. Nuorteva ~~xxxx~~ dog en naturlig död, ovanligt denna tid då ond bråd död hörde till ordningen för män i hans höga ställning.

Irja var gift med en rysk major och hade gått i spionskola i Parikkala, nära Åbo, innan hon hoppade med fallskärm över Mäntsälä. Det var lilla Irjas stövelavtryck i snön vi försökrat oss om, och som nu fanns i vårt arkiv! Hennes order var att efter landningen genast ta sig fram till trakten av Helsingfors och där söka upp den kända författarinnan Hella Wuolijoki, dotter till en rik bonde i Estland, men bosatt på sin gård nära huvudstaden. Senare skulle vi avslöja att hon varit sovjetagent i 30 år och under tiden tjänat en förmögenhet.

Hos denna bildade dam, till övertygelsen radikal socialist, fick Irja en fristad, där hon höll sig dold en tid. Men snart skaffade man plats åt henne på skönhetssalongen "Beauty" vid Alexandersgatan, mitt emot Stockmans. Hur vanskligt det än låter, var ett av hennes updrag att söka förbindelse med Finlands store statsman Wäinö Tanner och försöka omvända honom till den kommunistiska läran. Hur man i Sovjet kunnat kläcka en så befärd idé är för mig alltjämt en gåta. Var Per Albin Hansson var för Sverige denna tid, var Tanner för Finland. En sådan man faller inte för propagandatrick, inte ens om dessa utövas av en så ung och tilldragande "missionär" som Irja! Hon fick

Lock + Key

naturligtvis aldrig ens kontakt med honom. Då skulle hon, även utan den katastrofala väskförväxlingen, setat bakom läs och bom för längesedan.

x

Irja passade som "fisken i vattnet" på Beaty och i Helsingfors. Hon var obesvtrad och sätter om framgång för de ärenden hon kommit för att uträtta. Om det nu inte varit för de exakt likadana väskorna - kanske Irja blivit litet för säker? 1943 anhölls Hella Wuolijoki. Hon tog mycket illa vid sig över att man kunde anhålla en så hög person. Domén för hennes underjordiska ~~verksamhet~~ verksamhet för Sovjet blev dödsdom, men förgandlades till livstids tukthus. Vid fredsslutet benådades hon, liksom många andra sovjetagenter och släntes. Landets nya styresmän såg nog sam till att Hella Wuolijoki kompenserades för "skymfen" att ha avslöjats som rysk spion och sätts i fängelse och placerades på generaldirektörsstolen på Finlands Rundradio. Denna post skötte hon till 1949. Hon avled 1954. Med stor sannolikhet skulle hon stigit ännu högre, till president efter kriget, om inte en passus, i finsk lag sagt att man för denna post måste vara född finne. Liksom sin beskyddare dömdes Irja Nuorteva till ett långt fängelseträff, men tyvärr utlåmnades hon till Sovjet. Ett ryskt flygplan hämtade henne på Malms flygplats. Mannen bakom denna "enlevering" var dåvarande chefen för finska statspolisen 1944. Hella W. blev finsk radiochef, Irja N. försvann i tystnaden bakom ryska ~~järnridån~~ järnridån. Om hennes vidare öde vet jag ingenting. Knappast växer det någon blomma på hennes grav. Huvudsaken var att Kremlin kunde avskriva Irja N. tack vare de nya finska styresmännen goda vilja till samarbete med herrarna i öster.

Jag undrar:

Varför sände inte statspolischefen - han visste ju vad jag gjorde - Irja ~~Nuorteva~~ till mig i Raumo, så skulle jag garanterat ha räddat hennes liv i samband med esttransporten? Kan dåvarande statspolischefen, nuvarande juris professorn svara på denna fråga?

x

Vid denna tid anhöll vi en ung marinsoldat som låg i sin hytt på ett finskt krigsfartyg i marinhamnen och sände radiomeddelanden om militära ting till ryssarna. Han var konstnär och hette Svetlik. Kamraten, reklamålaren Karpinsky anhölls samtidigt. De hade arbetat tillsammans för ryssarna. Svetliks far var en 72-årig fd marinlöjtnant från Kronstadt som under tsartiden varit aktiv kontraspionageofficer. Modern arbetade vid tiden för sonens gripande, som sömmerska. Alla hyggliga och trevliga mäniskor som man minst av allt

hemsömnaden

hade anledning misstänka inblandade i spionage mot Finland. Sonen var något av geni som xxx porträttmålare, jämförd med vår mästare Antti Favén. Med en av vårt lands "täktaste" målnöböcker, berörsädetx Gösta Serlachius bakom ryggen, tycktes den unge konstnären ha ha det välordnat för sig och en ljus framtid väntande inom konsten. Hur kunde denne yngling vars föräldrar tagit sin tillflykt till vårt land undan revolutionens faror, bli sovjetspion?

Han berättade ~~att~~ hur ryska agenter sökt upp honom och sagt att "Ryslands jord ropar på er och behöver er hjälp. Era föräldrar har svikit och valt kapitalismens väg. ~~Ryssland behöver alla som kan tänka rykt i sin kamp.~~" Och den unge Svetlik föll för locktonerna och började spionera för Sovjet. ~~Jag~~ ^{Jag} fanns en sorglig procession som dök upp på avdelningen. Den gamle marinlöjtnant Svetlik och modern, båda svartklädda som på begravning, och dottern som medförde ett mattpaket. Jag uppmanade jourhavande sergeant att hämta in Svetliks far ensam. Då den fine avsorg nedbrutne mannen kom in, reste jag mig och tog honom i handen medan jag med några ord beklagade det som hänt sonen. Jag tyckte det var hemskt att en gammal militär fick uppleva en sådan tragedi.

Då jag lämnat Finland efter esttransporten till Sverige, får jag hör att landets nye inrikesminister, kommunistgeneralen Leino brutit mot Finlands grundlag och utlämnat tjugoen finska medborgare till Sovjet. Finska statspolisen - då till 80 procent kommunistiskt assisterade vid överlämnadet av dessa mäniskor, som skedde i Porkala. Alla utom fem avrättades på torget i Riga, bland dem gamle marinlöjtnant Svetlik, vars son arbetat för faderns mördare. De tjugoen finska medborgarna var till större delen folk från tsartidens Ryssland, som flytt till Finland och där fått finskt medborgarskap. Utom Svetlik fanns bland dem en överste Kuoverasvetksi, marinlöjtnant Björkman, en finskfödd man Unto Boman som varit ^{SS} officer i de finska SS-trupperna i Tyskland och kurir åt dem mellan Tyskland och Finland. Han var en av ~~de~~ de fem som undkom med livet, och har senare bytt namn. ~~om~~ ^{om} Sinx nära tio år långa vistelse i ryska fängelser, har han skildrat i två böcker.

Alt dessa mäniskor alls kom att utlämnas, berodde nog på den ryska nogrämnheten. Det kan ta ett ~~tid~~ halvt mäniskoliv, innan ryssarna griper in, ~~och~~ så länge en person finns kvar på de ryska arkivkorten kan han inte känna sig säker. Dessa tjugoen utlämnade fanns på de ryska korten som levande, att de arbetat

betat mot det kommunistiska systemet under tsartiden, alla utom SS-man Boman som ju var nog belastad av skuld som sådan!. Att alla under åren fått finskt medborgarskap utgjorde inget hinder för likvideringen.

En episod:

Ryssarna avancerade en tid oväntat snabbt på nordfronten ~~richtigt~~ rakt mot Kemi stad. Vår militär kunde inte begripa varför de lyckades så bra med sina operationer just på detta frontavsnitt. En undersergeant beordrades en dag att skida från den finska linjen till en koja i Ingenmansland. Mannen spände på skidorna och stakade iväg. Då han är fem-tio minuter från kojan där brevet ska lämnas, stannar han och lutar sig mot stavarna. Intuitivt känner han olust inför uppdraget. Han minns plötsligt att en av hans kamrater fått samma uppdrag för en vecka sedan. Han kom aldrig tillbaka. Just som han tvekar hur han ska handla, kommer en finsk officerspatrull glidande över snön. Dess ledare frågar:

-Vad står undersergeanten och funderar på? Han förklarar detta för officeron som ber att få se brevet. Han öppnar det och finner en karta som utvisar hur ryssarna ska lägga upp nästa dags attack mot det finska avsnittet. I slutet av brevet står lakoniskt: Likvidera överbringaren av detta brev!

Avsändare var chefen för finska gränsbevakningen. Vid förhör med mannen som varit chef för området ett tiotal år, framkom att han hamnat i ryssarnas händer på grund av dåliga affärer. Vid fortsatta förhör hände ~~richtigt~~ malören att min kollega i rena ilskan över sveket sköt honom med tjänstepistolen som låg på bordet. Genom hans överilade handling kom vi aldrig till klarhet om detaljerna som ett fortsatt förhör säkert ~~richtigt~~ avslöjat. Händelsen visade att ryssarna redan i åratals före krigsutbrottet, skaffat sig kontaktmän i Finland, att man enrollerat ~~xx~~ spioner också inom vårt försvar. Fallet var undantag från regeln, & de flesta ~~richtigt~~ agenterna var amatörer vars upplysningar inte ens var värdar det papper de skrevs på.

x

Sovjetspioneret följde vaksamt allt som hände vid och bakom fronten. Det var andra takter nu än under vinterkriget, då de källor ryssarna anlitade i Finland, gav en så felaktig bild av situationen att man kan beteckna det ^{ta} som ett av krigets största misstag. Vi var ofta överraskade över att ryssarna kunde "gå på" direkt horribla uppgifter. Källan var kommunistpartiert som fortsatt existera illegalt och genom täckorgan delvis öppet, med tentakler över hela landet. Den officiella underrättelsekällan var ambassaden, där ryssarna placerat en ny minister sedan den tidigare rentsats ut. Sista ryske ministern före vinterkrigets utbrott var Eric Assmus - som här ha likviderats - därefter kom minister Zorin.

Ministerns främsta merit var blind Stalintrohet - företrädaren hade ju försvunnit, så det gällde vara försiktig. Hans kunskaper om västerlandet var små, trotsigen var det hans första resa och tjänst utanför Sovjet. Ministern fick alltså sina upplysningar av finländska kommunister. Värdet av uppgifterna som han slussade vidare till Moskva framgår rätt klart av vad en finländsk ingenjör som greps för spioneri berättade. "Jag gav den sortens uppgifter som de villeha, sanningen trodde de aldrig på". Så var det i början - men av skadan blir man vis. Och ryssarna har lätt att lära av misstagen.

Nu var deras spionage i Finland högeffektivt. Vi måste införa hemliga teckningar och märkningar på komenderings- och permissionsedlar. Dessa kodtecken byttes var och varannan vecka. Vid flera tillfällen fick vi kännedom om att ryssarna kände till då soldater och officerare komenderats till specialuppgdrag eller for på permission. Detta var bl a värdefullt för ryssarna att veta när de själva ville förse sina agenter med sådana papper. De granskades nämligen på tåg och bussar av militärpolis. Utan sådana papper kunde ingen resa i krigstidens Finland. Överallt dök det upp militärpersoner som fordrade legitimation. Vi tyckte ibland att ryssarnas närgångenhet var nästan kuslig. Man visste aldrig var de hade sina spioner. Att de fanns i vår omedelbara närhet, fanns många tecken på.

En del av de desanter ryssarna sände ner i fallskärm, bar finska uniformer, i detalj kopior av våra egna. Fast ibland kunde också den skickligaste imitator göra misstag. Genom ett felplaceerat kärmärke och en kljuven uniformsknapp föll en av Sovjets skickligaste spioner i våra händer. Och hans gripande inledder en kedjereaktion

Pass
(Skrivna)

DILLS

INTRUSIVENESS

efterhand

37

som förde flera agenter i våra händer. Men vi hyste denna tid stor respekt för den intilligens och det skarpsinne det ryska spionazet utvecklade mot Finland, och vi var alltid ytterst intresserade av att lära mer om ryssarnas metoder.

loop eye
cloth

Våra uniformsknappar bestod av en grå rund knapp med ett lejon i relief. Öglan som man syr fast knappen med i tyget är rörlig. Knappen är nämligen tillverkad i två delar. Vi upptäckte hos de desanter vi grep i att knapparna i de rysksyd'a uniformerna var orörliga. Vi lät meddela allmänheten detta genom press och radio och uppmanade dem vara uppmärksamma när de stötte på obekanta militärer. En dag kom en ung man i fänriks uniform in i en lanthandel i den lilla byn Åmby utanför Helsingfors. Han köpte livsmedel som kött, ost, smör, bröd. En liten pigg finsk pojke upphöll sig samtidigt i affären. Alla småpojkar har öga för bilmärken, gradbeteckningar och ordnar. Det fanns knappast en finsk pojke som inte kände till att officersskolans kors är placerat på nedre vänstra bröstfickan. Denna fänrik bar korset ~~plockat~~ över översta fickan. Pojken undrade om fänriken kunde vara en riktig finsk fänrik, men kände sig osäker.

STRAIGHT

Han hade hört föräldrarna tala om falska uniformsknappar. Nu gjorde han något mycket djärvt. För att bli övertygad om att fänriken var äkta, gick han fram och nöp ett stadigt tag i en av knapparna samtidigt som han såg mannen stint i ögonen. Knappen var fast och öglan rörde sig inte.

LANTTI

Nod

DEPARTURE

-Snälla farbror ge mej en mark så jag kan köpa karameller till min syster också, både pojken och tittade oskyldigt upp mot den ståtliga fänriken. Mannen grävde i fickorna och fick upp slanten, som han gav pojken som tackade artigt. Han köpte sina karameller och lämnade affären, sedan han nickat adjö åt fänriken. Ute blev det fart på pojken. Som en blixt för han iväg efter vägen och hejdade andfådd en äldre man. Andlöst berättade han om sin upptäckt i affären. Mannen förstod att det gällde han'la raskt innan fänriken försvann, och satte kurs mot ett hus där det fanns telefon. Våra bilar stod alltid uttryckningsklara, och så snart vi fått påringningen, körde två av våra män mot platsen i hög fart. De kom fram så snabbt att ~~finn~~ den falske fänriken ännu inte avslutat sina inköp då de stormade in ~~z~~ i affären, tog mannen i armarna och förde in honom i bilen.

Då jag var jour tog jag hand om förhöret. Vi studerade varandra under tystnad. Jag hade givévis ingen aning om att mannen som gripits var en av ryssarnas skickligaste spioner i Finland. Även

om hans blick som mötte min, verkade lugn och fast, fanns där i djupet något som sade mig att han förstod att han var avslöjad. Slutligen bröt jag tystnaden:

-Ni förstår säkert att ni är såld? Att ni kommer att ställas inför ~~ett~~ krigsretts. De bevis vi funnit i era fickor räcker för en fällande dom. Han slog ned blicken och svarade fast:

-Jag är rysk soldat.

-Ni är inte soldat utan officer.

Ryska agenten hade fått för sig att var man officer och ~~hur~~ blev gripen, halshöggs vi dem omgående. Soldater däremot hade en chans att klara livhanken.

Jag lät föra ut mannen och kallade in två specialister från vårt kartotek. I detta samlades alla upplysningar vi fått av tillfångatagna ryska agenter. Om vi också inte använde datamaskiner som dagens spioncentraler arbetar med, blev de män som fanns på avdelning- en själva något av datamaskiner, i deras hjärnor fanns tusentals nyttiga uppgifter lagrade, liksom på deras kort. Då ryssen åter stod framför mig i förhörsrummet, beställde jag in kaffe och konjak. Vi drack och rökte under avspänt samtal.

I bakgrunden sitt experterna, lysade, iakttog. Ryssen berättade för mig att han hette Ivan Kotov och var 27 år. Han såg trevlig ut, skandinaviskt utseende, blont hår, var smidig och smärt med spelande ~~ögon~~ vakna ögon. Då han rökte bröt han varje gång han tänt en ny cigarett stickan mitt itu innan han slängde den i askkoppen.

Vi satt så kanske i två timmar, drack flera koppar kaffe, rökte flera cigarettter och språkade. Männens från kartoteket hade avlägsnat sig. Så ringde en av dem. Han uppgav att vissa detaljer, ryssens utseende, vanan att bryta sönder tändstickor, dialekt och uppträdande pekade mot att han kom från Petrosavotsk, en stad som finska armén ockuperat och som vi kallade Äänislinna, och som ligger vid Onega. Där talas finska med viss brytning. Kotov talade en mycket god finska med lätt brytning. Det fanns vidare anledning tro att Kotovs mor varit gift tre gånger och som ogift hetat Heinonen. För mig verkade uppgifterna som hämtats fram ur ~~ett~~ arkivots djup, som renar vara trolleriet.

Mycket i dem att ta fasta på, fanns det ju inte. Allt var svåvande. Trots sitt sympatiska uppträdande, hade jag snart förstått att Kotov var en hård och kallblodig agent, som inte frivilligt skulle erkänna sitt krände. Jag beslöt ta en rysk och bluffa:

-Det är lika gott vi sätter igång nu och gör rapport om det här. Ni vet ju att när man blir nedsläppt som spion civil eller i fiendens uniform väntar bara ett slut - döden. Vi har våra ~~hur~~ källor i Leningrad och jag vet det mesta om er.

pure

Ridninghod

Svaret blev ett hätskratt och så sade Kotov att det där låt ju som sagan om Ridluvan. Han var nu en gång soldat och något att tillägga fanns inte.

-Jag har ett förslag, fortsatte jag.

-Går ni med på att om jag kan säga vad er mor hette som flicka så förstår ni nog att jag har sådana förbindelser att jag också kan få fram vad jag vill veta om Ivan Kotov? Och att ni då lägger korten på bordet?

-Det går jag med på, blev svaret.

-Ni är från Petrosavodsk och er mor hette Heinonen.

Kotov stod tyst en stund, så slog han undergivet ut med armarna, reste sig och sade:

-Jo, det är riktigt och jag är underlöjtnant Ivan Kotov. Jag suckade av lättnad, tog upp en cigarratt, bjöd Kotov en och tände själv en. Nu kunde förhöret starta från helt andra villkor. Bluffen hade gått hem. Vi tycktes ha goda mänskliga datamaskiner i kartoteket, utan dem hade det knappast loßnat.

x

Nu gällde det att få tag i Kotovs telegrafist innan denne blev för "gammal". För att mjuka upp Kotov sade jag:

-Nu får ni mitt ord som officer på att jag ~~skarit~~ rädda ert liv. Om ni hastigt och lustigt bestämmer er för att komma över och arbeta för oss, blir ni inte skjuten. Men omvändelsen ska ske nu omedelbart! Tala nu om vad nyckelordet är som er telegrafisk ska sänta om han åker fast. Jag fick nyckelordet.

^{-till borden estländare-} Albert, så hette Kotovs telegrafist, låg och tryckte i skogen nära den lanthandel där Kotov gripits tack vare den vaksamma pojken. Albert gav sig genast då vi kom fram. Han hade monterat upp radiosändaren, redo att gnista iväg de meddelanden Kotov skulle sätta in. Nu kunde vi sätta igång och arbeta. Först gällde det att muddrade båda herrarna på så många upplysningar som möjligt och sedan via deras intakta radio hålla daglig kontakt med deras uppdragsgivare i Sovjet.

Vid den tiden hade vi ett tiotal avslöjade agentpar som valt finsk sida istället för arkebusering. Från Granö stod de under vår kontroll i ständig förbindelse med Sovjet och sände meddelanden som kontraspionaget sammanställde åt dem som lämpliga att mata ryssarna med. De tog också emot nya uppdrag och besvarade anrop. Desanterna arbetade alltid parvis, om deras uppgift var att sända upplysningar via radio. En låg och tryckte med radion klar på ett relativt tryggt pejlingssäkert ställe. Den andre var ute i omgivningen och jagade observationer värda att ~~säkra~~ radiora. På den lilla idylliska sommar-

WIRE 7

MONITOR?

ön utanför Helsingfors sörfogande vår radiosektion över en villa med utskyldigt och fredligt utseende. Ingen kunde utifrån ana att den var späckad med spioner och radiosändare. Här fick nu också Albert en arbetsplats och som oskiljaktig kamrat en finsk kodspecia-list, löjtnant Korhonen. Allt fick fint som ögat, Albert var verkligen män om livhanken och sände villigt de upplysningar som vi via Kotov försåg honom med.

Kotov hade sändts till Finland sju gånger under kriget. Han berättade, då vi blev mer öppna mot varandra, sitt hur han skolats till agent i den ryska spionskolan i Parkkala nära Leningrad. Ryssarna hade lagt beslag på en hel by för sin spionskola. Först placerades blivande agenter i samma klass, senare "gnugrades" de av olika lärare för att efter examen sändas ut i hela världen. Kotov var skicklig tecknare. Ur minnet ritade han av flera kamrater från spionskolan, teckningar som vi tog hand om för vårt arkiv, jämte beskrivning på agenternas utseende, och särdrag. Om de blev till nytta för vår avdelning senare, vet jag inte.

På kvällarna gick Kotov och jag på bio och under dagarna sökte vi oss till de bättre restaurangerna och åt lunch eller middag. Kotov var då iförd finsk soldatuniform. Sådana utflykter vid sidan av tjänsten, var strängt förbjudna enligt reglementet. Men jag ansåg att vi för att vinna vänner och skapa samarbetsvilja, måste vi ta vissa risker. Kotov var inspärrad i en cell på kontraspionaget, men jag tog alltså ut honom då och då. Ibland vinner man mer på att visa förtroende än misstänksamhet. I Kotovs enformiga tillvero var en liten uppmuntran ovärderlig. Att han skulle sitta i cellen då jag sitt spankulerade på stan, var omänskligt enligt min mening.

Under en av våra luncher berättade Kotov om sitt sista besök i Finland innan han åkte fast. Han hade med sju kamrater flugits från Leningrad till trakten av Kymmenes. De skulle utföra sabotage mot Kymmenes fabriker. Han tog hand om en cigarrlåda innehållande ett nytt av ryssarna upptäckt medel som inom vissa timmar kunde antända byggnader. Lådan skulle placeras intill fabriksxxxxxvägen. Under kriget noterades otaliga skogsbränder, vilka vi kom underfund med ofta orsakades av ryska agenter. De medförde små xxxxxxxx vademecum-flaskor med droppkork, innehållande ett nytt, ytterst effektivt antändningsmedel. Nått placerat behövdes bara några droppar av vätskan för att sätta skogen i brand.

Då det ryska flygplanet med de sju agenterna flög in över

41

Kymmen - i omedelbar närhet av en viktig finsk järnvägsknut - beordrades alla ombord att slänga ut buntar med flygblad. Under ~~PACKETS~~ detta arbete började Kotov svettas häftigt. ~~Plötsligt~~ Kände han hur det hettade till under blusen där han stoppat in cigarrlådan. Lådan hade tagit eld! Nu gällde det sekunder om inte hela planet och alla ombord skulle explodera. Huvudstupa utan en tanke i huvudet slängde Kotov sig ut genom den öppna bombluckan och föll brinnande mot jorden tillsammans med propagandabladen som virvlade omkring hans nedförd.

När han berättade händelsen för mig, kom jag ihåg att myndigheterna just den natten rapporterat motorljud från flyg och att man iakttagit en fackla som fallit mot marken. Facklan var alltså Ivan Kotov. Fallskärmen hade utvecklats normalt och Kotov svävade sakta ned ~~genom~~ mörkret. Sekunder blev som evigheter innan han med en hård stöt slog i marken med fötterna. Under nedfärden hade han blivit bränd över ~~stora delar av~~ kroppen. Håret var avsvett. Då han rullade runt för att släcka elden i kläderna, förstod han att han blivit illa åtgången. Men trots högprocentiga brännskador tog ~~han~~ denne hårt skolade och topptrimmade agent sig på sju dagar åter till ryska linjerna, ~~med~~ med endast stjärnorna och vegetationen som karta och kompass.

x

I bland ~~mmxkrkxkxkx~~ på kvällarna satt vi och diskuterade åtgärder för att hålla radiosändaren varm hos Albert i Granövillan och de ryska mottagarna opistänksamma så länge som möjligt. Jag ringde tyska och finska staber och bad dem lämna upplysningar ~~gå~~ värda att sticka ut ryssarna. De fick vara högst 3-4 timmar gamla, men ofarliga för våra egna trupper. Vi förstod snart att de upplysningar vi radioade kontrollerats av ~~xx~~ de ryska mottagarna, men de var mycket nöjda med materialet "deras" agenter sände. Att upplysningarna var några timmar för gamla, ~~xxxxxxxxxxxxxx~~ för att bli till praktisk nytta, kunde ju inte agenterna belastas för. Kotov fortsatte mata iväg rapporter via Albert och ryssarna svalde dem helt. Att de trodde på ~~h~~ ktheten fick vi snart bevis för. De livsmedel Kotov medfört borde vara slut vid denna tidpunkt. I en s k torped på 100 kg hade han bl a haft köttkonservdr, konjak och 70.000 finska mark. Via Alberts radio beställde han nu nya varor. Svar kom att en ny sändning skulle levereras på en äng rätt långt från staden. Kotov ~~xx~~ ombads markera en kvadrat med ljus och på visst klockslag en natt, skulle en flygmaskin anlända.

Vi tog flera gärder emot sådana "lufttorpeder", fyllda av mat, vodka och pengar. En dag föreslog jag Kotov:

42

-Det vore intresaant få veta vem ryssarna har som agent på Helsingfors central. Kotov var genast ned på noterna. Vi satte ihop ett telegram som gick ut på att det var ovanligt rörligt på järnvägsstationen. Kotov efterlyste en lämplig kontaktman som kunde hålla ögonen på vad som hände där. Efter 3-4 veckor tog Albert emot ett radiomeddelande:

Sök upp järnvägsstationens tredjeklass matsal. Fråga efter vaktmästare Jakob. Visa honom den halva kam som fanns bland era persedlar, han har den andra halvan. Och Jakob gick i vår fälla. Det var den första ryska agent vi grep ~~xxx~~ genom Kotov. Jakob ~~xxx~~ var "gammal i gården". I 12 år hade han arbetat för Sovjet på järnvägsstationen. ~~xxx~~ Det var få detaljer om ~~xx~~ trupptransporter och andra militära transporter som lämnade eller kom till denna station, som inte ryssarna fick vetskaps om. Med Kotovs hjälp infångades flera ryska agenter i våra försåt. Och radiotrafiken Cranö-Moskva fungerade så utmärkt att Kotov en dag under sin vistelse i ~~xxx~~ fiendeland fann sig vara ~~xxx~~ ägare av Leninordern och t o m steg i de militära graderna. Detta meddelade ryssarna via radion.

x

Eh sommardag var Kotov, löjtnant ~~xxx~~ Brusila, ^{sergeant} ~~xxx~~ Korhonen och jag från underrättelseavdelningen ute i något ärende nära det sommarställe jag hyrt i Gumbostrand. Jag föreslog en avstickare hem för att min fru Maj-Lis skulle få bjuda oss på kaffe i ~~xxx~~ ~~xxx~~ trädgården. Min son Tom - han var då i fyraårsåldern - var med i trädgården. Ett-tu-tre ropar han till mig att han vill ut och ro drag. Jag ber sergeant Korhonen följa med pojken ut i båten. -Nej, säger Tom, jag vill gå med den farbrorn. Och så pekar han på Kotov.

Vad skulle jag göra? Kotov hade inte arbetat åt mig mer än två månader. Om jag nu visade att jag inte litade på honom, hur ~~xxx~~ skulle ha ta det, och hur skulle vårt samarbete gå i fortsättningen? Han reste sig och min son rusade efter. Draget hade de med och med Kotov vid årorna försvann de utåt sjön. En timme gick, två timmar. Då de varit borta nära tre timmar, började mina kollegor bli märkbar oroliga. Jaha, tänkte jag, nu har Kotov, den ryske mästerspielen stuckit och tagit med sig min son!

Just då jag allvarligt övervägde om det inte var dags att dra igång jakten ~~xxx~~ dem, blev båten synlig vid stranden. De förtöjde ekan och Tom kom glädjestrålande springande med en gädda dinglade i handen. Då Kotov kom fram såg han mig rakt i ögonen. Jag behövde

43

inte vara tanklösare för att förstå meningens av den ~~xxxxxx~~
blicken: -Nu fick du dej allt din djävel!

Efter kriget återvände Kotov helt naturligt inte till Sovjet. Han är idag amerikansk medborgare och allt har gått honom väl i händer. Samma sak med Albert, den samarbetsvillige telegrafisten. Då jag idag minns Kotov och vår tid tillsammans, vill jag lyfta hatten för de ryska agenterna. Är nivån bland dem av Kotovklass, då är de toppen både som människor och yrkesmän. Fast Kotov var en enkel gosse från Petrosavodsk, var han allmänbildad, uppförde sig ~~alltid~~ förevigt trots isolering och ~~xxxxxx~~ yttrę press. Att han valde avhoppet ~~xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx~~ istället för ett slut framför arkebuseringsplutonen - vem ~~xxx~~ har lust att döma 27-åringen för det?

x

(9)

I mars 1944 gick det vilda rykten i Helsingfors att finnarna sonderade möjligheterna till fred med Sovjet. Ryktena nådde också bryå Cellarius. Redan vid upptakten till dessa fredsförhandlingar, märkte vi tyskarnas iver att följa det politiska läget i detalj. Min chef överste Wallden gav mig då i uppdrag att försöka provocera så att tyskarna skulle ~~mixa~~ värva mig för att skaffa de eftertraktade upplysningarna om finnarna förberedde ~~fräckflickor~~ fredstrevare. Allt klaffade och Cellarius ^{Brite} ~~hannade~~ på våra krokar inom kort. En dag ~~Hood~~ då jag besökte Cellarius i något ärende, frågade han:

-Har du något emot att hjälpa oss med en liten detalj? Vi måste få veta ~~xxx~~ vad som ligger bakom de rykten som kommit i svang att finnarna bakom ryggen på oss är redo underhandla om fred. Oberkommando der Wermacht trycker på, men vår egen avdelning tycks inte få "ändan ur väggen", vi känner oss helt utanför, så jag sitter rätt illa till just nu. Du har ju en sådan ställning att du utan svårighet kan ta reda på läget och informera mig personligen.

-Ja, men jag kör bror, protesterade jag för syns skull, det går ju inte. Jag är ju förbindelsofficer mellan våra avdelningar och kan inte på egen hand firmedla upplysningar som strider mot de bestämmelser jag har att rättvisa mig efter som finsk officer. Men jag lov var att ändå fundera på saken. En vecka gick innan Cellarius bjöd mig hem till sin bostad. Nu verkade han ännu mer angelägen om min medverkan. Han ville veta vad Paasikivi sysslade med, om han var bortrest, om andra medlemmar i regeringen var utomlands etc.

Vi diskuterade fram och åter innan jag ~~xx~~ till slut gätsades gå med på att rapportera direkt till honom. Ingen annan i det tyska kontraspionaget skulle få vetskap om vårt samarbete på denna punkt, inte ens hans uppdragsgivare i Tyskland skulle informeras om källan. Han lovade ersätta mig ordentlig för uppdraget, men jag vägrade ta emot pengar, då jag inte tyckte det var så farligt att tillmötes gå hans begär - så sade jag till ~~xx~~ honom. Han kunde räkna upplysningarna som en väntjänst. Farliga saker var just vad detta var, så jag berättade omgående för överste Wallden att tyskarna ville ha min hjälp. Cellarius ville inte bara ha fakta om fredsunderhandlingar, utan också rapport om flygplan som lämnade Malms flygfält, plan som inte var reguljära eller krigsflyg, om det hände något av intresse inom UD osv.

Urgent

COMPLY WITH

IN RETURN

Överste Wallén gav mig tillstånd och jag började rapportera till Cellarius. Den egentliga avsikten från finskt håll att tillmötesgå tyskarnas begär, var att vi då också exakt fick veta vad de var ute efter för sorts upplysningar, och hur de skulle komma att reagera om ryktena visade sig bli verklighet. Ett verkligt dubbelspel.~~xxxxxxxx~~.

x

Vi skrev mars 1944. Tyska arméns, flygets och flottans återtag på alla fronter var nu ett faktum, märkbart för den mest fanatisk nazist. I Sovjet stod dock tyska trupper kvar långt inne i detta väldiga land från Norra Ishavets kust till Svarta Havet. I norr höll finska armén en front på andra sidan Ladoga, djupt inne i Fjärrkarelen och en annan front på Karelska Nisset. Ryssarna hade kastats långt tillbaka från de gränser som påtvingats Finland 1940.

Vårt vapenbrödraskap med tyskarna började känna allt tyngre och blästigare. Vår underrättelsetjänst ~~xxxxxxxx~~ var sedan länge övertygad om att Tyskland skulle förlora kriget, allt prat om hemliga vapen till trots. Frågan för dagen var: Hur ska vi bäst säga upp detta vapenbrödraskap? Regeringen var enig om att en separatfred med Sovjet var nödvändig och enda lösningen. Men hur skulle vi kunna förhandla utan att tyska Abwehr och andra tyska spionorgan på finsk mark kom företaget på spåren? Faran att Tyskland - om en sådan sak läckte ut - skulle ockupera Finland, var brännande.

Förhandlingarna med ryssarna kom slutligen igång genom svensk förmedling. Och Paasikivi för mitt under brinnande krig till Moskva i en svenskhyrd DC 3:ā genom fronten där allt skjutande tytsnade för några timmar. Flygplanet med de finska förhandlarna skulle få passera utan att bli beskjutet och relativt säkert ta sig fram till Moskva. Den ^{satt vid snakarna under den} ~~xxxxxxxx~~ historiska ~~xxxxxx~~ flygningen var ~~xx~~ svenska flygkanten Marshall Lindholm. Alla som var med i "lejdplanet" upplevde en fantastisk resa, som de inte glömde i brådrasket.

Lindholm berättar:

-Det var risk för sabotage mot planet också. Stockholm liknade en bikupa full av spioner från alla länder som på något sätt var inblandade i intressessfären kring det krig som pågick i Norrland och Europa. Också inom Aerotransport som ägde den maskin vi flög med, fanns spioner. Utom detta riskerade vi att bli nedskjutna över Östersjön av tyskt eller ryskt flyg och över fronten av finskt eller tyskt luftvärn. Vi skulle flyga mycket lågt. Det behövdes bara att en pjässervice missförstått ordern om att under den tid jag fått att genomföra flygningen, inte skjuta på oss, för att förhandlarna

a: Beehive

aldrig skulle nå målet. Eskortplan skulle mäta på den ryska sidan av gränsen. I Helsingfors låg vidare tyska jaktpolan och i Leningradområdet pågick dagliga luftstrider. Vi hade alla chanser att råka illa ut, och flygningen var absolut den mest spänande jag varit med om.

Det hela började med ett möte på UD i Stockholm. Finska och ryska delegationerna som skulle planlägga resan, kunde inte ens sitta i samma rum - de var ju fiender! De tog plats i varsitt rum med de svenska medlarna i ett rum mellan dem. Mellan finnar och rysar vandrade delegationsrådet Söderblom, envoyén Boheman och ABA- chefen Calle Florman som "förbindelsemän". Ryssarna ville att vi skulle flyga i dagsljus, tvärs över Svirfronten. Finlands minister Gripenberg accepterar men hur ska man få fram kartor för flygningen? Varken finnar eller rysar vill lämna ut kartor. Problemet lösas så att finnarna ger oss kartor över ryskt område och ryssarna över finskt. Tre dagar senare var allt klart för flygningen.

Till Stockholm anlände i största hemlighet - Cellarius skulle bara ha vettat! - statsrådet Paasikivi, minister ~~xxxxxxxxxx~~ Enckell och major Georg Enckell ~~xxxxxxxxxxxxxx~~ från generalstabens spionageavdelning, släkt med generalen med samma namn. Han talade ~~xxxx~~ tolv språk, bl a ryska perfekt. Han är nu disponent på ett svenskt bruk. De kom med tåg från Helsingfors till Åbo och med flyg över Kvarken. Efter landning på Bromma skyndade de ombord på DC 3:an. Tre minuter senare var vi uppe i luften. Officiellt var vårt mål Skottland och vi flyger också först västerut, men lägger snart om kursen mot öster, mot Moskva. Söder om Åland, över Hangö, norr om Helsingfors går vår kurs. Efter Viborg flyger vi mot fronten vid Svir öster om Ladoga.

agreed

Jag har fått två timmar på mig för flygningen över fronterna där artilleristerna beordrats att inte skjuta på det ensamma planet med fredsförhandlare. Vidret är kallt och klart då vi närmar oss järnvägsstationen Vaskelovo vid Leningradbanan där ^{ryska} ~~ky~~ eskort enligt löfte ska möta. Det blänker till där uppe i skyn, några tusen meter ovanför oss - ryska Migjaktplan för anfall eller eskort? Nu dykär de. Jag kollar höjden att vi ligger på anbefalld höjd vid mötet och känner en lugnande klapp på axeln. Det är Aeroflots representant i Stockholm, Klimov som står bredvid mig, han skrattar och pekar mot de två prickarna som växt till fullvuxna Migplan, ett på var sida om DC- 3:an.

Så kommer snön och med den är eskorten borta. Det finns bara en sak att göra. Gå ned på lägsta höjd och följa järnvägen mot Moskva. Sikten varierar mellan null och några hundra meter. Jag har ingen hjälp av de ryska radiostationerna vars uppgifter är obegripliga beroende på det ryska alfabetet. Tecknen skrivs annorlunda, visar det sig senare. Men

under oss ligger järnvägen, rak som en linjal. I cabinen kopplar Paasikivi och Enckell av eller stirrar ängsligt ut i havet av mjölk. Calle Florman som också är med, står vid min sida i cockpit och bistår mig med navigeringen. Jag hör hans lugna röst:

-Till höger kyrktorn - över oss. Efter två timmars flygning i mjölken är vi över Moskva. Här tar Klimov vid och ger mig kursen till flygfältet. Kartan sista biten är stadens gator, välkända för Klimov.

Just då vi tar mark, ser jag ett av Migplanen som skulle ha eskorterat oss, landa med hög fart, slå runt och försvinna i andra kanten av flygfältet. Då jag framför mitt beklagande efter olyckan, möts jag av idel oförstående miner. Otäckbart att ett ryskt jaktplan skulle ha misslyckats med att landa. Florman och jag måste ha sett galet. Under krigsårens Moskva i Stalintidens Ryssland medgavs inga misslyckanden. Vi svenskar som svarade för flygningen, låstes in på svenska legationen och fick "skurkor" medan Paasikivi och Molotov svettades vid förhandlingsbordet. Förhandlingarna blev ju resultatlåsa då. Än skulle ryska och finska män dö på slagfältet i ställningskriget och den stora ryska offensiven på Nåset. Men marsförhandlingarna banade väg för den separatfred som skulle följa om några månader.

x

Utom att jag skötte mitt arbete på generalstabens kontraspionage och var förbindelsofficer mellan tyska och finska stabernas kontraspionage i huvudstaden, var jag också utlånad till valutapolisen och måste denna tid hastigt resa till Stockholm. Då jag berättade om min resa för Cellarius, sa han att han också planerade en blixvisit i Stockholm. Han föreslog att vi skulle göra sällskap. Framme i Stockholm tog jag senast kontakt med de svenska valutamyndigheterna. Denna tid smugglades en mängd norsk valuta som köptes upp av finnarna i Rovaniemi, transporterades med Arcturus till Stockholm där pengarna ⁱⁿöptes av den norska hemliga motståndsrörelsen och engelska Intelligens Service. Dessa norska pengar som tyskarna tog över till finsk sida via Kirkenäs användes alltså i själva verket i ryggen på dem själva. De norska pengarna smugglades av bilchaufförer, soldater, officerare i tyska armén som ju hade ständiga förbindelser mellan Nord-Norge och Nord-Finland. De ~~xxxxxx~~ smugglade i privat syfte för att erhålla finska pengar. De norska kronorna köptes sedan i Rovaniemi av finska storköpare underagenter. Hotell Pohjanhovi var ett sådant uppköpscentrum jag ska berätta om ~~xxxxxx~~ längre fram. Finska affärsmän med "rymliga samveten" köpte också österrikiska guldkilling och danska guldkrantz som återtransporterades av samma smuggelturbåt -Arcturus - av en finsk besättningsman på båten - han anhölls senare. Min resa nu gällde en smugglare som upptäckts och som bodde på Hornsgatan i Stockholm.

Roomy

Crewman

Under överfarten från Åbo språkade Cellarius och jag om möjligheten av att tyskarna kunde förlora kriget. Cellarius verkade inte så optimistisk trots den intensiva tyska propagandan om "slutsegern" och de hemliga vapnen V 1 och V 2 som med ett slag skulle förändra läget. Han såg rätt mörkt på tyskarnas chanser att hålla stånd. Då vi steg island vid Skeppsbron, bad han få lämna mig en del svenska kronor. Jag ursäktade mitt avslag med att jag redan fått tillräckligt med svenska pengar för mitt uppdrag. Innan vi skildes uppmanade han mig att hålla honom å jour ned utvecklingen med eventuella fredstrevare och annat av intresse för tyska spionaget.

x

I juni var världskriget i full gång. Den sjätte ^{denna} månad landsteg de allierade i Normandiet. Ryssarna hade lovat sina allierade att samtidigt anfalla från öster för att lättta trycket vid landstigningsoperationen. Istället för att anfalla längs tyska fronten i öster, inledde ryssarna sin storoffensiv mot Finland. Av alla tecken att döma, var de vid denna tidpunkt beslutna att erövra hela landet, ett förmodande vi senare fick bevis för. Målet var att tåga in i Helsingfors i

88

månadsskiftet juli - augusti. Då offensiven pågick med full kraft, kallades jag en dag till chefen som presentörade mig för överstelöjtnant Martti Santavuori, som tjänstgjorde hos överste Paasonen på spionagavdelningen. Av uniformen såg jag att han var kavalleriofficer från Tavastlands ryttarregemente. Han hade ett uppdrag åt mig som gällde Ålandsöarna.

Ryssarnas storoffensiv inleddes den 9 juni, då de också bröt en månadslång radiotystnad och etern började surra av meddelanden på koder som vårt radiospionage skulle forcera. Av dechifferade meddelanden framgick det vilken fruktansvärd pansarstyrka fienden höll på att kasta fram på Karelska näset och vilka förstärkningar som var på väg mot fronten. Pansaret var dock huvudvapnet i den ryska offensiven. Finska patruller bakom ryssarnas ställningar räknade trafiken på ~~xxxx~~ järnvägen Leningrad-Viborg. På den flöt dygnet runt en ström av trupper, artilleri och stridsvagnar. Sådana finska fjärrpatruller kunde hålla sig kvar bakom ~~xxxxxx~~ fiendelinjerna i månader och meddelade sina iakttagelser via radio.

CASUALTIES

Snart måste finnarna retirera vid Onega, förluster i stupade och sårade steg, viktiga landområden gick förlorade. Det ständiga kanondundret från Karelska näset kunde höras ända till underrättelsetjänsten i St Michel. Avgörandet var nära och Finlands öde låg i vägskålen. Också andra oroliga nyheter strömmade in. Det ryktades att svenska flottan börjat röra på sig, att svenska minsvepare svept minfält i Ålandska ~~xx~~ vatten, visserligen på svenska ~~xxxxxx~~ område, men de svepta ~~xx~~ vattnen pekade rakt på åländska fastlandet. Vi ville inte vara med om samma sak som 1918 då svenska flottan överraskande dök upp utanför Åland och svenska trupper landsteg och t o m avväpnade den finska trupp som höll Ålandsöarna besatta. Rapporter ingick att svenskarna fortsatte svepa området dagligen med 16-18 minsverpare. "Inspektion av minfältet" hörde det officiella svaret på finska förfrågningar i Stockholm.

*Bendix
Swallow*

OCCUPY

En finsk jägarbataljon som kompletterat kustbrigaden på Åland hade dragits bort för att bistå de sviktande trupperna på näset, som slukade varje man som kunde tas från ~~xxxxxx~~ annat håll. Just när försvarset av Åland var som svagast började alltså svenska flottenheter visa sig i skärgården. I juli observerades bl a pansarskeppen Drottning Victoria och Gustav V, kryssarna Gotland och Fylgia samt jagare och torpedbåtar. Allt pekade mot att Sverige förberedde en landstigning på Åland. Skulle svenskarna landstiga endast om tyskarna försökte lägga beslag på de strategiskt viktiga öarna? Eller skulle en landstigning ske om finnarna bröt samman på östfronten? Mannerheims order var kristallklar: "Ålandx

50

måste försvaras mot varje hot, från vilket håll det än kommer!"

Så var situation då jag fick i uppdrag att resa till Åland och ta reda på hur de finska trupperna skulle ställa ~~sig~~ sig vid ett eventuellt svenskt anfall i avsikt att ockupera öarna. Min andra uppgift var att få svar på vilka de svenska förberedelserna var. Och uppgift numro tre: Vad svarar de med på svenska konsulatet i Mariehamn? Där svenska tidigare haft en vanlig konsul, nu hade de sänd dit en ^{höga} känd karriärdiplomat från Fjärren Östern, Yngve Beck, och skrivmaskinerna sades vara igång både dag och natt på konsulatet. Beck hade också anställt lettiska tjänstemän.

Jag beordrades att under min ålandsvistelse undvika ~~att~~ finländarna och att omedelbart då jag läst uppgifterna, återvända och rapportera till Santavuori som i sin tur skulle vidarebefordra min rapport till Mannerheim. Samma dag tog jag itu med förberedelserna för resan. Hemma uppgav jag att resans mål var Rovaniemi. Jag kontaktae en av mina agenter, en 19-årig flicka som med gott resultat hjälpt mig tidigare. Hon var ryssinna till borden, men född i Finland. Fadern hade varit officer i tsararmén men var nu finsk medborgare liksom modern. Flickan, vi kan kalla henne Vera, hade visat stort intresse och fallenhet för att arbeta åt oss. Trots sin ungdom var hon mycket användbar. Hon var dessutom vacker, intilligent och talade svenska, finska, tyska, ryska och engelska.

Vi möttes som hastigast på en restaurang. Jag bad henne köpa biljett till Mariehamn under sitt eget namn, samt ta ett rum på Societetshuset. Jag skulle fara med samma båt och söka upp henne ombord. Nu gällde det att hitta på ett vattentätt skäl för resan till det mycket rikessvenskt sinnade Åland. Hur skulle jag som finsk officer under brinnande krig kunna komma dit och lägga mig på semester när varje man behövdes vid fronterna? Jag måste ha ett mycket gott skäl för benöket. Jag tog kontakt med min gode vän, doktor Carl Wegelius - nu professor vid Wennergrenstiftelsen - och förklarade mitt dilemma. Han skrev ut en del recept vilka visade att jag led av dåligt hjärta. Beväpnad med dessa papper fick jag ombord. Under överresan invigde jag Vera i vad hon hade att göra. Hon skulle söka upp alla fartyg som anlände till Mariehamn från Sverige eller Tyskland och som ~~är~~ passerat genom svenskt vatten. Av kaptener, styrmän och besättningsmän skulle hon ta reda på allt om svensk militär aktivitet i de aktuella farvatten. Var tredje dag skulle vi träffas i parken vid Societetshuset som ägdes av min gode vän Gustav Rasmussen, som också ägde Savoy och Adlon i Helsingfors, och som jag en gång gjort en tjänst. Nu hade jaggett honom diskret reserverat rum på "Socis" som då sköttes av hans son.

Mitt första ärende ~~var~~ var att söka upp apoteket och lämna in mi-

na recept. Just då jag stängt dörren till apoteket och stod ute på gatan, rusade apotekaren ut på trappan och jag konstaterar till min fasa och förtjusning att det är min gamle klasskamrat från Åbo Fjalar Grönberg som innehade apoteket i Mariehamn.

-Men Otto, ropade han, du är ju livsfarligt sjuk ser jag av dina recept. Kom in och åt frukost med oss så vi får sprika.

Ship broker

Med vid bordet satt en ung dam, skoppsmäklaren fröken Nyman som med fru Grönberg planerade en utflykt i rätt stor stil med deltagande av de ledande stadshornerna. Utflyktens mål var en ö som ägdes av en svensk. Jag minns inte om det var bemärkelsedag för någon, men rätt många båtar skulle delta och i en av dem skulle konsul Yngve Beck färdas. Fröken Nyman var en stilig flicka så jag försökte koppla på min charm och lyckades kanske till en del, för hon ringde senare medan jag kände var kvar och bad att få tala med Fjalar. Då hörde jag att hon var intresserad av att jag skulle delta i utflykten. Grönberg sade att han tyvärr inte kunde få rum med fler i sin båt, men det kunde hon dockemot. Och så var den saken ordnad. Några dagar senare avseglade vi till den lilla ön. Då vi lade till vid bryggan, en liten flotta av småbåtar, såg jag den svenska flaggan hissad i topo utanför huset.

Först serverades en cocktail åt de 30-35 inbjudna. Värdet var det bästa tänkbara. På förmiddagen fiskade vi och på kvällen var det stor supé. Under dagen fick jag aldrig tillfälle komma nära den svenska konsuln, men jag tog skadan igen på kvällen. Jag hade nämligen den fantastiska turen att få konsul Beck mitt emot mig över supédet. Snart var stämningen hög, mycket hög. Det drogs vitsar och historier och jag fick chansen att bidra med några antityska historier som vann anklang och applåder. Konsul Beck kände ju till det mesta av det som hände vid fronterna, det stod ju bl a i tidningarna.

Efter maten blev det groggande och jag höll mig nära fröken Nyman, som tvdliggen var god vän med konsuln. ~~xxxxxx~~ Och han var mycket intresserad att få diskutera. Jag frågade honom rakt på sak vad svenskarna skulle göra om tyskarna anföll Ålandsöarna? Och jag berättade vad jag fått höra av Santavuori att öarna för en tid sedan besöks av en tysk delegation av höga officerare. Detta tände ytterligare konsulns lust för samtal. Jag förklarade att vi kände till att de rest runt på öarna, sett sig omkring och bad om hans åsikt om besöket.

~~xxxxxx~~ Om tyskarna - vilket vi är förberedda på anfaller, Åland vid ett finskt ffeckslut med ryssarna, kommer nog Sverige att omedelbart inträpa militärt. Jag vet inte om det kunde

skrivas på grogarnas konto, men han tycktes lita helt på mig, speciellt sedan jag berättat om det tyska besöket på öarna, som han f ö säkert redan kände till. Under kvällen och förnatten -festen tog slut först på morgonen då vi ~~xxx~~ återvände till Mariehamn - berättade han för mig rätt öppet om den svenska aktiviteten som skulle ~~xx~~ utlösas om Åland rådde ut för ett tyskt ockupationsförsök. Åland var ju ändå mer en svensk intressesfär än en tysk.

Åter i Mariehamn träffade jag Vera, som hade flera intressanta saker att berätta. Hon hade mött en sjökapten som just stigit i land från sin båt och skulle ~~xx~~ honom igen, varför hon hade bråttom, men vi ~~xx~~ stämde möte ~~xx~~ dagen därpå. Jag underströk innan hon sprang iväg, att hon skulle offra allt, kropp, och själ för fosterlandet om det behövdes för att få veta allt av värde. Flickan förstod mycket väl vad jag menade. Följande dag så jag på henne att natten varit ansträngande. Hon hade festat rätt mycket och sovit mycket litet. Men hennes rapport var uttömmande. Vad som ryktats om att svenskarna börjat röja minfältern, var sant. De började plocka upp minorna vid Märket, de smalaste passagerna vid Åland och Arholma låg ett stort antal transport- och krigsfartyg. Vidare hade hon fått veta att det vid Arboga låg stora svenska truppkoncentrationer under general Gyllenkron. ~~xxx~~ I krigstid var farten på lastfartygen låg varför befälet inte gjöra vissa observationer. Och denne kapten var förtrogen med rutten och märkte genast förändringar i vattnen eller på land. Veras rapport var mycket värdefull.

Kvarstod sitt sista uppdrag att ta reda på hur den finska militären skulle reagera vid ett ett svenskt invasionsförsök. Jag uppsökte truppons chef, en finsktalande överste, ~~xxx~~ säkert finska arméns kortaste överste. När jag presenterade mig, sade han:

-Jag har länge väntat besök från er avdelning. Ett svar jag förvänade mig över. Vi hade nämligen i varje kompani i finska armén 3-4 man värvade av vår avdelning med uppgift att lyssna till vad som sades bland kamraterna. Systemet kanske verkar olustigt, men det är bevisat effektivt och förekommer i de flesta arméer. Förbindelsemannen i den åländska truppen hade meddelat översten att han av samtalet kommit till slutsatsen -det var soldater från Vasatrakten - att om svenskarna anföll Åland, skulle de lämna sina vapen till dem utan strid. Nu fick jag bekräftat av översten och hans officerare att deras uppfattning gick i samma riktning. Vid en svensk landsättning skulle det inte bli något motstånd från de finska trupperna.

De upplysningar jag och min medarbetare fått var rätt-

EXHAUSTIVE
CLEAR

klara: svenskarna låg i beredskap, de tog upp sina minor för att kunna köra rakt in mot Åland, de hade trupper och fartyg redo, stämningen bland de finska trupperna var till svenskarnas förtur, och enligt vad svenska konsuln sagt mig var det svenska regeringens avsikt att ingripa vid ett tyskt försök att ockupera Ålandsöarna.

Omedelbart vid min återkomst till Helsingfors, skrev jag en detaljerad låg rapport om mitt arbete, varefter överste Walldén personligen reste till St Michel där han tillsammans med överste Aladar Paasonen överlämnade rapporten till fältmarskalk Mannerheim. Denne hade då frågat vem som lämnat så detaljerade upplysningar och hade då fått veta att det var jag. Walldén fick då i uppdrag att överlämna fältmarskalkens tack för ett gott arbete till mig. I början av 1967 gick jag ~~xxx~~ och hälsade på gästerna på min restaurang Tre Kronor. Jag gick från bord till bord, som jag brukar. Av fyra personer vid ett bord verkade en bekant. Det tog en halvtimme innan jag placerat honom - det var överstelöjtnant Santavuori. Jag gick fram och frågade om han kom ihåg mig. Då han sajde nej, drog jag historien om Åland. Han minnes ^{då} mig och uppdraget genast. Och han berättade - vilket jag inte tidigare vetat - att han själv någon tid före min ålandsresa, sätts dit ~~ö~~ att söka få ut något av konsul Beck, men grundligt misslyckats.

Att tyskarna var mycket intresserade av ålandsöarna fanns många tecken på. Ofta sågs tyska spaningsplan över ögruppen. Under det ryska storanfallet sökte tyskarna tillstånd att få placera den tunga kryssaren Prins Eugéni Ålandsvattnen. Finnarna avslog men gav tillstånd att kryssaren skulle få patrullera i skärgården norr om Utö. Den finska bemanningen av Åland denna tid bestod av 3000 soldater och ca 10 batterier artilleri. Det var inte mycket att försvara ögruppen med. Man kunde ju misstänka att tyskarna disponerade en eller ett par överflödiga divisioner i Danmark som de kunde sätta in för att ta Åland. Men vid övervägande av en sådan aktion tog de nog som avgörande punkt att Sverige var en av Ålandstataternas garanter. Tysk ockupation eller försök till en sådan, hade inneburit skärpling av svenskarnas redan onväliga hållning. Därför beslöt Hitler vid konferens den 3 september 1944 att skrinalägga hela ålandsplanen. Denna - fick vi veta senare - gick ut på att Åland skulle erövras av en infanteridivision från Danmark, artilleri från Norge och ett fallskärmsjägarregemente. Sveriges väntade reaktion och de allierades lyckade invasion i Normandiet gjorde att Hitler avstod från ett företag som kunnat bli synnerligen kostsamt. Tyskarnas ålandsintresse höll dock i sig och via sina spaningsplan höll de länge ett öga på ögruppen och vad som hände där.

tre Kronor

*reconnaissance
Permisjon*

*concern to
allison*

x

Nu var hotet från Tyskland om Finland ingick separatfred med ryssarna, mycket påtagligt. Som säkerhetsåtgärd mot en tysk kupp, beordrade det finska högvärteret uppsättande av en avdelning till huvudstadens försvar. Också kontraspionaget vidtog vissa förberedelser och inriktade en del av sin verksamhet på Tyskland. I tyska städer och bland deras trupper fanns snart finska agenter i arbete mot de tidigare vapenbröderna.

En dag satt min fru Maj-Lis och jag på restaurang Adlon tillsammans med häradsbörding Arvo Aalto och hans fru Märta Laurent primadonna vid Svenska Teatern. In ^{stället} kliver överste Walldén, Cellarius och 3-4 höga tyska officerare som anlände från Berlin samma dag. Snart började tyskarna inleda ögonflirt med våra fruar. Jag förstod därifrån varifrån initiativet kommit, då Cellarius kommer över till oss och inbjöd oss på nattskiva i hans hem. Vi tackade ja och for hem till spionchefen för att dansa till grammofon. Huset var fullt av folk, i olika stadier av berusning. En 30-årig, lång tysk överste som hette Joachim vinglade ut i tamburen, slog mig på axeln och sade:

-Det här var det mest cygpatiska tyskockuperade land jag varit i.

Jag reagerade blixtnabt - jag har varit amatörboxare i elva år - och efter några sekunder hamnade en kort hård höger på Joachims haka och han själv i golvet med en väldig duns. Jag rött åt honom med hög röst:

-Ditt tyska svin. Du lär nog inte var i något ockuperat land, det ska du komma ihåg!

Då han gnädd hakan och började resa sig, ~~högl~~ hörde jag steg bakom mig och Cellarius som siger:

-Otto, vad du säger berusad menar du när du är nykter. ^{dölk} Päpassligt ~~högl~~ Walldén upp rökande på sin eviga pipa. Han undrade vad som hänt. Cellarius förklarade:

-Tyvärr var det en av våra belinmän som inte kunde stå pall för det finska dryckjomet. Och så var den saken ur världen.

x

Då hade just radion meddelat att Finland var i krig med Tyskland. Natten till den 4 september 1944 hade nämligen Stalin gått med på eld-upphör näst, morgon klockan 7. Trots detta fortsatte ryssarna anfalla denna dag, men kastades tillbaka på alla punkter. Första nästa dag inställde de sina operationer.

Som förhindelseman åläg det mig att kontrollera inpackningen

55

av det material ~~xx~~ byrå Cellarius skulle medföra då de nu lämnade Finland. Cellarius skulle själv flyga hem via Estland. Morgonen efter "sjöslaret" hos den tyske spionchefen, infann jag mig på ~~xx~~ byrån där tjänstemännen packade för allt vad tygen stöf höll -det var bråttomx att komma iväg. Det jättestora kassaskåpet som det ~~xx~~ tagit veckor att baxa upp till and a väningen på N. Magasinsgatan 6, stod i ett hörn och jag frågade vem som nu skulle ta hand om det?

FÖLDAGEN

-Du kan få det om du vill ha det, svarade Cellarius och överlämnade den hopvikbara 30 cm långa nyckeln och koden till skåpet. Jag stoppade nyckeln i fickan, kanske kunde jag få nytta av den. Inne på Cellarius rum stod en stor låda, ungefär 1 1/2 meter lång och över en meter hög. Någon höll på att spika ihop lådan.

-Vad är det i den? frågade jag Cellarius.

-Vill du ha den, så skriv på ett kvitto bara. Den innehåller tre miljoner sovjetryska tjervonets. (En tjervonet är tio rubel, en rubel är ungefär fem svenska kronor.) Det fanns alltså cirka 180 miljoner kronor i ~~xx~~ lådan. Jag räknade snabbt i huvudet och tänkte, att pengarna kunde komma till användning om vi förlorade kriget och ockuperades. Då måste generalstabens familjer fly till Sverige och pengarna komma väl till pass. Jag tog en telefon och ringde Wallidén, förklarade vad saken gällde och frågade om han ville skriva under kvittot?

-Hämta hit lådan, ska jag kvittera ut den, blev svaret. Då vi uppe hos min chef senare öppnade lådan, tog vi upp några provpackar av pengarna, som var prydligt buntade. -Vad ska vi göra med alla dessa pengar, frågade Wallidén. Jag ~~xx~~ kom med mitt förslag om ett reservkapital om det gick dåligt för Finland, och ~~xx~~ familjer måste fly, vilket han accepterade.

-Nu ~~xx~~ gäller det fr dig att få över lådan till finska ambassaden i Stockholm och ner i dess kassavalv. Ge stränga order om att den inte får öppnas annat än i närväro av dig eller mig. Sagt och gjort, lådan sändes iväg till ambassaden. (Ryssarna torde ännu vara intresserade av vart pengarna tag vägen. Då sovjetregeringen inte bytt ut sedlarna under sin regim, är de alltjämt giltiga.) Tyskarna ~~xx~~ inskaffade tydiken denna mynttyp för att kunna avlöna sina agenter som arbetade på den ryska sidan av fronten. Cellarius var ju chef för spionage och kontraspionaget längs hela den tyska och baltiske fronten, och hade sikkert haft god användning för tjervonets.

x

myntyp för att avlöna sina agenter vilka arbetade på den ryska
sidan längs fronten. Cellarius var ju chef för spionage och kon-
traspionage längs hela den tyska fronten och baltiska fronten
och hade haft god användning för ~~kontaktdelen~~ dessa pengar.

x

Senare då jag arbetade i Stockholm för ~~finländska~~ svenska
~~försvars~~ stabschefen, kollade jag med finska militärtattachéen överste
Stewens om lådan fanns i förvar på beskickningen, vilket han
bekräftade. Under mystiska omständigheter försavann pengarna
~~minnen~~ senare. Överste Stewen var då ännu kvar. Kanske finska
myndigheterna gjort någon undersökning om var lådan hamnade?
Omedelbart efter förevinnandet - under minister Gripenbergs tid
som ambassadör - hade det ju knappa stått varit svårt spåra pengarna.
Det var ju inte precis ett paket man kunde ta under armen och
promenera iväg med. Säkert krävdes två man för att lyfta och
bära bort lådan. Att det fanns ~~hagade~~ köpare till dessa pengar
under denna tid, är säkert. ~~Om så~~ ~~hur~~ Någon eller några privat-
personer ~~har~~ tagit hand om ~~minnen~~ lådans innehåll och lever än idag
ett rikemansliv någonstans i världen på de pengar som var av-
sedda bli reservfond för finska familjer som måste fly till ut-
landet. Nu har pengarna tydligt blivit en "privatfond" för
någon enskild ~~minn~~ därmed säkrat sin framtid ~~minnen~~. Jag har mina
onda aningar åt visst håll. Finge jag fria händer skulle jag
kanske kunna reda ut "lådmysteriet" ännu idag. I varje fall ~~minnen~~
~~är~~ det ett lockande fall för en gammal kriminalare....

11 RUBELMYSTERIET

(efter freden försökte ryssarna och finska kommunistiska statspolisen få reda på var det
skatt tagit vägen - de kontaktade ju mig i Göteborg och frågade om sakén)

Följande dag var ~~minnen~~ byrå Cellarius lokaler tomta.
Jag gick dit för en sista visit. En lapp på dörren talade om att
japanska legationen nu hade hand om tyska ärenden i Finland. Jag
bröt upp dörren och gick in för att ta en titt i kassaskåpet.
Det tog en lång stund innan dörren svängde upp. Skåpet var tomt.
På en hylla i rummet låg en tysk SS-mössa med dödskalle vapnet
och skräpade. Jag lade in mössan i skåpet och skrev på en lapp
på finska "dra åt helvete". Alltid kunde det roa den som i fram-
nyckeln överlämnade jag i till Aulis Toivola som tiden öppnade skåpet. Ett litet minne från "herrefolket".
Utsänd av finska kommunistisk ~~gag~~ jag gick alltid klädd i kavalleriuniform, röda byxor med
tspolisen bl.a. för att kon- ~~skräp~~ta mig, huru månne dåvarande ~~revirer~~ och grå rock, en rätt elegant uniform. I Helsing-
tspolischofen Brusin samt förs trodde folk ~~att~~ "här kommer en mammas gosse som klarat sig
ministrik partiets sekretär".
Aaltonen så ut i ansiktet ~~ändan~~ fältsoldatens hårda liv, en som tillbringar sitt liv på
de öppnade skåpot. ~~BAR~~ ~~har~~ krogarna och lever "goda dagar" - få visste vad jag sysslade med.

52

Nu smälde jag med ridpiskan i väggarna, på byrå Cellarius. En av väggarna i spionsbefens "allra heligaste" visade sig vara en ~~xxxxxxxx~~ dold tapetdörr. Jag öppnar den och finner till min överraskning ett utrymme fyllt med tjocka papprullar. Då jag tar upp en rulle och studerar den närmare, ser jag att den visar mineringafält ~~xxxx~~ Bottniska viken. Rummet var fyllt av sådana rullar. Jag var inte specialist på området och undrade vad jag skulle ta mig till med dem. Det kunde tänkas att de hade värde för en sjöexpert. Hade man glöjt dem i packningshetsen eller ville man inte att de skulle falla i ~~xxxxxxxxxxxxxx~~ händerna på något allierat förband?

X NORDMAN

Jag gick ner till en telefonkiosk på Kaserntorget och ringde marinattachén på svenska legationen. ~~xxxxxxxxxx~~ Han hette Norman och var ~~xxxxxxxx~~ kommandör. ~~xxxx~~ Då han svarade sa jag vem jag var och bad honom komma ensam i bil. Inom 10-15 minuter var han på platsen. Vi fyllde bilen med kartrullarna och han for iväg. Kanske var det fel att jag inte lämnade dem till finska myndigheter. Men vad skulle vi haft för nytta av dem? Vi var ju färdiga, kriget slut för vår del. Tyskarna var ~~xxxxxxxxxx~~ snart "kaputt", de enda som kunde tänkas ha nyttza är kartorna var svenskarna. Jag hade också denna gång - som vid flera andra tillfällen - handlade jag på eget huvud. Jag hörde inget om saken, men en gång träffade jag i Barcelona dåvarande svenska marinattachéns bror, som då var chef för kryptoavdelningen på försvarsstaken i Stockholm. Jag förstod på hans tystnad att han ansåg saken intressant. Rullarna för sikkert raka vägen med kurirpost till Stockholm där svenska marin-specialister gick igenom dem. Kanske hade ^{svenska} ~~marinen~~ eller armén någon nyttza av dem?

x

(11)

UWIND

-Jag fick ett uppdrag av valutamyndigheterna. För att kunna "nysta" upp historien måste jag fara till Stockholm. Det var ~~an~~ resa då Cellarius och jag gjorde sällskap på båten. Vid ankomsten ~~xx~~ anmälde jag mig hos finske militärattachén överste Stewen som genast frågade om jag hade lust komma hem på en drink.

Då vi satt i hans våning och språkade, frågade han om jag ville åta mig ett litet uppdrag? Det skulle skötas diskret och var av helt privat natur.

-Jag protesterade och påpekade att jag inte ~~xx~~ utan tillstånd kunde arbeta på svensk mark. Mitt valutaärende klarade jag i samarbete med svenska valutapolisen, men detta var något helt annat. Men Stewen var onvis och slutligen gick jag med på att göra ett försök. Och han instruerade:

-På hotell Continental vid centralen bor en kvinna på rum 27. Jag vill att ni kollar henne, då jag tror hon är rysk agent, ~~xx~~ men vi behöver bevis. Då jag hörde vad ~~xx~~ uppdraget bestod i, var jag fortfarande tveksam och ville att Stewen ~~xx~~ på sin direktlinje till Helsingfors, skulle ~~xx~~ ordna så jag fick order därifrån för uppdraget.

-Det är ingen fara, sade han, snabbt plockar ni ur henne de uppgifter jag behöver, ingen behöver få veta något.

-Nåja, sade jag, vi gör väl ett undantag då, även om det utan direkt order bjuder mig mot att arbeta på svensk mark. Men då får översten plocka fram 300 kronor och en flaska skotsk whisky. Vilket han lovade. ~~xx~~

x

Jag tog en taxi till hotellet. I vestibulen sjönk jag ned i en bekväm fåtölj sedan jag konstaterat att nyckeln till rum nr 27 hängde på en krok hos portieren - kvinnan var alltså ute. Efter en halvtimmes väntan kommer en lång, mörk, parant kvinna in, hämtar nyckeln och tar hissen upp. Genast slår det mig att ~~xx~~ jag sett ~~xx~~ henne en månad tidigare på hotell Klaus Kurki i Helsingfors. Då var hon i sällskap med en finsk statspolis. Sedan paret skiljs, frågade jag polismannen vem den vackra kvinnan i hans sällskap varit. Han berättade då att hon var av rysk börd, men ~~xx~~ histått den finska statspolisen i en viktig sak, mot att de lovat ordna så hon kom över till Sverige. Jag blev allt mer övertygad om att det var samma kvinna jag nu sett på Continental - ett möte borde därför vara en lätt sak att ordna. Jag bad att få låna telefonen på portier, ~~xx~~ diskon och ringde upp hennes rum tilltalade henne på finska och sa

att jag ville framföra en hälsning från tjänsteman Kauhanen vid
statspolisen. -Kom upp då, sade hon på finska.

8

Snart var bekantskapen gjord. Vi satt och drack whisky medan samtalet blev allt mer "uppnäppta". Hon ringde efter en ny flaska, kaffe och smörgåsar och drickandet och ätandet fortsatte i en glad, ohämmad stämning av gammal bekantskap. Vi blev bror och syster och mer än så. Jag fick svarz på alla frågor jag ställde. Efter två timmars intensiv samvaro förstod jag att hon av allt att döma arbetade för Sovjet i Sverige. Troligen duperade hon finska statspolisen, för att de skulle på ett diskret sätt placera henne i Stockholm eller anlitade hon en kommunistagent inom vår då starkt rys-sympatiserande statspolis. Nu trodde hon förstås att jag också tillhörde det röda gänget, och var fullt pålitligt.

utilize

Mutter

helping hand

Vid det laget sluddrade hon och slocknade en stund senare definitivt på hotellsängen. Som minne av vår korta bekantskap plockade jag med ~~mig~~ en anteckningsbok fullklottrad av telefonnummer i Stockholm och Helsingfors, och alla lösa papper hon förvarat i handväskan. Honsov då tungt och märkte inte mina små "lån". Tyst stängde jag dörren till rum nr 27, ringde efter en taxi och satt snart hemma hos överste Stewen. Han blev märkbart glad över min lyckade spiondebut på svensk botten, speciellt för innehållet i anteckningsboken, som verkade fyllt av uppslagsändar för en fantasirik och ambitiös militärattaché att nystra vidare på. Långt senare bekräftades mina misstankar att Stewen knappast behövde dessa uppgifter för finsk räkning, snarare var det amerikanarna i Stockholm som var intresserade av en liten handräckning - en svensk källa ~~xxxxxxxxxxxxxx~~ medgav detta. Vilket också var en av orsakerna varför överste Stewen var angelägen om att få mig till finska legationen som andre biträdande militärattaché. Om det lyckats, skulle manca "små personliga uppdrag av diskret natur" väntat mig - var så säker.

Nu var Stewen så nöjd att han frågade om jag inte ville stanna i Stockholm. En andre biträdande militärattaché saknades vid beskickningen? Förslyget överrumplade mig, men efter några minuter insåg jag att det var en utmärkt idé. Han var så het på tanken, att han omgående ville ringa överste Paasonen och få hans löfte genast.

-Jag måste först resa tillbaka och hämta min fru och civila kläder, förklarade jag. Stewens ringde medan jag väntade i rummet. Han fick kontraspionagechefens tillstånd att placera mig vid beskickningen. Saken verkade OK. Jag reste tillbaka, gick genast upp till överste Walldén och talade om att mitt arbete hos honom nu var slutfört. Paassen som givit löftet om min Sverigeplacering var ju chef för både spionage- och kontraspionaget, alltså även Walldéns chef.

x

I september beslöt Hitler att Hogland skulle ockuperas av tyskarna. Med denna ö i ~~xx~~ besittning skulle de behärska inloppet till fästningen Kronstadt och hela Finska viken. Allt kring aktionen var top secret, men saken läckte ändå ut till oss - tur nog. Anfallet ~~xxxxxxxxxxxx~~ var planerat till natten mot den 15 september. De finska trupperna på Hogland borde då tas på sängen, räknade tyskarna med.

På kvällen den 14 september åt finske kustförsvarsgeneralen Valve avskedssupé i Kotka med amiral von Bonin, som packat för hemresa till Tyskland. Medan supén pågår i Kotka, är en känd operatjärna vid Tallins opera på besök hos amiral Burchardi, den högste tyske officeren i Estland. Under samvaron med amiralen ringar telefonen i rummet. Amiralen tar luren men får genast svårt att tala öppet i operasångerskans närvaro. Gentleman som han är, vill han inte bå hennes lämna rummet, utan hon sitter kvar och hör lösryckta meningar: "Nej, det kan jag inte gå med på, det strider mot min preussiska officersheder" o.a. Kvinnan drar ändå rätt slutsats av samtalet. Hon finner snart på en ursäkt att avlägsna sig och går raka vägen till finska kontraspionagets man, en kaptenlöjtnant Aulio - en klippsk man på Paasoenen avdelning i Tallin.

För honom relaterar hon det hon hört av samtalet och de kommer tillsammans fram till att det hon hört var "pricken över i" på hans egna iakttagelser de senaste dagarna - tyskarna gjorde sig redo att från Estland anfalla Hogland. Aulio slog sig ned vid radiosändaren och ~~gick~~ gnistade iväg sina egna och operasångerskans iakttagelser till Finland. Vi kunde ~~xx~~ verkligen ha blivit tagna på sängen på Hogland, ^{det tunga} artilleriet var redan borttransporterat men efter radiomeddelandet återfördes kanonerna i blixttempo under kvällen och förnatten till Hogland.

x

Då avskedssupén för amiräl von Bonin var slut i Kotka, lämnade amiralen över ett förseglat brev till den finske general som superat med honom, med en vädjan att inte bryta brevet förän fyra timmar senare. Men så snart officerarna skilts åt med varma välgångsönskningar, bröt finnen brevet. I brevet fanns angivet de tyska mineringarna i Kotka hamn, men synnerligen värdefull gentlemanmässig upplysning under den strid som ~~xx~~ skulle följa vid Hogland. Under natten angrep tyska flottanheter från Tallin förstärkta med fartyg som legat i finska hamnar. Anfallet som finnar-~~na~~ nu var förberedda på, misslyckades fullständigt. Den första anfallsvågen soldater landsteg visserligen på stranden, men finnar-

na bjöd så ettrigt motstånd att tyskarna inte kunde avancera utan måjades ned och större delen av fartygen sänktes ett efter ett av vårt tunga artilleri. Oväntat kom också ryskt flyg till finnarnas hjälp den 16 september, vilket allt helt bröt den tyska anfallslusten och försöket att ta Hogland.

Av de episoder som föregick denna aktion, ser man hur små misstag, förlupna ord som uppfattas av en intilligent lyssnare, kan spoliera en stort upplagd militär operation. Operasångerskan i Tallin som gästat den tyske amiralen, var "vår man", som estniska var hon hundraprocentigt trogen mot sin frände och bror finnen - mot ockupanten tysken.

x

En annan fuktig supé, denna gång i finska Lappland. Här mötte finska officerare höga SS-officerare på genomresa via förbindelsestab Nord till general Dietels armé i Lappland. Sommaren 1941 anlände till staben två sådana officerare. En av dem var krigsdomvare vid överkommandot - överste Dona - känd redan från Rhenkuppens tid då han var Fed och fällde dödsdomar över kupp-männen. Den andre var chdf för överkommandots pressavdelning, överste von Wedel. Till dessa herrars ära avåts en festlig och "våt" supé där varken Koskenkorva, rysk vodka eller kaviar saknades på bordet. Humöret steg med vinet och spriten som sjöng i glasen, speciellt var von Wedel på överdådigt humör. Full av välvilja mot de finska vapenbröderne ville han roa dem med roliga historier.

Med livliga gester och inlevelse beskrev han judepogromer han lett i Böhmen. Han härmade hur urkomiskt judarna burit sig åt då de hängdes och underströk hur välregisserad tillställningen varit från tysk sida. - Tysk ordning och noggrannhet, mina herrar! Bl a ordnade man så raffinerat att anhöriga till offren utförde hängningarna - vilket var roligast av alltihop.

General Erfurt, tysk gentlemannaofficer av gamla skolan, satt stel och blek av avsky vid bordet. De övriga tyska gästerna var nu så berusade att detinte märkte detta eller att de finska kollegorna satt ovanligt tysta medan von Wedel drog sina "roliga historier". Episoder som denna rapporterade de finska förbindelseofficerarna till oss. Och i det finska högvärteret dit rapporterna gick, fick man för var dag som gick alltmer upp ögonen för tysk nazistmentali-tet och förhållandet blev allt stramare och kyligare.

Inte minst märktes detta då Hitler oväntat damp ned i en Focke Wulf för att delta i Mannerheims födelsedagsfirande då marskalken fyllde 75 år. Inte ens den tyske rikskañslern tycktes

KINSMAN

comical
show

Relatives

STIFF

tighter

~~hade~~ ha känd sig ovälkommen för i sina "bordssamtal" minns han bara: " Det var ^{en} djup tillfredställelse för honom (Hitler) att de -säkert även med tanke på Sverige - till den grad platt sig över hans besök. Man måste när det åter blev fred gestalta förhållandet till Finland så vänkaptigt som ^{bara} möjligt. Därpå såg chefen en finsk journalfilm av Hitlers uppvaktning av marskalk Mannerheim på dennes 75-årsdag. En sviktande planka ledde över det breda dike som skilde landsvägen från järnvägsspåret med Mannerheims bevälvagn. Hitler gick först över med lugn, avspänd värdighet och nådde utan svårigheter den andra sidan, liksom även dagens jubilar, den finske frihetshjälten. Då fältmarskalk Kietel nått mitten av plankan och kände att den sviktade betänktigt under hans inte föraktliga tyngd, och därefter började balansera som en lindansare för att sedan ta de sista stegen i galopp, måste han - numera åskådare ute all fara- själv skratta med i de andra åskådarnas skallande skratt".

x

ditch

galopp
Ringning

DISCord

RANKS

(12)

MANIFEST

6.1
-En insikt jag vill inpräglia i kommande
sliktens medvetande är, att ~~tvärskikt~~ inom egena led
hurver skarpare än oväns svärd, att inre stridigheter
öppna dörren för angrepp utifrån. Att ett enigt
folk, även om det är litet, kan visa prov på en oan-
nad alaskraft och därigenom avvändande yttersta
prövningar ödet har i beredskap, det har Finlands
folk självt ådagalagt i sina två senaste krig.

(Mannerheim)

Den norska ~~motståndsrörelsen~~ kamp mot ockupanterna
genom illegal press, radio, motståndsmän som spionerade för
engelsmännen, passivt motstånd, sabotage är välkänd genom böcker
och artiklar. Mindre känt är ~~och~~ var motståndsmännen fick pengar
att finansiera sitt arbete ifrån. De kunde ju knappast låna dem
i Norges riksbank. Pengarna måste till största delen smugglas
in i landet, en sak som tyskarna var medvetna om och gjorde allt
för att stoppa. Men vilka kanaler användes, var gick vägarna för
denna ström av pengar in i Norge?

En sak visste tyskarna, nämligen att en stor del av
de pengar som finansierade motståndet ~~kom~~, kom från Helsing-
fors, via Stockholm och in i Norge. De riktade ständiga bestryll-
ningar mot den finska civilbefolkningen i nordliga Finland som
tyskarna ansåg smugglade varor över gränsen till Norge, där de
såldes för dyra pengar, och att det var denna valuta som på om-
vägar återfördes till Norge via mellanhänder i den finska huvud-
staden. I viss mån hade tyskarna rätt. Så länge ~~man~~ ^{det fanns} hade något att
sälja, passade civila i norr på att göra sig goda förtjänster.
Men det var obetydliga summor - lackan fanns hos tyskarna själva.
Inte förrän det sista krigsåret kom de underfund med det faktum
att de främsta förmedlarna av valuta till norska motståndsrörelsen
var de själva. Så här gick det till:

I finska Lapomarken och nordligaste Norge fanns tyska alp-
jägararmén under generalöverste Dietels befäl. Tyskarna torde ha upp-
gått till ca 250.000 man. Den summa ~~som~~ de tyska soldaterna
i Finland fick i finska mark, var obetydlig. Pengarna var avsedda
för inköp av tändstickor, rakblad, brevpapper, ~~och~~ en och annan
souvenir. Vad som förvånade den finska valutapolisen var att tyskarna
trots den ringa ~~officiell~~ utdelningen av finska pengar, kunde ~~och~~
strö ~~och~~ ^{med} ~~omgång~~ omkring sig. De ~~strödd~~ ^{med} finska mynt kring sitt
dyra restauranger och köpte ~~och~~ dyra ting som de absolut inte ~~hade~~
kunat finansiera av sin ~~med~~ sold. Pälsverk, radioapparater, kameror
var ~~och~~ begärliga varor.

Det fanns, förstod vi, finska affärsmän som av profitbegär
~~INCONSIDERABLY~~ hönsynslöst gjorde affärer med tyskarna och skodde sig på dessa otill-
låtna affärer. Tyskarna i norr kunde tydligt köpa ~~med~~ allt de
ville, alla bestämmelser till trots. En särskild finsk polisavdel-
ning kollade ~~allt~~ misstänkta affärsmän och affärer. Nu satte man igång

en ordentlig utredning för att främst få klarhet i vilka som var inblandade och var tyskarna fick finska pengar att betala de dyra varorna med.

Då jag ansågs stå på god fot med tyskarna, kopplades jag in. Redan på ett tidigt stadium stod det klart för mig att en av de mest verksamma bakom dessa geschäft var en viss Runolinna, vars fru arbetade på hyrå Cellarius. Han gjorde tåta resor till Rovaniemi där hotell Pohjanhovi var valutajobbarnas verkliga högkvarter. En dag åt jag lunch på Byg-nadsföreningen med Runolinna som var i byggnadsbranschen. Jag slängde fram förslaget att få göra honom sällskap norrut ~~och~~ han kände ju till platserna. Jodå, det skulle kunna ordnas, han tänkte själv resa neckan därpå och jag kunde ju göra honom sällskap. Vi kunde dela rum på hotell Pohjanjovi föreslög han omisstänksamt. Han kände genom sin fru till att jag var på kontraspionaget, alltså ingen valutapolis i vilket fall kan knappast varit så medgörlig.

Sedan en tid fanns två av mina män placerade i rum 21 på hotell Pohjanjovi och av Cellarius fick jag "skriftligt" på att jag hos tyska myndigheter på lapplandsfronten hade rätt att undersöka insmugningen i landet av norska kronor. ~~xxx~~ De tyska militärmyndigheterna var lika angelägna som vi, att komma bovarna på spåren. Finlands bank ställde en miljon mark till mitt förfogande som lockbete. Pengarna fanns redan ^{"på plats"} i en kappsäck hos mina män. Valutasmugglarna diskuterade aldrig affärer om man inte kunde visa att det fanns pengar disponibla-därför lånade vi miljonen av banken. Vår avsikt var ju inte att göra av med pengarna, bara ha dem som lockbete.

De tyska valutamyndigheternas teori var att ~~och~~ representanter för amerikanska legationen i Helsingfors, samlade upp valutan och förde över den med sin diplomatpost till Stockholm. Inget tycktes kunna rubba dem i deras tro. Våra undersökningar visade ~~och~~ ~~och~~ de norska pengarnas kretslopp från Norge och åter till Norge, där de slutligen hamnade i motståndsrörelsens kassa. Vanliga simpla finska valutajobbare förde över de norska pengarna till Stockholm. Genom valutasmugglingen hamnade miljoner och åter miljoner mark i tyska händer och hela värld försörjningsläge ¹⁹⁴⁵ rubbades av dessa transaktioner som dikterades ~~xxx~~ snödaste vinnarslust utan några som helst förmildrande motiv.

x

Vi anlände till hotellet där tyska officerare kom och gick, dag och natt, champagnen flödade, fester hölls i matsalen och på

Speculators

*Villains
disposal*

*Support
Vilest*

repeatedly

rummen. Det var "håll-i-säng" av stora mått i Rovaniemi och på Pohjanjovi denna tid. Då vi installerat oss i ett dubbelrum, klagade Runolinna över ont i magen. Han måste titt och tätt springa på ~~träskatitenn~~ wc. Snart var han så sjuk att han köp till sängs. Jag var skyldig till ~~herrxxxxxx~~ hans illamående och lösa mage. Då vi druckit kaffe på tåget, smög jag ner ett starkt verkande laxermedel i hans kopp. Meningen var att hålla honom kvar på hotellrummet medan jag gick till aktion.

INIT

Snart klämde han fram med en begäran att jag skulle ringa upp hans kontakter på de tyska förbanden och notera önskade leveranser. Jodå, jag skulle så gärna hjälpa honom. I timmar satt jag och noterade namn på tyskar och önskade varor. Hela det omfattande nätet som finska affärsmän byggt upp till tyskarna avslöjades genom huvudmannens indisponibilitet. Under det jag arbetade vid telefonen hörde jag hans grymtningar från sängen, avbrutna av tätta toalettbesök. Medlet han fått var verkligen effektivt!

dividend

Min avsikt att via Runolinna komma affärerna med tyskarna på spåren, verkade ge större utdelning än jag kunnat hoppas. Mina papper fylldes av namn och adresser. Jag visste inte då att Runolinna var en av toppmännen i affärerna med tyskarna och deras illegala varuköp i Finland. ~~Ytterligare att källor har hänt att han~~ Vid krigsslutet måste han lämna Finland för att ~~komma~~ komma undan en mer närgången granskning av sina affärer under kris-tiden. Dessa varuaffärer blev uppklarade helt vid sidan av mina valutaundersökningar tack vare Runolinna dåliga mage. ~~och~~

x

Bite

Under mitt arbete vid telefonen, gick en av mina män på rum 21 ner till portieren, visade upp en bunt finska tusenmarksedlar och sade att han ville köpa norska kronor. Om han kunde ordna växlingen, fick det bra att sända upp lämpliga kunder till rum 21. Tidigare hade jag avtalat med ^{flickan i} telefonväxeln på hotellet att ringa mig så snart någon från rum 21 lyfte av luren. Efter en dags väntan blev det napp. Portieren ringde rum 21 och meddelade att hovmästare Grönholm på hotellet gärna ville lämna ett litet paket till herrarna. Jodå han var välkommen.

stödet

arrest

Hovmästaren steg in och mina män tog hand om honom och paketet, vilket innehöll 40.000 ~~finnmark~~ norska kronor i sedlar. Genom ~~hur~~ flickan i växeln visste jag om besöket. Jag satt som en bekväm spindel i centrum av händelserna och ryckte litet i tjådarna och de fastnade de fula fiskarna, en efter en. Hovmästaren förstod att nu stundade räkenskapens timme, om han i häkte, missta sitt arbete och den fina förtjänst han gjort på tys-

karna. Han berättade hur han fått de norska kronorna i småportioner av tyska underofficerare och soldater. Han satt på en stol mitt i rum 21, blek och eländig till mods. Då han erkänt sade jag:

-Ni ska få vara fri tills vi fått de stora fiskarna infångade, den får rätten avgöra ert straff. Går ni med på att visa mig till den stora mossen här på platsen?

Mannen som ~~inxixxuizttx~~ insåg att allt var förlorat pekade utan påtryckningar ut radichandlare K som den ~~x~~ stora valutajobbaren på platsen. Han ^{476/514}rev en stor flott radio- och husgerädsfirma och låg alltid inne med stora summer pengar. I sin tur stod han i ~~xxxxxxt~~ förbindelse med en "diplomat" i Helsingfors. Han visste inte vilket lands diplomat det var. Jag uppmunrade hovmästaren att ringa upp affärsmannen. Jag instruerade honom vad han skulle säga, och han ringde:

-Käre bror, det är Grönholm. Jag har några goda vänner här som jag skickar över till dig. Vill du lämna ditt paket så får du betalt av dem. Vi har gjort upp om ~~xxxxxx~~ ^{amount} beloppet. Mina män anhöll affärsmannen så snart denne tagit mot paketet, och han införpassades i den lokala polishäktet.

x

Under tiden uppsökte jag tyska högkvarteret i Rovaniemi, stab Nord där jag bad att få tala med chefen, fältmarskalk Jodl d.y. Jag kunde inte arbeta inom hans intresseområde utan att redogöra för saken. Abwehr ~~xix~~ ville jag skulle söka upp Jodl för att få klartecken för mina undersökningar, som ju berörde tysk militärpersonal. Abwehrs fullmakt att sköta saken, låg redan i min ficka innan jag for från Helsingfors. Tyske abwehrchefen i Rovaniemi, gjorde sedan en tid allt som stod i hans makt att strypa denna valutasmuggning, och han stöddes av chefen för GehemimeKzixxizt Feldpolizei, men ~~trots~~ deras ansträngningar gick de stora smugglarna fortfarande fria.

Till Jodl anmälde jag mitt uppdrag och visade intyret från byrå Cellarius. Jodl rynkade pannan och blev minst sagt förbannad för mitt intramp på hans område. Han ringde på adjutanten och in störtar en överste som får order att hämta Jodls sensata dagorder till trupperna. Dagordern lästes med hög röst av översten. I den förbjöd Jodl strängt tyska soldater, underofficerare, befäl och officerare att från Norge medföra en enda norsk krona till Finland.

Då ordern lästes upp spände han ögonen i mig och sade att det borde stå klart för mig att inga norska kronor var i omlopp bland tysk personal i Lappland. Hans order var garanti nog - eller hur?

STRANGLE

Supervol
mannen

67

Han tillade överläget att om jag inte inom tio dagar återkom med bevis om att han hade fel, skulle han se till att de få stjärnor jag bar skulle förpassas till min chefs skrivbordslåda.

x

Sedan den finske affärsmannen förts till häktet och jag beräknade att polisen var igång med sitt förhör av honom, var det dags för nästa steg. Jag tog på min långa ~~xxixxxxxxxxxxx~~ officerskappa, tog ridpiskan och åtföljd ^{mina} av två soldater -mannen på rum 21 - steg vi in på polishäktet. Mycket riktigt, två civilklädda polismän förhörde affärsmannen. Jag sade:

-Hur kommer det sig att ni förhör den här mannen om valutasmuggling? Vi misstänker honom ju för spionage. Vi har bevis för att han står i förbindelse med en främmande makts ombud. Nu tar vi över och kopplar in kontraspionaget!

SABBY CLANK

Mannen tappade ju hakan omgående, då han hörde sabelskrammel på så nära håll. Han svalde ~~xxxxxxxx~~ hårt och berättade sedan att han sålt alla sina norska kronor - vilka han köpt av tyskarna - till konsul Höckert i Helsingfors.

Urestling

PRIVATE

Följande dag ringde telefonen på mitt kontor i illsket. Jag rusar in på rum 21 och finner mina män i vild brottning med en korpulent tysk kapten. Vi övermannar honom och placerar honom i sittande mot väggen. Det visar sig att hans ärende var att bjuda ut över 60.000 norska kronor, som han samlat in i mindre poster och förvarat i regementskassan. Via denne kapten kunde vi anhålla ett 40-tal tyskar från ^{danne} kapten, till underbefäl och meniga. Alla smugglade ~~xxxxxx~~ norska kronor. Efter svart växling till finska mark, levde de flott, köpte sprit och finska varor och festade om.

Återstod för min del bara att anhålla om ett nytt möte med Jodl d.y. Så fort han fick syn på mig i dörren till sitt tjänsterum, ropade han:

-Nå, har ni förstått nu att det inte finns något att göra för er här, att de norska kronorna inte smugglas in av tysk personal?

-Ja, herr fältmarskalk, svarade jag, det finns inget mer för mig att göra. Ni kan hos polisen hämta en tysk kapten och 40 andra av era män - alla har sålt och prånglat ut norska kronor, t o m från er egen ~~xxxxxx~~ divisionskassa. Han blev rätt lång i ansiktet. Då han hämtat sig, svarade han att rapport om det som hänt skulle sändas till Oberkommando der ~~xxxx~~ Wehrmacht, via Abwehr. Jag gjorde honnör och avlägsnade mig.

Counterfejt

Det märktes på de otroligt stränga straffen, hur allvarligt

de tyska myndigheterna såg på dessa valutasmugglingar.

Ända till tio års tukthus och straffarbete utdömdes, ofta mer men sällan mindre. Och man förstår dem. De norska kronor som tyskarna sålde till finska affärsmän, smuglades med turbåten Arcturus till Sverige, där de såldes till norska motståndsrörelsen och Intelligens Service, som använde pengarna att ~~avlämna~~ avlöna spioner och finansiera underjordiskt norskt arbete mot tyskarna. På kort tid beslagtog jag ca 600.000 norska kronor. De finska affärsmän som sålde förbjudna varor till tyskarna stoppades också, till stor del därför att Runolinna åkte fast. Litet laxemedel i en kopp kaffe kan ibland få oanad verkan.

x

Uppdraget att hjälpa esterna till Sverige var "hemligt" i så motto att ryssarna skulle hållas ovetande om vad som skedde. Officiellt kunde jag därför inte få stöd av finska myndigheter.

När fredsförhandlingar i hemlighet inleddes, fanns i Finland ca 6000 ester. Ryssarna ansåg det vara deras sak att "lösa estfrågan", men finska myndigheter var av en annan uppfattning. Det var helt enkelt vår skyldighet att rädda denna prävade minoritet från deportation österut - kanske förintelse. Estland blev allt mer sovjetiserat, alla ester sovjetmedborgare. Enda vägen mot väster som stod öppen, var via Sverige. Men hur få iväg så många människor med den ryska kontrollmissionen redan i aktion på finsk mark? Det brådskade. Hånsyn måste tas, vi skulle ju bli heroende av ryssarna på olika sätt. Och tyskarna som innan fred ingicks med Sovjet, var våra vapenbröder, skulle vi med våld nödgas driva ur landet.

Då Finlands nye utrikesminister Antti Hackzell på kvällen den 2 september 1944 i radio läste ett meddelande att Finland och Sovjet ingått ett två veckors vapenvila, innebar detta att de tyska trupperna hade samma tid på sig att fritt avtåga ur landet. Vi var nästan övertygade om att den tvåske vapenbrodern skulle begagna detta finska regeringens löfte om fritt avtåg - ett hopp som blev grymt missväkt. Vi förstod att 14 dagar var en knapp tid för att dra bort nära tio divisioner, men med god vilja var uppgiften genomförbar. Tyskarnas sätt att reagera i Nord-Finland, har överraskat och förvånat en värld. Varför valde de att slåss mot oss istället för att reteriera till Norge? En gåta, mången förgäves grubblat på. Under sin vistelse i landet, uppträddes tyskarna korrekt mot civilbefolkningen. Nu drog de under hårdare strider mot Norge, skövlande och brännande till de fattiga byarna på sin väg, och unnväckte därmed en avsky hos det finska folket. Denna avsky tog sig bl a uttryck i att de finska soldaterna bekämpade sina forna vapenbröder med stigande förbittring. Många soldater på båda sidor stupade i den meninglösa striden...

x

Nu var det esterna som vällade vårt högkvarter huvudbry. I september 1944 låg jag på Salus sjukhus i Brunnsparken för överansträngning och förstorat hjärta. Jag sköttes av min gode vän läkare - översten - nu professor i Stockholm - Carl Wegelius. En dag ringde överste Walldén, kallad Gustaf II Adolf för sitt hårfaste som påminde om den svenska krigarkungens, säkert det enda herrarna hade gemensamt. Jag kallades till hans avdelning på generalstabens. Trots läkarens protest, åtlöd jag kallelsen. Det måste vara något viktigt på gång, förstod jag. Hos Walldén fanns när jag infann mig, överste

73

Ropponen, Estlands minister i Helsingfors Alexander Wärma - nu bosatt på Lidingö - regeringsrådet Pallo (est), Estlands UD:s protokollchef, finske kantenen Elmer Kirotar - nu på amerikanska ambassaden i Stockholm - samt ett antal höga finska officerare.

○ Anledningen att jag ~~xxkxkxkx~~ kallats dit, var att man ville ge mig i uppdrag att föra över esterna till Sverige. Jag skulle svara för övertransport av den största kontingensten 5.500 män, kvinnor, barn. Från Nystad överfördes, här jag senare hört, ett mindre antal ester av kaptenlöjtnant Aulio från underrättelsetjänsten. (Samme ~~xxkxkxkx~~ löjtnant som i Tallin fick tipset om tyskarnas kupp mot Hogland av den estniska ~~xxkxkxkx~~ operanrimadonnan.)

Till uppdraget hörde att jag på ett ~~xi~~ smidigt sätt skulle hindra att finska myndigheter satte käpp i hjulat för transporten. Vid denna tid var det märkbart oroligt på militära finska militära staber och ~~xi~~ höga herrar gav ibland märkliga order, papper brändes osv. Jag måste alltså ensam ta ansvaret, kunde inte lita på någon högre finsk auktoritet. Ingen person i officell ställning fick blandas in för att inte senare bli kompromitterad i ryssarnas ögon. Jag mottog skriftlig fullmakt och en uppmaning till finska militär- och polismyndigheter att vid behov bistå mig och lyda mina order. Trots att jag ~~xxkxkxkx~~ senast förstod att uppdraget i realiteten dömde mig till landsflykt, kunde jag som officer inte vägra lyda order. Jag tog därför mot fullmakten och kom underingssedeln, gjorde honnör och lämnade staben. Esternas ledare Erik Surrväli blev min medhjälpare. Jag fick välja den ort varifrån transporten skulle ske.

Efter tristessen och händelselösheten på sjukhuset var det trots risker och en oviss framtid, ett uppdrag som tilltalade mitt sinne för spänning, en humanitär insats för en folkgrupp jag lärt mig uppskatta. Det var ett ovanligt uppdrag för en kontraspion, de incidenter som kunde dyka upp, ovissa. Resultatet berodde helt på planering och en god portion tur. Följderna fick jag tänka på senare.

x

För att ge relief åt vad som hände, måste jag gå tillbaka i tiden. Närre veckor tidi~~gare~~, blev jag förordnad till förbindelseofficer mellan finska och tyska högvärteren. Den ansågs nödvändigt bedriva maximal molnbildning kring upptakten av fredsförhandlingarna med ryssarna. Inte till något pris ville man låta tyskarna få kännedom om vad regeringen förberedde. Tyske spionchefen Cellarius ville veta om Paasikivi flög någonstans, om andra ledamöter i regeringen för utomlands, allt som pekade mot att finnarna ville underhandla om fred. Wallén godkände allt material innan jag lämnade till Cellarius. Sex veckor senare gick saken inte att dölja. Finnarna

21

ingick vapenvila och befann sig automatiskt i krig med sina forna vapenbröder. Den dag nyheten blev offentlig i press och radio, arrangerade vi en avskedsmiddag för Cellarius, som vi samarbetat utmärkt med. Förklerligt nog ville han inte visa sig på restaurang, varför det hastigt beslöts att vi skulle hålla till hemma hos mig. Min fru bjöd på det enklast tänkbara -middagen förvandlades nämligen till lunch - pött- i- panna. Alla var synbart och hörbart nöjda med menyn.

Vid åtvecken bad Cellarius om samtal med Walldén och mig och vi drog oss undan i vårt sovrum. Walldén och jag slog oss ned på dubbelstolen. Cellarius ~~xxxxxx~~ ansåg att om Finland och Tyskland rent officiellt var i krig, behövdes ändå en kontaktman, en hemlig förbindelseman med placering i Stockholm, var hans förslag.

-Det är jag med på, och jag föreslår Kumenius som lämplig för uppgiften, blev Walldéns svar. Båda herrarna hade sina "randiga skäl" att anse mig som en lycklig lösning, fast de såg förstås saken ur olika synvinklar. Dets tod klart för mig att jag bestått provet som dubbelagent åt Cellarius och Walldén, nu skulle det tydligens bli knepigare. ^{Cunnings} Vi behöver en ~~xxxxxx~~ icke-officiell förbindelse mellan finska och tyska högvarteren, för man vet ju aldrig vad som ^{doneas} ~~kan~~ hända. ^{make clear} förtysligade Cellarius.

Mina instruktioner gick ut på att snarast resa till Stockholm och ta in på hotell Reisen, där tyskarna skulle uppsöka mig och ge närmare order. Walldén var helt belåten med detta nya ~~xxxxxx~~ arran-^{göring} - han kunde hans insyn i tyska förehavanden fortsätta. Sådan var min situation då esttransporten kom emellan.

x

Officiellt från finsk sida var en ~~andra~~ biträende militär-attachépost "vikt" åt mig vid finska ambassaden i Stockholm. Den blev jag lovad någon månad tidigare då jag ~~xxxxxx~~ varit över i ett tjänsteärende av överste Stewen. Jobbet lovade Stewen mig efter ett litet uppdrag åt honom vid sidan av mitt egentliga krende. Också Walldén var införstådd med denna befattning i Stockholm, vilken han inte motsatte sig att jag tog. Då vi nu möttes för att språka om esttransporten, sade han också att det är klart du ska resa till Stockholm och arbeta för Stewen - men först ska du ha ut esterna ur Finland.

Jag valde Raumo som lämplig utskeppningshamn. Visserligen är sträckan Raumo-Söderhamn inte den kortaste sjövägen, men den erbjöd vissa fördelar. Innan jag for till Raumo besökte jag Finlands Bank och lyfte ett mindre förskott i svenska kronor. Jag var helt införstådd med att detta var mitt sista uppdrag på finsk botten. Esterna var sovjetmedborgare, hjälpte jag över dem till Sverige kunde jag inte stanna efter att så grundligt ha dragit ryssarna vid näsan.

Vi hade undertecknat ett fredsavtal och jag bröt mot klausuler i detta genom att hjälpa esterna fly. Jag gick också upp till svenska ambassaden för att hämta visum på mitt tjänstepass som jag fått ut för mitt arbete på finska stockholmslegationen. Jag väntade rätt länge på min tur. Före i väntrummet fanns poliskommendören i Helsingfors, general Arajuuri och minister Kotilainen som båda sökte inresevisum till Sverige. ^{REFUGAL} Dåda fick nu ~~avslag~~. Nedan jag satt i väntrummet och rökte kom militärattachéen Carlos Adlercreutz in. Han såg underligt på mig, tyckte jag. Då jag slutligen fick företräde hos attachén meddelade han att "tyvärr kan herr Kumenius inte få inresevisum till Sverige".

Detta var en verklig kalldusch! Under kriget för jag flera gånger till Sverige där jag pladerat ~~minnen~~ våra barn, en pojke hos greven von Rosen på Rockelsta, en annan pojke hos riksdagsman Stig Janson på Frändesta gård. Nu skulle jag alltså inte ~~kan~~ få förena mig med familjen. Vem låg bakom detta? Det snurrade i mitt huvud av tankar i olika riktningar, men jag kunde inte få klarhet. Jag gick tillbaka till staben och skrev ut ett extra pass åt mig. Nu låg i min ficka ett civilt och ett tjänstepass. Så för jag hem och sade till min fru att packa kappväckan och kasta nycklarna till bostaden i sjön, för hit kommer vi aldrig tillbaka.

Hon var van vid överraskningar som hörde samman med mitt jobb, men detta var det kraftigaste ingreppet i vårt samliv hittills. Av säkerhetsskäl nämnde jag sällan för henne något om mitt arbete, var jag reste eller vad jag höll på med. Och som den intilligenta och fina kvinnan min hustru var (hon avled hastigt i Palma 1966) accepterade hon utan frågor och misstänksamhet. Nu packade hon ned det nödvändigaste i några väskor och vi tog tåget tillsammans till Raumo. På resan berättade jag om avslaget på min visumansökan, men hur vi funderade kom vi inte på vem som stoppat ~~minnen~~ ^{visumet} på ambassaden. Nå, den saken skulle nog klaras ut med tiden..

Tåget var överfullt med ester som fått meddelande om att samlas i Raumo. Framme tog min fru och jag in på hotell Raumanlinna, tillsammans med min chaufför, militärtjänsteman Väinö Laine, som följt mig sedan vi organiserade regeringens och presidentens livvakt. Han var f.d. polis från Esbo, ypperlig pistolskytt och den hederligaste man jag känd i mitt liv. Andra jag kallat samman till Raumo var kamrater från polistiden, smugglare, några riktiga banditer, men pålitliga och lojala. Det var mycket som måste "organiseras", först och främst sjödugliga båtar. Länsman i Raumo skrev ut ett hinderlöshets-

PITFALLS

intyg på mig. Jag visste att om jag tog mig ombord på en finsk båt till Sverige kunde svenskarna inte visa ut mig, om jag hade på ~~påminstrad som~~ ^{påminstrad som} ~~att jag var finsk sjöman.~~ Under spiontjänsten dök ~~oanade~~ fallgropar upp, som lärts mig att det var klokt om man var garderad åt olika håll. Vidare sökte jag upp ortens militärbefäl - en överste - och sedan han läst mitt intyg från generalstabens fick jag ut allt jag begärde av bensin, olja, lastbilar, vapen från militärförbundet på orten. Samma dag träffade jag Erik Suurväli ~~mmxxjxxjx~~ som slagit upp högkvarter på resandehemmet Kaleva där han pratade och planerade med ~~mixx~~ sjutton handgångna män. Lektorn var god vän med många finska akademiker och "känt folk" och en trevlig människa, fast i mitt tycke alltför ofta sur och klumpig. Hans goda intellekt kompenserade detta. Suurväli gjorde upp listor på alla som skulle vara med i transportererna och organiserade överfarten från esternas sida. Överfarten skulle ske i sk potatisbåtar som var kapabla att ta ombord högst 20 man - dvs enligt skoppspapperen. Vi lastade in upp till 285 personer i den största båten. Under hela tiden aktionen planlades i Raumo avvek endast en man. Han sköt sig! Att direktnerverna var på helspänne hos de flesta under denna väntan och vid själva överfarten i de ^{Nägöow Vessyls} trånga skutorna, såg vi dagliga bevis på. Och hela tiden fanns där den irriterande undran om vi skulle hinna få över alla innan ryssarna fick nys om vad vi höll på med och ~~xxitxximxpixix~~ stoppade företaget. Att transportera så många män, kvinnor och barn från en liten ort, kan inte undgå att väcka uppmärksamhet och nyfikenhet. Vi kunde inte låta dem smyga från hus till hus ner till stranden och båtarna, utan körde dem helt öppet i lastbilar till hamnen. Då allt var klart för de första att ge sig iväg, vägade vi inte sända ut dem på grund av dåligt väder och krabb sjö.

x

En kväll då vi sitter i matsalen på hotellet kommer Laine in och säger att en man vill tala med mig. Han kunde uppvisa legitimation och referens från överste Ropponen och ville följa med en båt över. ~~mixx~~ Mannen visade sig vara en sovjetisk kapten, i det civila arkitekt. Han kom från Petrosavotsk och som tack för tjänster åt finska armén skulle ha räddas. Vi inbjöd honom äta middag med oss och att logera i vårt rum. Inte den minsta ledig ~~xxxxx~~ ^{closet} skrubb fanns att uppbringa i Raumo, varför han tacksligt tog mot vår inbjudan. Då det blev sångdags föreslog ~~mixxfmixx~~ jag min fru att ligga på ena sidan mot väggen, Laine på min andra sida och ryssen

anvisades påbörts vid fotänden i samma breda hotellsäng. Trötta som vi var, somnade vi ~~med~~ genast. Jag vaknade av ett illtjut från min fru. Någon hade ~~krabbat~~ tag i hennes ben i ett fast grepp. Då jag fått eld på lampen och pistolen i handen, satt Laine redan gränsle över ryssen med sin pistol tryckt mot ~~hennes~~ huvud. Laine undrade stillsamt "ska jag ~~klämma~~ till den fan?". Jag stopnade honom, ryssen som upplevt en mardröm reagerade på det inte ~~med~~ riskfria sättet att hugga tag i benen på min fru. Efter intermezzo sov vi alla till dagningen smög in i rummet.

x

Överste Walldén ringde dagligen för att höra hur transportererna gick. På hotellet uppsöktes jag av en båtsman Peronius från Åbo och en est. Båtsmannen förde ett litet finskt krigsfartyg - om man kan kalla det så - bestyckat med en miniatyrkanon i fören. Till Raumo bogserade han en pråm ^{towed} ~~Boege~~ fylld av möbler, mattor, tavlor, ~~bohag~~ och värdesaker. Esten ~~xxx~~ ville nu att hela denna jättelift skulle forslas över till Sverige. Jag insåg genast att en sådan begäran var orimlig. De småbåtar vi disponerade gick i skytteltrafik mellan Raumo och Söderhamn, sprängfyllda av mäniskor. Jag sade bestämt nej, men mannen fortsatte att armumerera, inga förnuftsskäl bet på honom. Just då ringde Walldén och jag ber honom ~~förklara~~ förklara för båtsmannen att han måste lyda mina order.

high?

Walldén som tydligt var på snusen, gav skrikande ordern åt den förskräckte båtsmannen. Varpå jag beordrade Peronius att byta ut uniformen mot civila kläder liksom ^{crew} besättningen, plocka bort kanonen från fartyget och föra över lasten till Söderhamn. I den allmänna brådskan var detta bara en detalj, att vi fick turen att få ett mindre finskt krigsfartyg "att hjälpa till" med transporter, och dessutom få över esternas ägodelar som de säkert skulle behöva i Sverige. Jag flönte hela saken till Walldén några dagar senare nykter hörde av sig och frågade om jag av misstag gett order åt ett finskt marint fartyg att transportera varor åt esterna till Sverige? ~~Minst~~ Vilket jag naturligtvis förnekade. Det var ju han själv som beordrat detta per telefon, även om han missuppfattat saken då, vilket också var meningen! En ilsken kommandör i Åbo påstod att jag givit sådana order. Nå, huvudsaken var att båtsman Peronius hann föra över pråmen vars innehåll enligt esterna, var värda flera miljoner kronor, till Sverige.

Vissa dagar såg jag djupt pessimistiskt på att vi skulle få över de män, kvinnor och barn som fyllde varje rum i Raumo. Jag insåg inte genant vad det innebar att under primitivast tänkbara former förflytta 5.500 mäniskor i båtar avsedda för potatis över det bredaste stället av Bottniska viken. Nu förstod jag det. 20-70

20-70 personer rymde båtarna normalt, av tidsnöd tvingades vi lasta ombord delfluffa dubbla antalet. Mina handplockade medarbetare, modiga duktiga män som inte visste vad länsdala var, arbetade för högtryck natt och dag. Ester anlände hela tiden i fullpackade lastlilar från olika håll i landet. De stuvades som kollin, men ingen klagade, det gällde ju livet.

Luggage

Min fru var redo att fara med den första båten. In kom Erik Suurväli och trumpetar slatt "din fru får sitta i kaptenens hytt under överfarten". Hon tänkte genast på en stilig kapten ~~xxxxx~~ med guld i mössan och i blå uniform. Vi for ned till hamnen, rodde ut till den lilla potatiskutan och gick ombord. Bak till på båten fanns ett litet skjul - det var kaptenens hytt. Kaptenen hette ~~geat~~ ^{goat} Pukki - som betyder bock - och var en enjögd man i helskägg, en verklig gammaldags sjörövartyp, klädd i ^{Woolen} ~~out~~ sliten islandströja. Jag bad att få se på hans sjökort och kartor. "Det har jag inga, jag har seglat efter stjärnorna hittills och nog ska jag klara den här resan också", var hans svar.

Och fram kom de efter ett och ett halvt dygns gropig överfart då de flesta ombord varit sjösjuka. Efter stjärnorna seglade han råka vägen in i Söderhamns hamnbassäng. Transporterna var minst sagt obekväma, folk satt och stod på varje tänkbart utrymme ombord. Först lastades nedre botten full, sen övriga "lager". När någon måste sköta ^{ELIMINERA} sina behov, skedde det öppet inför alla. De satt så packade att det var omöjligt flytta sig från den plats man tilldelats vid avfärden. Den hink som användes vid behov, hissades upp och tömdes över relingen. Ibland ^{SPASH} skvalpade innehållet över kanten och man förstår hur de kände sig som råkade vara inom räckhåll.

På natten fick en estnisk kvinna som också fått plats i "kaptenshytten" ~~missfall~~ ^{STÅ} ~~MISSFALL~~ ¹⁹⁷⁴ ~~out~~ av sin kombination som hon gav den stackars kvinnan. I hytten stod också den kände estniske möbelarkitekten Birk och polismästare Nykänens fru från Tallin. Framme i Söderhamn ryckte min fru in som assistent åt polisen vid förhandlingar med esterna. ~~Max~~ Esterna talade endast estniska och tyska. Oväntat mötte hon här f. utrikesminister Richard Sandler som då var landshövding i Gävle. Under hans besök hos oss under vinterkriget, ~~xxxxxx~~ blev hon bekant med honom, varför mötet ömsesidigt blev en glad överraskning. För sina insatser ~~xxxxxx~~ mottoz hon senare ett skriftligt tack från den svenska medicinalstyrelsen.

Sked

Från hotellet i Raumo fortsatte jag att leda över skeppningen. Varje kväll antecknade jag hur många vi fått över under dagen, hur många nya som anlände. Enligt min mening fick ~~xxx~~ transportsförför långsamt. Risken för upptäckt ökade ju längre tiden led. Vad jag fruktat mest tycktes inträffa då två ryska kapitänerna från kontrollkommissionen stiger in på mitt rum. De ingick i en delegation som tagit in på vårt hotell och var nu intresserad av den intensiva lastbilstrafiken till Raumo. Vad höll vi egentligen på med?

Jag ^{erbjöd} så lugnt jag kunde några stolar och tog fram vodka och konjak. Medan jag sysslade med detta kom jag på vad jag skulle svara. - Det är så att vi plockar ihop alla baltiska och finska nazister i ett läger här. De ska registreras och namnen ska sedan tillställas kontrollkommissionen. Men som ni förstår tar det lång tid att få leta upp och få hit alla suspekta figurer från hela landet och registrera dem. Jodå, det förstod de. De tycktes ha gått på min historia, men för att undvika ~~xxxx~~ miss-tankar och undersökningar, hänvisade jag till lektor Suurväli som balternas talesman. Om jag kände till vilken skum herre denne i själva verket var, hade jag inte ~~xxxxx~~ kunnat spela så lugn och övertyrad inför ryssarna. Vi satt kanske en timma och skålade innan vi skildes under hjärtliga ~~xxxxxx~~ välgångsönskningar. Nästa dag förvissade jag mig genast om att de lämnat Raumo utan att kontrollera mina avgifter.

TROUPE

I bland var jag så utmattad att jag inte kunde somna. Tusen detaljer som måste må i lås, snurrade inne i hjärnan. För att hålla mig och mina medhjälpare uppe, gick vi mest på konjak. Alkoholbutikerna var stängda medan armén hemförlovades för att undvika bråk, men jag larmade min gode vän direktör Velanko på restaurang Motti I helsingfors om djupt bekymrad över vårt tillstånd, anlände med två kappsäckar fulla av fransk konjak. Den hjälpte nu till att hålla oss på benen de tio dagar transporterna pågick, innan de drastiskt avbröts.

ORNAMENT

Också estarna - de som hade pengar - förde ett glatt liv dessa väntans dagar. På Kaleva hölls middagar och söps det natt och dag. Suurväli samlade in något slags avgifter för överfarten, som de penningstarka fick betala kontakt eller med smycken och andrvärdeföremål. Alla borde ha fått åka över gratis, det var ju finska staten som svarade för resan, men jag ansåg mig inte kunna lämna mig i esternas interna uppgörelser. Vi disponerade ungerske pressattachén Miklos bil - han ~~xxg~~ åkte också över då man ansett det var riskabelt för honom att stanna i Finland. Mina order förbjöd mig att

föra över finska medborgare, men en dag såg jag hur mina män bryskt avvisar en man som på sina knän ber om att få följa med. Mannen var finne, gift med en estniska i vår transport. Deres tre barn var med modern i Raumo. Vi såg mellan fingrarna i hans fall, senare fick andra finnar gift med estniskor också resa över. Vi kunde ju inte börja ~~xxx~~ ^{WINK} splittra familjerna utan blundade för ordern och låt dem följas åt.

TURKISH BATH

Snart fanns bara 300 estor kvar i Raumo. Då Walldén ringde och fick höra siffran, gav han mig order att lämna hela företaget och omedelbart infinna mig på generalstaben. Ett viktigt uppdrag höll på att utarbetas åt mig, hette det. Jag tyckte det verkade skumt att lämna dessen stackare kvar och jag ~~xxx~~ anade instinktivt att det inte var en normal kallelse, utan nu ville man ha mig till syndaböck för ~~xxx~~ ^{est} aktionen. Saken läckte väl ut och några höga herrar fick gelse i ~~xxx~~ bonen. Av en fiskare hade vi fått lov att disponera hans stora motorbåt. I den satte jag nu mina medarbetare och deras familjer och så for de över. Suurväli och jag stannade hos fiskaren, där vi eldade i bastun, ~~xxx~~ tog det lugnt och funderade på nästa steg. En avgörande orsak varför jag inte följt med i motorbåten, var att mina anlag för sjösjuka överträffar det mesta. Nu beslöt Suurväli och jag att vi ta oss till Sverige med första bästa turbåt från Åbo.

Vi tog ett varmt farväl av vår gode medhjälpare, fiskaren - den ende som åkte i fängelse för delaktighet i raumotransporterna och startade i taxi mot Åbo. Framme i staden uppsökte vi restaurang Hamburger Börs där jag bad Suurväli vänta medan jag sökte upp mina kolleger på kontraspionaget i stan. Jag var nyfiken få veta om det hänt något nytt. På avdelningen satt fyra män, två av dem var med i Raumo och deras familjer var redan i Sverige. Då jag steg in såg jag att alla blev mörkbart nervösa och tydlig kände sig illa till moods. Jag fick veta att kapten Tuominen ringt ~~xxx~~ en timme tidigare och på Walldéns uppdrag gav order om att jag omedelbart skulle anhållas om jag visade mig på avdelningen. Jag skulle avvännas och föras raka vägen till länsfängelset i Helsingfors.

Som jag anat var Walldén skrämd och trodde att esttransporten skulle medföra obehagligheter för hans del. Nu måste han snabbt kasta in en syndaböck. Efter freden och kontrollkommissionens ankomst till Finland - dess huvudstaden - bröt panik ut hos vissa myndigheter, en del herrar tappade koncepterna. Ett klart exempel på detta var överförandet av ~~xxx~~ 1.300 man från finska säkerhetstjänsten till Sverige, den s k Stella Polarisaktionen. Den finske radiospionen Jukka Mäkelä säger i en DN- intervju 1965 att det var det var den

78

som i spionkretsar var känd som "mannen med lockarna" som i panik gav ordern: Verkställ operation Stella Polaris!

x

Damen innan jag for till Raumo lade jag beslag på en rysk desants 11 mm pistol som komplement till min egen tjänstepistol, en 7-65:a. Nu tog jag fram det ryska vapnet, osäkrade det och frågade mina kollegor vem av dem som ville anhålla mig? Ingen tycktes hågad att verkställa Walldöns order. En av dem sade:

-Du förstår väl skämt, du har hjälpt över våra familjer till Sverige, inte vill vi dig något ont. Vi ville bara tala om att du är efterlyst och får någon "däruppe" veta att vi träffat dig och inte gjort något åt saken, åker vi dit.

-Tänker ni försöka tam mig då? Då smäller det direkt. Jag tyckte att det inte fanns något att förlora, sedan den som givit mig i uppdrag att föra över esterna till Sverige, nu tänkte sätta mig i fängelse för att jag lytt hans order. Vi enades om att jag inte satt min fot på ~~åbok~~~~avdelningen~~ och jag bad en av dem ringa efter taxi. ~~Åbok~~ Jag förklarade min avsikt att återvända till Raumo. Då vi kört en stund, ~~gav jag~~ chauffören ~~adressen~~ till Hamburger Börs, där Suurväli använt väntetiden att supa sig ordentligt ~~fruk~~ berusad. Det var tillräckligt krångligt utan en extra "säck" att släpa på. En timme före båtens avgångstid, tog vi bil till ~~åbok~~ hamnen, där jag väntade ~~åbok~~ polisuppvaktnings. Ingen tycktes dock ~~åbok~~ vara ankomst, utom tullchefen Lindroos som rusade mot oss utanför tullhuset.

-Jässå det bär iväg till Stockholm nu igen, är det specialupdrag?

-Jo det kan tullchefen vara säker på, nu är stora saker i görningen, blev mitt svar medan jag försökte hålla Suurväli på benen genom ett stadigt grepp i hans arm. I den andra dingenade hans kapnsäck som jag förstod var fyllt av "biljettpengar" han fått av esterna och guldföremål han påockat av dem som skänkt kontakta medel. Tullchefen ~~åbok~~ brydde sig inte om Suurväli keller hans väska, utan földe oss till luckan där statspolisens män satt. Jag räckte fram mitt tjänstepass och uppgav att jag var adjutant hos kontraspionagets chef.

-Här ni fått ~~åbok~~ order om anhållandet av några finska officerare än? frågade jag.

-Nej.

-Håll ögonen öppna då och grip dem om de försöker ta sig ut den här vägen, uppmunrade jag med min bästa kommandoröst. Och ^{sedan} stämpeln klämde i passboken nästan släpade jag Suurväli upp för landgången. Jag lämpade av honom i en hytt, ~~åbok~~ tog passet och

Jag tog passet och satt upp till ~~xxxzxx~~ den svenska kaptenen och förklarade mig som politisk flykting. Jag bad honom att inte anlöpa Mariehamn, vilket han inte ~~xxxzxx~~ ändå inte skulle göra då ~~xxx~~ han varken hade passagerare eller gods dit. Han avsåg att köra direkt till Stockholm, jag kunde känna mig trygg.

x

I januari 1948 var min familj redan i Barcelona och jag höll på att avveckla ~~xxxxxx~~ A Johnson & C:o i Göteborg och sätta in min efterträdare Gusta Grundberg i jobbet. Min uppdrag för svenskarna var definitivt avslutade, jag hade sagt farväl till min chef kapten Kule Palmstierna. Om åtta dagar skulle jag resa till Spanien. Då skrällde telefonen på kontoret och jag hörde "tere tere", det var Erik Suurvälis ~~xxxx~~ välkända röst som jag inte hört på flera år. Ryktesvis visste jag att han hamnat i ekonomisk misär, hade en stor familj att försörja och sågs med obilda ögon av sina landmän. Orsaken kände jag inte till. Nu frågade han om vi kunde träffas, han ville bjuda på lunch. Medan jag ändå var i farten med att ta adjö till höger och vänster, kunde jag ~~xxxxxx~~ ju säga farväl åt honom också, tänkte jag och accepterade lunchinviten.

Suurväli reserverade bord på hotell Neptun i ~~hamn~~ en sjömanskrog kvarteren. Då vi möttes frapperades jag av hans eleganta klädsel. Vita handskar och kapp med silverkrycka till den flotta kostymen. Det syntes att han kommit sig upp. Vi slog oss ned, beställde började äta eller röttars dricka. Suurväli var svår på sprit mindes jag, och han tålde ^{tvärtigen} stora kvantiteter också nu. Vi drog minnen från Raumotiden och efter ~~xxx~~ några nypor sentimentalitet ~~xxxxxx~~ över de åtta-tio glasen konjak till kaffet, kröp det fram att han fått veta att jag tänkt slå mig ned i Spanien. Nu var hans avsikt att föreslå ett samarbete ~~xxxxx~~ litet längre fram i tiden, när jag etablerat mig, det fanns utsikter att det skulle bli lönsamt, trodde han. Suurvälis bror bodde sedan en tid i Canada, dit han själv tänkte resa sedan han klarat av en telegrafist kurs i Stockholm.

Jag var idel ^{pure} - men förvånad. Samtalet gled vidare allt friare och det blev allt mer klart att något mer arbete på kontoret skulle inte bli för mig den dagen. Då var det värdefullare att fortsätta samvaron med lektorn. Jag ringde kontoret, bad dem sända en vaktmästare efter min bil, hämta två flaskor konjak på Systemet och avlämna dem och bilen hos vaktmästaren på Engelbrektsgatan 55, en lägenhet som ^{du} är skrivén på mig. Samvaron fortsatte på Neptun och andra krogar till följande dags morgon. Då

82

stod hela bilden klar för mig. Suurväli var klar med sin telegrafistskola och ville ha kontakt med mig i Spanien, sedan han kommit fram till sin bestämmelsetort i Canada. Till sitt anses kunde vi tjäna en massa pengar utan ~~större ansträngningar Under inflytande~~.

täckta ^{RAV} han en rad intressanta upplysningar om de kretsar han rörde sig i, vilket allt medförde att jag sände ännu en rapport till Palmsierna, min svenska kontakt. Rapporten ~~meddelade~~ gav till resultat att Suurväli från Tallin anhölls på order av försvarsstabens spionageavdelning. Vid förhör erkände han snart att han var sovjetagent, var det redan då vi tog hand om esttransporten till Sverige! Motivet för att han arbetade åt ryssarna, fick jag aldrig veta, kanske det fanns någon hållhake på honom, att han liksom många andra tvingades spionera för rysk räkning. Svensk domstol dömde honom till fyra års fängelse. Efter straffet begärde ~~hur~~ och blev han med familjen transporterad till Sovjet.

Check

Suurväli var alltså ~~en~~ rysk spion redan då ~~hur~~ vi besöktes av de båda ryska kaptenerna i Raumo. Säkert lämnade han rapporter om vår transport. Varför ingrep inte ryssarna och stoppade oss? Kanske det hela framskridit för långt, kanske ville de undvika bråk med finnarna som just då var hårt engagerade i att hemförlöva ~~meddelade~~ sina trupper. Kanske fanns det andra orsaker och någon klarhet i varför vi tillåts föra över esterna till Sverige, lär jag aldrig få. Ryssarnas ~~sig~~ man Suurväli såg ju till att de hölls underrättade om esternas vidare öde, de kunde kanske t o m påverka dem under vistelsen i sina nya ~~hemland~~ hemland. För de flesta blev ~~hur~~ Sverige bara ett transitoland.

I Sverige nottogs jag från Estlands förre minster i Helsingfors intyg i vilket kan bekräfta min insats under transporten:

Då löjtnant Otto Kumenius med risk för sin egen säkerhet under tiden 24/9-1944- 7/10 1944 varit undertecknade estniska flyktingkommittén i Finland behjälplig med att arrantera transport av estniska flyktingar till Sverige, få vi härmed intyga att detta arbete, som ~~hade~~ inlebar transport av 5.200 personer utan hans medvärkan icke lyckats i hela sin omfattning. Han har gjort detta utan någon som helst ekonomiskt vinning.

Stockholm den 14/10 1944
Estniska flyktingkommittén i Finland
Aleksander Warma
estnisk minister i Helsingfors.

(15)

Cenom att sluta leden i farans stund, köpte den finska nationen sig rätt att även framgent leva sitt ~~hem~~ eget, självständiga liv i kretsen av fria nationer. Det faktum att den icke sviktade under kraftansträngningen visar att den är av sunt och hårt virke.

Mannerheim.

Den 7 oktober 1944 kom lektor Erik Suurväli och jag från Åbo till Stockholm. Överste Walldén visste nu att jag "krupit ur snaran" och tagit mig till Sverige på ordinarie turbåt, vilket borde känna rätt snepet. Meningen var ju att jag skulle arresteras av mina kollegor i Åbo, vilket borde varit en lätt match. Avsikten var gått spärra in mig i länsfängelset som skyldig till transporten av esterna. Som första tecken på det kylvigare klimatet mot min person, möttes jag på kajen av vaktmästaren vid finska ^{legationen} ambassaden som hälsade att jag inte hade något att göra på legationen. En tjänst som andre biträdande militärattaché var ju vikt åt mig. Vaktmästarens uppdykande var ett diskret sätt att tala om att jag nu kunde "dra åt skogen" - jag var ju efterlyst av min chef och de finska myndigheterna, brottslig för att jag utfört de order man givit mig.

x

Suurväli och jag tog in på hotell Reisen vid Skeppsbron. Under tidigare Sverigobesök brukade jag ~~också~~ bo på detta hotell. Det fanns ingen anledning att ändra på det nu. Dessutom var det uppgjort med Cellarius att jag skulle invänta tyskarnas kontakt på detta hotell. På eftermiddagen tog Suurväli och jag en promenad på staden. Han sade:

-Tycker du inte Otto att det känna som att promenera i djupaste skogen, inte en själ känner igen en? Jag förstod honom och instämde. Det var tunnslätt med finnar i Stockholm, man mötte sällan någon bekant hemifrån. På kvällen då Suurväli var ute, ringde jag överste Stewen på hans privata nummer. Jag bad om ett sammaträffande snarast möjligt. Jag nämnde också om "mottagningen" på kajen och sade att jag förstod att Walldén meddelat legationen och ordnat så jag var avsägad där. Samma kväll för jag till Stewens bostad. Jag berättade i detalj om esttransporten och vad som hänt efter den. Jag nämnde också att tyskarna engagerat mig sedan Cellarius - med Walldéns godkännande - utsett mig till förbindelseman och sin byrds man hos Abwehr på Nybrogatan 31. Cellarius hadegett mig ta in på Reisen, där överste Wagner eller någon

annan från tysk sida skulle söka upp mig med instruktioner. Stewen ville att jag skulle skriva en ~~egentlig~~ PM om mitt arbete i Finland, varför jag var i Sverige och anmodade mig att acceptera tjänsten hos tyskarna som sikkert sedan en tid väntat att höra av mig. Min avresa blev ju ~~detta~~ förröjd två veckor genom esttransporten. Jag informerade också Stewen vid detta första sammanträffande om att det kanske redan kommit ett stort paket med ~~xx~~ omkring 3 miljoner ryska tjervonets som ingen fick röra utan mitt och överste Walldéns gemensamma tillstånd.

Min situation kändes efter ankomsten till den svenska huvudstaden var kanske spärnande, men ingalunda avundsvärd. Jag kände väl till staden och hade där vänner i hög ställning. Ändå var jag bara en landsflyktig utlänning som mer eller mindre uppehöll mig i landet "på näder". En sådan gäst borde undvika allt som kunde tolkas som otillbörlig inblandning i politik och dylikt. Jag hade anlänt som ~~xx~~ chef för tyskarnas från Helsingfors dirigerade kontraspionage i Sverige. Att de inte visste att jag gjorde detta som anställd i finska kontraspionaget och med finska generalstabens gillande, var en annan sak. I samråd med mina finska chefer tänkte jag nu erbjuda svenska försvarsstaben mina tjänster. Jag förstod att Walldén glömt-eller ville glömma- vår uppgörelse med Cellarius vid avskedslunchen för denne hemma hos mig. Det var då vi gjort upp att jag skulle fungera som förbindelseman mellan finska och tyska kontraspionaget i Stockholm. Denna överenskommelse var inte mindre än den nyckel för min framtid i Sverige. Kunde ~~xx~~ jag klara detta tredubbla spionarbete skickligt och göra svenskarna tjänster kunde ~~xx~~ jag räkna med att få stanna på svensk mark. Jag kunde vid denna tid inte återvända till ~~xx~~ Finland av förståeliga skäl. Dvs inte så länge rysarna satt där med sin kontrollkommission och finska statspolisen till 80-90 procent bestod av kommunister.

Jag var klar över att allt jag nu företog mig måste ske med svenska underrättelsetjänstens samförstånd och på dess uppdrag. Enkelt uttryckt skulle jag nu arbeta som trippelspion för Finland, Tyskland och Sverige samtidigt. Hos tyskarna måste jag hålla skenet uppe, så de inte misstänkte att allt jag fick veta av dem gick vidare till mina övriga uppdragsgivare. Min situation gav all anledning till försiktighet..

x

Ett litet misstag och svenskarna skulle sätta mig på en båt och sända mig tillbaka till Finland, vilket med största sannolikhet ~~xx~~ lett mig i rysarnas händer. Det gällde alltså att

sköta korten väl, att bli en nyttig men inte för "het" potatis för min nye arbetsgivare. Av portieren låna^{de} jag en skrivmaskin, papper och karbon och började författa min långa PM. Jag redogjorde bl a för uppdraget att vara kontaktman mellan Finland och Tyskland, att jag lövat den tyske spionagechefen Cellarius att svara för tyskarnas kontraspionage i Sverige och glömde inte att ~~jag~~ notera att jag gjorde detta med min finske chefs goda minne. Här fanns dolda möjligheter: Jag ~~satt~~ faktiskt inne med nyckeln till hela tyska spionaget i Sverige - jag måste bara se till att rätt använda denna nyckel.

Cellarius hade under vår gemensamma resa till Stockholm, sagt:

-Vårt spionage i Sverige är så illa skött, att det är en ren skandal. Som ni vet förestås det av överste Wagner som har haft hand om det nu i över fyra år. Först gjorde han ett gott arbete, det vill jag inte förneka, men de senaste åren har han slönt till, och de informationer han lämnar är ofullständiga, ofta allt annat än sanningsenliga. Dessutom har han skött sitt spel så ~~klumpigt~~ ^{ungefärligt} att han fått ~~obehörigas~~ ögon riktade på sig. Det torde bli nödvändigt att i en snar framtid flytta ~~xxxxxx~~ på honom. Men innan han lämnar Sverige, måste jag se till att högkvarteret får sina informationer utan avbrott. I själva verket vore det fördelaktigt om vi redan hade en ny spionorganisation i gång i Sverige, om Wagner måste kopolas bort. Men inte ens han får bli medveten om att vi bygger upp något nytt, som ska arbeta parallellt med hans egen organisation, han får inte ens anat existensen av en sådan.

-Ni inser säkert att chefen för denna nya organisation, som jag tänker bygga upp, får en krävande och svår uppgift.

-Otivelaktigt herr överste.

-Kan ni gissa vem jag tänkt mig som chef för denna organisation?

-Översten menar mig?

-Rätt gissat herr Kumenius.

Och Cellarius utvecklade sina planer mer detaljerat. Han fortsatte:

-Pengar spelar ingen roll. Det får kosta vad det vill, men lyckas måste ni. Även i ert eget lands intresse. Allt måste göras för att hindra en brytning mellan Finland och USA, liksom mellan Finland och Sverige. Han ~~xxx~~ specifiserade också vad tyskarna var speciellt intresserade av: Hur förhåller det sig med de talrika nödlandningar som amerikanska flygande fästningar gör i Sverige? Interneras beväpningarna, eller sänds de tillbaka till England?

84

Är nödlandningarna en camouflerad ansamling av flygplan
på svenska flygfält i och för den händelse Sverige inträder i kriget
mot Tyskland? Var och hur utbildas de norska och danska polistrupper-
na? Hur stor är deras numerär? Vad sysslar den finska legationen i
Stockholm med? Vilken är den svenska krigsindustrins kapacitet?
Och nu fick jag svar på min undran varför Cellarius varit så ange-
lägen att vi skulle göra sällskap på båten, då jag for på mitt valuta-
uppdrag ~~till~~ Stockholm. Han ville åtört instruera mig om sina planer
~~xxxix~~ och om mitt kommande arbete för honom i Sverige.

Då jag vid återkomsten till Helsingfors informerade mina chefer
om Cellarius högtflygande planer för mitt vidkommande, blev de mycket
belåtna. Här fanns en enastående chans och det beslöts att jag i
samarbete med det svenska spionaget skulle få anta erbjudandet som
tyskarnas man i Stockholm, direkt underställd Cellarius. Genom vapen-
stilleståndet med rysarna, kom dessa planer att få ~~en~~ delvis ~~an~~ utformning.

x

Allt detta satt jag och tänkte på när jag skrev på min promemo-
ria, avsedd för svenska underrättelsetjänsten. Skrivandet ~~xxxix~~ avbröts av en hård knackning på dörren. Jag ropade "stig in" och
in kommer den tyske majoren Paulus - tidigare en av general Erfurts
officerare vid Mannerhiems högkvarter i St Michel.

-Heil Hitler, hujtar von Paulus och slår ut högerhanden i den
kända gesten. Istället för det väntade vänliga mottagandet, reste
jag mig och röt åt honom:

-Hur har majoren fått veta mitt rumsnummer. Hur vet ni att jag
är här?

-Portieren förstas, svarade han. Fjorton dagar har jag setat i
hotellmatsalen med kapten Utermark från byrå Wagner och väntat på
er varje kväll. Jag trodde ni aldrig skulle dyka upp. Han såg sur
ut.

-Ursäkta major, sa jag så myndigt jag kunde. Ni är så vänlig
och går till er byrå i morgon och meddelar er chef att jag beordrar
er att omgående lämna Sverige.

Han såg förvånad ut.

-Behöver jag förklara mig närmare? Ni företar er något så idio-
tiskt som att kväll efter kväll sitta här och vänta med en man som
alla vet arbetar för tyska spionaget på Nybrogatan! Och så är ni indi-
skret nog att fråga portieren efter mig. ~~Vitt~~ Vet ni inte att alla
hotellportierer idag arbetar för polisen. Ni kunde lika gärna ha
ringt svenska polisen och talar om varför jag är i Sverige.

-Ni måste rea innan svenskarna tar er i förhör. I Tyskland an-
mäler ni er för brigadführer Schellenbeck. I Sverige är ni slut - i

15-

värsta fall har ni redan förstört en väl upplagd historia.

grundlinjer

Och major Paulus gjorde snöplig sorti, medan jag sjönk ner på stolen igen och fortsatte med min PM. Jag passade också på att ringa upp överste Stewen för att berätta om att jag haft besök och att allt än så långt klaf'ade. Hela natten satt jag vid skrivmaskinen. På morgonen då solstrålarna letade sig in genom fönstret, var ~~xx~~ jag färdig, beställde upp starkt kaffe och tog en promenad. Innan Stewen hann lämna sin bostad, överlämnade jag min PM som han lovade lämna till de svenska militärmyndigheterna. Det var, kan man säga, min livförsäkring.

I promemorian förklarade jag bl a att jag som finsk officer var villig att inträda i svensk tjänst. Jag framhöll att min chef överste Walldén givit ~~xx~~ sin tillåtelse och i Cellarius närvarebett mig acceptera erbjudandet om att arbeta för tyskarna i Sverige. Istället för att rapportera till Walldén -min ställning var ju en annan nu! - erbjöd jag mig att rapportera till svenska underåttelsetjänsten om var tyskarna sysslade med i landet. Om Walldéns kontakt med finska legationen i Stockholm och hans ^{anrest} häktningsförsök i Åbo, skrev jag inget. Det förstod jag att överste Stewen redan meddelat svenskarna.

Kuppen mot major Paulus var jag rätt nöjd med. Genom att kritisera majorens beteende, fick jag tillfälle visa överste Wagner vem som gav order inom den sektor som anförtrotts mig. Nu borde han förstå detta och inte bli alltför "säker i korken". Vad gällde majoren hyste jag inga samvätsbetänkligheter. Han avreste till okänd ort några dagar senare. Jag ringde nu byrå Wagner från hotellet och bad att få tala med översten. Jag hade träffat honom i Finland på byrå Cellarius. Nu sade jag ~~xx~~ honom att de båda herrarnas intensiva väntan gjort det omöjligt för mig att söka upp honom personligen förrän om några dagar. Han beklagade "missödet" och sa att han väntade mig när ~~xx~~ jag ansåg att faran var över. Jag använde telefonen på hotellet för detta samtal därför att jag förstod att svenskarna höll mig under uppsikt redan nu, och att telefonen avlyssnades. De kunde gärna få vara med och leka från första början..

x

Redan samma kväll kontaktades jag av överste Stewen som meddelade att ~~xx~~ svenskarnas man, en kapten Eriksson, ville träffa mig vid 20-tiden på Strands bakficka. Jag fick också veta att då svenskarna fått kännedom om min ankomst, var de beredda att anhålla mig. De trodde på fullt allvar att jag enrollerats av tyskarna.

De kände till att jag varit förbindelsessman mellan finska och tyska kontraspionaget och kom ihåg att ~~xx~~ tidigare besökt i Stockholm tillsammans med den tyske spionagchefen. Min PM hade emellertid ansetts så intressant, att de ville pröva om jag kunde vara dem till någon nytta, innan de anhöll mig.

På Strands bakficka träffade jag "kapten Eriksson", en trevlig svensk militärtyp av det magra, torra slaget. Vi tog ett hörnbord åt en god middag och språkade om det som skett i Finland sista tiden. Vid kaffet och konjakten inledde Eriksson en lång "predikan" i vilken han uppmanade mig att vara ~~honest~~, inte ljugा eller överdriva. Han talade som till ett barn i kontraspionagets skola. Under kvällen halade han upp sina ransoneringsskort och lät servitrisen klipna en tobakskupong i byte mot cigarrettor. Genom röken ~~leer, at~~ ^{sneglade} jag på kortet där jag läste ett helt annat namn än Eriksson. Jag lät honom hållas med sitt förmaningstal en stund, men avbröt så med ett leende:

-Bästa kapten så och så - ska vi vara ärliga så ska vi väl vara det från er sida också? Eller hur kapten Börje Brattberg? Han ryckte till som någon stuckit honom då jag nämnde hans riktiga namn, men så fann han sig och log tillbaka. Kanske jag växt en tum i "magisterns" ögon. Snart var vi inne på samma väglängd och kvällen, liksom vårt kommande samarbete blev utmärkt.

Det beslöts första kvällen att jag skulle skaffa ~~xxxxxx~~ bostad åt mig och min fru. Min telefon skulle sättas under kontroll så mina svenska uppdragsgivare kunde hålla ~~xxxxxx~~ sig å jour med mitt arbete. Som första uppgift åt svenskarna uppmanades jag att skriva en rapport och i den ta upp alla männskor jag kände och haft kontakt med i Finland, samt göra en kort resumé över dem. Jag skulle omedelbart anmäla vilka personer jag träffade i Sverige.

För kapten Brattberg nämnde jag ^{att} min förra chef Kustaa Rautsuo fanns i Stockholm och genom minx gode vän överste Carl Carlsson-Bonde -då chef för svenska kontraspionaget - kunde ~~xx~~ härmare upplysningar om mig inhämtas. En bättre referens än greve Bonde kunde jag knapast få. Han hade ju kämpat på finsk sida i vårt krig med ryssarna och kände väl till mitt arbete och min person.

Några dagar senare lyckades jag komma över en bostad vid Glas- mälarvägen 3 i Enskede. När telefon var installerad och under kontroll, ringde jag överste Wagner för att höra när vi kunde träffas. Han ville jag skulle komma till hans byrå samma kväll. -Se till att ingen skuggar er, uppmanade han. Jag var rätt förvånad överatt han ville jag skulle gå raka spåret till Nybrogatan 31, men gjorde som han ~~xx~~ sagt. Det erbjöd inga problem att slinka in hos tyskarna. Medan jag satt i ett väntrum och blöddrade i en tysk veckotidning, förstod jag att man iakt tog mig.

Efter en stunds väntan fördes jag in till översten, men först träffade jag kapten Utermark och några andra nazister på spionbyrån. Dörren till Wagners rum stängdes och vi var ensamma. Collarius hade meddelat honom om att jag skulle arbeta i Stockholm. Jag kunde räkna med hans fulla stöd. Den ekonomiska sidan lovade han också att sköta, jag behövde bara säga till när jag behövde pengar. Wagner skröt om sina fina förbindelser med svenska myndigheter, behövde jag ~~ett~~ handtag var han ^{en} rätte mannen att ordna kontakterna. Vilket ju var ett värdefullt tips som kanske kunde leda till nazi-sympatisörer av intresse för svenska underrättelsetjänsten.

Tyske spionöversten var ej jovalisk man i 55-årsåldern, rätt korpulent. Han haltade något, i ansiktet satt en lång, spetsig nosa, vänliga ögon och bakom blicken anmärkte man fäven. Hans livs ^{kontinuitet} waghet var två taxar som alltid åtföljde honom. Flera gånger under vår kommande bekantskap kände han sig orolig för vad han skulle ta sig till om taxarna misste livet. Innerst var han en snäll man, älskare av goda viner och en Napoleon till kaffet - en man som lärt sig hur man njöt av livet. Efter en tids samvaro förstod jag att han sin överstegrad till trots, inte varit med så länge i spiongebitet. Wagners absoluta motsats var hans närmaste man, kapten Utermark, torr och tråkig, sur och misstänksam. Senare avslöjades Utermark som Gestapos man på byrån och den som egentligen hade makten där. Det var endast utåt översten var chefen.

Vid mitt första besök hos Wagner beslöts att jag skulle kalla honom Albert som täcknamn. Innan jag gick påpekade jag att min kascha var tom, att jag kunde behöva ett par tusen svenska kronor. -Det går bra, svarade översten och lämnade mig ensam några minuter. Han återvände med två tusenlappar. Med så stora sedlar ville jag inte börja mitt jobb varför jag bad att få pengarna i 50 och 100-kronosedlar. Han skrattade åt min försiktighet, men växlade sedlarna enligt min önskan. Ett kvitto togs fram för min underskrift.

-Tyvärr, skrev jag inte på några papper, protesterade jag. Jag ville inte lämna så tydliga spår efter mig på byrån och Collarius hade uppmanat mig att vägra underteckna några papper. Istället lovade jag meddela Collarius att Wagner givit mig pengarna. Han godtog detta, även om ~~ju~~ jag såg att han inte gillade mitt förslag. Alla pengar jag senare fick av tyskarna lämnade jag till kapten Brattberg. Jag behövde dem inte då jag av svenskarna mottogs 1.500 kr i månaden. Brattberg skrev kvitto på pengar jag fick av tyskarna och som han tog hand om. Jag har kvittona kvar än, fast han uppmärkade

mig att förstöra dem. Kanske kunde jag få nytta av dem en dag, tänkte jag.

x

Då jag åter träffade överste Stewen i hans bostad - på legationen var jag ju ~~xxxi~~ portförbjuden - var han intresserad av att få veta hur mitt arbete för tyskarna utvecklades. Kapten Brattberg gav mig "ränt ljus", jag fick gärna meddela det jag snappade upp hos tyskarna åt överste Stewen. Vid ett förrynt besök hos denne passade jag på att fråga om han fått ett paket med tjervonts, vilket han bekräftade. Ett sådant paket hade anlånt med kurirnost och genast ställts in i legationens kassavalv. Det stod nu under hans uppsikt. Den ende som kände till paketets existens var utom han själv, biträdande militärattachén kapten K. Jag kände inget förtroende för denne man, men höll nog samt inne med mina åsikter om honom. Hans trohet mot Finland tvivlade jag inte på, men några detaljer vid mina kontakter med kaptenen, väckte min misstro. Genom en maskinskriverska på finska legationen kollade jag vid flera tillfällen under de följande månaderna, att paketet med de ryska pengarna fanns i gott förvar. Varje gång besvarades min fråga med att paketet ^{fanns} ~~xxxi~~ i valvet.

Vault

Av en händels passerade jag en dag utanför legationen. Dörren öppnades och jag färs överraskad en skymt av den ryske kapten och arkitekt som vi fört över med esterna; han som delat säng med oss på hotellet i Raumo. Fast jag var portförbjuden på legationen, drev nu nyfikenheten mig in i väntrummet där den ryske kaptenen satt ensam. Jag hälsade på honom och frågade vilket ärende som fört honom dit? Då jag inte ^{var} ~~xxxi~~ nöjd med den svåvande förklaring han gav, bad jag honom komma med och dricka en kopp kaffe. Han accepterade och på ett litet kafé i kvarteret klämde jag honom hårdare på varför han uppsökt finska legationen?

-Jo, blev svaret, han hade fått skriftlig kallelse att anmäla sig hos ~~xxxi~~ ^{var} militärattachén. Här stod jag inför ett exempel på hur snabbt de nya finska myndigheterna under inrikesminister Leino - som var sovjetgeneral - satt igång att plocka fram folk som rynt från Finland och som ryssarna ~~xxxi~~ inte ville skulle resa vidare till USA eller andra västländer. Medan de gick kvar i Sverige, var det ju ganska lätt att leta rätt på dem och som med denne rysse, sända en kallelse som de inte gärna kunde hochalera.

Ryssen visste inte hur de fått tag i hans adress, kallelsen nådde honom på ett resande hem. De måste ha fått hans adress visa via den svenska polisen. Jag förklarade att han burit sig ^{höglära} ~~xxxi~~ bota

dumt åt. Förstod han inte att man ville återsända honom till Finland och sedan till Sovjet, med allt vad det innebar för honom?

Man förklarade då att han inte ägde ett öre, han tänkte ~~ha~~ kapten K. om pengar till mat och logi för den närmaste tiden. Jag tog fram en hundralapp och uppmanade honom hålla sig borta från finska legationen den närmaste tiden. Jag lovade också att oröna så svenska myndigheter tog kontakt med honom. Vi tog adjö och jag meddelade den svenska säkerhetstjänsten var ryssen fanns och hur hans situation var. Senare fick jag veta att svenska oröna så den ryske kaptenen kunde stanna i landet och inte behövde återvända till Finland fvb i rysk fångenskap, ett öde som med säkerhet drabbade andra flyktingar från Finland denna tid. De som nu ledde Finland var verkligen angelägna om att stå väl med "vännerna" i öster. Den ryske kaptenen borde ha varit värdefull för de svenska myndigheterna. Han satt inne med upplysningar om ryska militära förhållanden av stort värde. Främlingspasset var inget högt pris för hans upplysningar..

x

Överste Wagner valde mellan en handfull ställen då han ville ge mig uppdrag eller hämta rapporter. Gällde det ett snabbmöte valde han i regel biograf Spiegeln. Ville han språka i lugn och ro, valde han den spanska källaren på Anglais eller restaurang Tegnér. Wagner ville att jag skulle hålla esterna i Stockholm ^{CONFIDENTIAL} under ständig observation. Deras samlingsplats var konditori Ogo på Kungsbron. I dag ett flott konditori - med vissa utlänningssproblem - då ett litet konditori mest besökt av estflyktingar. Där fanns också ett ^{QANQ} gäng svenska nazisttyper som stamkunder bl a några advokater som skötte esternasaffärer. Jag blev snart bekant med esterna på Ogo, det kunde hända att jag under denna samvaro snappade upp ett och annat av värde. En man som Wagner var särskilt intresserad av var major Petersen, chefen för det svenska krimspionaget. Petersen var en resande man. Flera gånger hade jag ^{ANAL} mött ^{QANQ} honom på den finska spionageavdelningen eller vår avdelning i Helsingfors. Det vore gefunden fressen - tyckte Wagner - om jag spårade något matnyttigt om honom. Han kände en del av Petersens förbindelser, men ville gärna komplettera sin dossier om svensken. Något som lätt lekt Wagner i håren var hur han skulle komma över upplysningar om Petersens affärer och sambörd med den kände tyske vanenhandlaren Willy Daugs, stor delägare i Tikkakoski finska fabrik som tillverkade den effektiva och omtyckta maskinpistolen Suomi. Daugs lämnade Finland vid krigsslutet. I första världskriget var han jaktflygare och ~~varit~~ hans

96

kamrater var då jaktflygaren Richtofen och Göring. Daugs blev oerhört rik genom sina smartaxx vapenaffärer. Han bosatte sig i Stockholm, där han köpte ett hus vid Tyska gatan. Allt som gällde Daugs och dennes samband med Petersen eller dennes medarbetare förreman och andra, var toppintressant för Wagner. Detta Wagners intresse rapporterade jag till mina svenska chefer som var måttligt gouterade av tyskens nyfikenhet ^{för} ~~för~~ dessa män.

x

Wagner ville också veta vad den s k C-byrån - som Petersens avdelning kallades - hadd att göra med den tyska underrättelsetjänstens chef i Norge, dr Edmund Sala, specialist på ryska frågor. Wagner misstänkte en förbindelse mellan Petersen och dr Sala. Senare blev en del av dessa namn kända för svenska tidskriftsläseare genom den s k Skandiastålprocessen, där också Willy Daugs var inblandad. Jag kunde inte tillfredsställa Wagners begär om upplysningar om dessa män, kunde endast ge honom de upplysningar som mina svenska uppdragsgivare producerade, fvb till tyskarna.

Min verksamhet i "spioncentral Stockholm" började ge frukt. En efter en av de tyska agenterna i huvudstaden började åka fast. Vilket vällade stark irritation på byrå Wagner där man diskuterade fram och åter och inte kunde begripa ~~varför~~ varför agentgruppen decimerades. Jag underhöll en lång rad av nazistkontakter, bl a med en herr Boman, ledare för den stockholmska nazistgruppen. Boman ordnade så jag blev bjuden på middagar - ibland med överste Wagner - i privata sällskap. Jag nästlade in mig i dessa kretsar och överallt kom jag över nyttiga upplysningar som vidarebeförades till svenska underrättelsetjänsten. ~~Den svenska~~ Den svenska polisen grep alltför tyska agenter, som burades in eller utvisades till Tyskland. Polisen kunde ha gjort en verklig storrazzia och svept med hela tyskspioneriet i Stockholm, som denna tid var en spioncentral av klass 1 - utan vimlade av svinner från i kriget inblandade parter. Men man ansåg att det räckte med att lägga beslag på de farligaste agenterna ur svensk synpunkt sett.

x

RÄP

Eh dag tyckte jag det var på tiden att gilla en fälla för Wagner. Han skröt vitt och brett om sina förbindelser med svenskar i nyckelställning. Han kunde skaffa vilka upplysningar som helst om utlänningar i Sverige sa留意 han. Mina chefer godkände ett förslag jag hade fram och så började jag dra i trådarna. För Wagner för klarade jag att genom min andra postlåda - min första var de brev som gick

97

som gick via Wagner till Cellarius - MADE JAG direkt av Onkel Max f&att i uppk&att skaffa fram upplysningar om det som h&nde i Estland under den ryska ockupationen. Detta var ren bluff - jag h&gde ingen s&den andra portl&da! Jag hade-f&rklarade jag f&r Wagner f&att tag i en duktig estl&ndare som s&kert kunde skaffa allt vad Onkel Max ville veta g&nom smygh&l han hade till Estland. Wagner bad d& om namn, f&delseort, sl&ktningar, address osv till esten jag t&nkte anv&nda som agent.

xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx Vi skulle anv&nda en man som hette Kuusik. Vi beh&vde endast hans namn och data, sj&lv visste mannen inget om v&a skumma planer. Kuusik var en sk&tsam man utan minsta prick p& sin v&ndel. Jag levererade namn och uppgifter om Kuusik till Wagner. Allt om honom var fabricerat av den svenska underr&ttelsetj&nsten, liksom de fakta som lades in i en dossier p& Utl&nningskommisionen. Det var d&r vi gillrat v&r f&lla, d& vi miss-t&nkte l&ckor p& kommissionen. Och i f&llan gick snart ingen mindre &n kommissionens ~~xxx~~ byr&chef. Vi fick &vertygande bevis f&r att han arbetade f&r tyskarna - och s&i var den manens karri&r slut. Han blev inte den ende..

x

Wagner st&mde m&te med mig p& Tegn&r. Vi &t en god sup&, &versten var p& sitt b&sta hum&r. Han l&mnade ~~mi~~ ett kuvert som inneh&ll den rapport jag beh&vde f&r Onkel Max.

-Men gl&m inte ~~mi~~ tala om n&r du skriver honom, att du f&tt alla detaljerna om Kuusik g&nom mig! D& m&nna p& svenska underr&ttelsetj&nsten studerade rapporten, fann de att det var exakt den falska rapport de fabricerat och placerat p& Utl&nningskommisionen! Den man de haft posterad p& kommissionen hade också iakttagit vem som h&mtat Kuusiks dossier och kopierat inneh&lltet. Utom ~~xxx~~ byr&chefen greps flera andra inflytelserika herrar, alla i h&g grad insyltade med nazisterna. V&r f&lla fick hundraprocentig effekt. De avslj&anden och anh&llanden som f&ljde slog ner som en bomb i Stockholm. Vilket var som en storm i vattenglas mot den uppst&ndelse saken v&llade p& ^{huset} byr& Wagner. Hur kunde det l&cka ut att byr&chefen var tyskarnas man? Ingen p& byr&en f&rstod n&got. Utermark var ilsken och skyllde p& Wagner som han trodde varit f&r of&rsiktig i sina yttranden - alla skyllde p& alla. Egentligen b&rde ^{ha varit} ~~mi~~ det ju r&tt enkelt att sp&ra upp den verkligt skyldige. Jag kom med id&n om Kuusik, jag satte fast tyskarnas m&n en efter en genom f&llor som mina svenska chefer och jag gillrade i samr&d. Man Wagner ~~xxx~~ och Utermark rev sitt h&r i f&rtvivlan, men kunde inte bli klokare ~~mi~~ och komma underfund med vem som avslj&at

SET

deras fina förbindelser i svenska lägret.

x

Visst blev mannen på byrån försiktigare efter skandalen med utlänningsskissionen, man organiserade om arbetet, praktade inte lika öppet då jag infann mig, som tidigare. Ändå tror jag inte att man misstänkte mig som mannen bakom tråkigheterna, de införde ~~xxxx~~ "nyheterna" för att inte fler tyskeinnade svenskar skulle råka illa ut. Med tiden blev stämningen lugnare igen, jag fick åter direktkontakt med min vän Cellarius. För honom hade jag ju åtagit mig att hålla ett öga på hans folk i Sverige. Rapporterna till honom adresserades till ett postfack i Dresden. Dit gick posten via tyskarnas kurirpost genom kanten Utermarks förmedling - ett för min del inte helt vattentätt arrangemang.

En dag stod det i svenska tidningar att legationsrådet Hans Metzger, en av utrikesminister Ribbentrops betrodda män, gripits då han försökt smuggla en radiosändare från Haparanda till Torneå. Han skulle utvisas från Sverige. Jag frågade min chef om jag fick ta förbindelse med Metzger under den veckas respit han fått, innan han lämnade landet. Jag kände honom rätt bra från Helsingfors, då jag gjort honom en del tjänster. Under den tid jag drev en advokat- och detektivbyrå, skuggade jag på ~~xxxx~~ uppdrag, hans fru vilken han misstänkte för oturhot.

Mitt förslag godtogs. Jag ringde Metzger på tyska legationen. Då han kom i telefonen tilltalade jag honom på finska. Han var skolad i Finland och talade perfekt svenska och finska. Han kände genast igen mig på rösten.

-Er behöver jag, sade Metzger, kan vi träffas klockan fem vid Katarinahissen?

På utsatt tid kom legationsrådet i sin svarta citroen, sakta glidande in mot trottoaren. Jag tog plats bredvid honom och vi körde mot Djurgården. Vårt samtal blev långt. Han berättade om förflytningen från Helsingfors till Stockholm efter krigsutbrottet mellan Tyskland och Finland. Nu arbetade han direkt för Ribbentrop. Han sökte åstadkomma en förändring i den svenska folkopinionen till tyskarnas favor. Genom vänner i svenska pressen placerade han artiklar som på lång sikt avsåg att göra svenska folket mer tyskeinnade. En kedja av förbindelserna arbetade för honom. Nu måste han genom missödet med radiosändaren lämna detta lovande arbete. Ville jag under hans nödtvungna ~~xxxxxx~~ frånvaro arbeta ~~xxxxxx~~ för honom?

-Det är inte så enkelt, svarade jag. Jag är här på Cellarius order som chef för SS säkerhetstjänst. Uoptäcker de på Abwehr att att jag också arbetar för er, försöker de på allt sätt kompromittera mig. När det lyckats, anmäler de mig för svenska myndigheter.

Metzger ~~var~~ visste hur det var med de tyska spionorganens samarbete och fann min tvekan föga märklig. Han var envis och påpekade att mitt arbete skulle bli lätt. Diskret skulle jag peta in tyska propagandaartiklar i tidningarna. Det gick ju bra nu, och borde gå lika lätt för mig. Ville jag ~~vara~~ reservera två-tre dagar skulle han presentera mig för de rätta männen, som jag sedan ~~var~~ kunde vända mig till.

-Ni får lön varje vecka genom legationsrådets Dankworts sekreterare -Dankwort var legationsråd på tyska ambassaden -och som förbindelselänk skulle fru Metzger, som svenska ^{till} ~~var~~ kunde stanna i landet som ofarlig, funska. Hon bodde på hotell Continental. Genom henne kunde ~~vara~~ han nå mig med nya uppdrag. Den tyske doktorn var tydlig med mycket nöjd med ~~min~~ resultatet av sitt arbete att förgifta den svenska pressen med nazistvänliga bidrag. ^{Cellarius} Han inpräntade en rad namn på tidningar och medarbetare i dem, som han ville jag skulle hålla i minnet. Att jag redan arbetade för Cellarius och Wagner tog han lätt på. Hon skrattade och sa att "de där dumbommarna får inget nyttigt gjort. Annat är det på vår avdelning, där blir det minsann resultat!"

Om jag accepterade och min insats gick enligt hans ritningar, ~~var~~ ansåg han att Ribbentrop snart skulle sända ~~min~~ bud efter mig för ^{ett} samtal. Meddelande om detta kunde jag vänta genom ~~var~~ Metzgers fru. Men redan nu instruerade han mig om hur jag skulle ta mig till Tyskland. Först till Stockholm -Malmö. Någon sjömil utanför denna stad, skulle en tysk u-båt hämta mig. Jag tyckte det låt rätt fantastiskt, men Metzger fanns saken helt vardaglig, han nämnde tém namnen på de män i Malmö som åtagit sig sköta transporten ut till den ~~min~~ position där ubåten skulle ~~vara~~ ta mig ombord. Vi tog farväl och jag rapporterade vårt samtal ^{för min svenska chef} -inte minst intressant var ju att tyskarna kunde hämta upp sina spioner på svenska vatten och att svenska var inkopplade på denna hemliga ~~min~~ transportväg.

Jag började alltså arbeta för Metzger. Under några dagar hann jag träffa en rad av hans män på svensk sida, bl a en av ~~min~~ nazisternas huvudmän i Stockholm, en fanatisk ~~min~~ Hitlerbeundrare som hette Blomberg. Han var en trevlig ung man, lätt att umgås med. Blomberg ålägde att samla in material till de rapporter jag fick läsa, men fann utan större intresse. Kanske använde tyskarna materialet i sin presspropaganda. Rapporterna lämnade jag vidare till Dankworts sekreterare sedan de först granskats av ~~min~~ svenska förbindelseman. Sekreteraren mött jag ofta vid Katarinahissen. Hon var en ung kvinna av finsk härkomst som jag tidigare lärt känna genom

Metzger. Min första avlöning för mitt nya jobb, 5000 kronor fick jag av henne. Pengarna gick vidare till kapten Brattberg mot kvitto. Metzgers avdelning var betydligt generösare med honorar än Cellarius eller Wagner, vilket ~~är~~ ^{är} fortfarande ~~är~~ ^{är} att Wagner och Utermark förbrukade stor del av ~~är~~ ^{är} byrån på fester och lyxliv. Anslagen räckte inte till fetare avlöning åt deras agenter.

En dag kontaktades ~~är~~ ^{är} jag av fru Metzger som ville att jag senast skulle söka upp henne på hotellet, en major Müller från Berlin väntade ~~är~~ ^{är} mig i hennes rum. Majoren berättade att dagen före anlände en tysk SD- överste till Ribbentrops avdelning där han ~~är~~ ^{är} begärt företräde. Han frågade Ribbentrop om de samarbetade med mig. SD misstänkte att jag var provokatör. Jag prisade inombords min förtänksamhet att under första mötet med Metzger tala om vad jag misstänkte skulle hänta om jag arbetade både för arméns säkerhetstjänst och Metzger. Nu besannades mina farhågor. Ribbentrop kallade in Metzger som helt troskyldigt svarat att han eller avdelningen inget hade med mig att skaffa. Troligen var det så att Wagner och Utermark fattat misstankar, och nu ville sätta ~~är~~ ^{är} krocken för mig. Omödelbart efter samtalet hos Ribbentrop, sände Metzger major Müller till Stockholm för att varna mig.

~~är~~ ^{är} Nu låg bollen hos mig. Jag tackade majoren hjärtligt för hans besvär och ringde upp Brattberg som efter samtal med sin chef gav tillåtelse att iscensätta en liten kupp mot överste Wagner.

x

I denna situation ville jag inte söka upp Wagner på byrån, utan ringde och stämde möte med honom på restaurang Tegnér. Sedan vi hitit sade jag:

-Jag har kallat er hit för att meddela att mitt uppdrag för er är avslutat. Vad i helvete menar ni med att sända halvfnoskiga SD- män till Ribbentrop för att misstänkliggöra mig för samarbete med dem. Och dessutom beskylla mig för att vara provokatör? Jag fortsatte på tyska:

-Cellarius, er chef, satte mig på dena post. Nu vill jag bara sätta er att jag ämnar underrätta tyska högkvarteret om ert spel under täcket. Ni ser att jag känner till vad ni håller på med, ni har tydligen inte klart för er vad min egentliga funktion här är. ^Utom Cellarius och Onkel Max är min högsta chef fältmarskalk Rendulich i Norge. Om ni vill lämna era taxar och börja skotta snö, så har ni det jobbet som i en liten ask! Om inte överstam senast talar om vem som kläckt denna märkliga beskyllning mot mig. I morgon ligger min rapport hos Oberkom-

85

mando der Wehrmacht, om ni inte talar om angivarens namn.

Jag har sällan sett en så stor man bli så liten på så kort tid.

Det är kapten Utermark. Han är Gestapos man på vår avdelning. Själv är jag en nolla, fortsatte Wagner och svalde hörbart. Sedan juni 1944 har Gestapo makten på alla abwehravdelningar. Då tog Himmler makten och nu bestämmer Gestapo i allt. Utermark har från första början ~~xxix~~ fått antipati mot er, en antipati som övergått i misstankar och nu har han gjort detta.

Wagner troppade av och jag räddade åter mitt skinn. Översten var i sin tur mer än glad över att han klarat sig så ~~finn~~ fint. Han åkte säkert på en kraftigare utskällning då han relaterade vårt samtal för Utermark.

Intermezzot skrev jag om i min rapport till Cellarius. Samtidigt förklarade jag att det skulle bli svårt för mig att fortsätta i hans tjänst efter detta. Jag begärde en ~~xxix~~ säkrare postlänk en Wagner. Min post till Cellarius lästes, kundeman förmoda, av Utermark innan den vidaresändes. Snabbt fick jag ~~xxxxxx~~ svar till min bostadsadress att en ny brevlåda skulle ordnas de närmaste dagarna. Och mycket riktigt. Några dagar senare upprindes jag av en man som talade dålig svenska och engelska. Han bad mig uppsöka honom i bostaden på Rindögatan.

En japan i 35-årsåldern öppnade ~~xxxxxx~~. Han var diplomat, hette Inoue, var sympatisk och förekommande. Alla mina brev till Cellarius skulle nu gå genom honom. Det var så jag kom i regelbunden förbindelse med dr Inoue, som tydligt genast fattat förtroende för mig. Jag behövde inte längre anlita byrå Wagner för min post till Cellarius, japanarna tog ~~xxxx~~ nu hand om den.

x

En dag sade kanten Prättberg att jag inte längre fick informera överste Stewen om mitt arbete för svenskarna. Orsaken upplystes jag aldrig om. Vid samma tillfälle berättade han att paketet med de ryska pengarna som förvarats i finska legationens kassavalv, försunnit därför. ~~xxxxxx~~ Ryska tjärvonets, omväxlat i svenska kronor en summa av 180 miljoner försvinner spårlöst. Vem som hämtat dem visste han inte, eller också ville han inte säga det till mig.

Av ~~xxxxxx~~ Prättberg uppmanades jag hålla ögonen på vissa av den s k Stella Polarisaktionens män, som överraskande och till stort antal anlånt till Sverige från Finland. De finska underrättelsermittlarnas uppgift till ca 1.300 officerare, underofficerare, tolkar, radiomän, kryptologer o.a. De började i liten skala arbeta i Sverige

Stockholm där mötesplatserna var en cykelverkstad och en affär för tennismaterial. Operation Stella Polaris var den hemliga kodbeteckningen för denna sorglustiga affär som innebar evakuering till Sverige av finska högkvarterets underrättelseavdelning dess spionarkiv, radiomaterial och uppsnappade ryska koder och chiffer. I marskalk Mannerheims högkvarter fruktade man i september 1944 en snabb rysk ockupation av hela Finland. Meningen var att fortsätta kampen för Finlands frihet i utlandet.

Svenskarna tog vänligt mot denna invasion om också med förväning över att ~~xxxxxxxxxx~~ finnarna var så många. De hade väntat ett 30-tal man och nu kom det 1.300. Hundratals lådor med den finska underrättelsetjänstens arkiv medfördes. Då svenskarna upptäckte vad det var för slags material, gavs order om att ~~xxxxx~~ förstöra arkiven, för att undvika bråk mellan Sverige och Sovjet.

Planen för Stella Polaris gjordes upp våren 1944, delvis i kontakt med svenska försvarsstabens. Några få av de finska specialisterna skulle ~~xitxixxi~~ om Finland hotades av rysk ockupation, fly till Sverige. Under slutstridens förvirring, förlorade emellertid en högt uppsatt person i högkvarteret nerverna totalt och den man ~~xixitxixxi~~ i sponkretsar ~~xitxixxi~~ gick under namnet "mannen med lockarna" gav i panik ordern "Verkställ Stella Polaris!" Han ville rädda så många som möjligt av underrättelsefolket och deras familjer. ~~mmk~~ Större delen då 1000 personer återvände inom få veckor till Finland då läget lugnat sig.

En officiell svensk kommuniké om denna aktion publicerades 1946. Från svensk sida klargjordes då att man icke kunde tillåta att finsk ~~xitxixxi~~ radiospaning bedrevs på svensk mark eller någon annan form av underrättelseförlit. "Bagaget" som finnarna förde över - radiomaterial, apparater etc - köptes av svenska försvarset. En del material återsändes till Finland, men kvar i Sverige stannade ett antal lådor med den finska underrättelsetjänstens arkiv, kartotek på ryska spioner, noteringar om uppsnappade militärhemligheter, chiffer, koder osv. Försvarsstabens ville inte ha något att göra med detta heta arkiv, som slutligen förvarades från Stockholm till några mellansvenska storgods bl a Rottneros i Värmland och Hörningsholm. Den finske spionchefen överste Hallan sålde delar av ~~mmxitxixxi~~ "bagaget" till intresserade länder för över tiotalet miljoner finska mark.

97

En del av de finska underrättelsemännen började avlyssna telefonsamtal som madame Kollontay - rysk ambassadör i Stockholm - förde, ett tilltag som svenskarna snart sätte ~~stopp~~ för. I denna aktion var jag inblandad, varför en av de "stora" inom finskt spionage, överste Hallamaa fick ett mindre gott öga till mig. Vi har dock senare ~~xx~~ träffats på Tre Kronor i Spanien och skakat hand och glömt det gamla grollet - så den saken är nu ur världen. För en del är sedan uppsöktes jag i Madrid av major Svante Paulsson. Han ville träffa mig för att få uppgift om några finnar han tänkte rekommendera för anställning i Sverige. Vi möttes också och han berättade då att en stor del av det finska krigsarkivet fanns i förvar på hans gård Rottneros. Där ligger dossier och hemliga papper en mase ~~an~~ om ingen flyttat dem österut igen...

x

Mina visiter hos den japanske diplomaten Inoue fortsatte. Varje gång vi möttes ville han höra senaste nytt från Finland och jag pumpade honom i min tur på nyheter från Japan. Doktor Inoue var en bildad, älskvärd man och general Onodera privatsekretare. ~~xxxxxx~~ På generalens "meritlista" stod bl a 15 år som militärattaché i Moskva. En dag nämnde Inoue att hans chef ville träffa mig. Då vi träffades ville Onodera först höra min åsikt om kriget. Jag svarade diplomatiskt att jag "trodde ingenting, fakta visade att det gick illa för tyskarna".

-Tyskarna förlorar kriget, förklarade generalen. När det inträffar blir ni arbetslös. Men ni kan tjäna en del extra om ni vill hjälpa oss att skaffa några saker vi är intresserade av. Jag accepterade utan tvekan. Att få en uppdragsgivare till dem jag redan hade, var en ren rutinsak. Vi stämde möte till veckan därpå. Jag skulle då få mitt live första uppdrag av japanerna. Som vanligt rapporterade jag mina förehavanden till kapten Brattberg, som ~~xxxxxx~~ omtalade att jag fått en ny chef i kapten Kule Palmstierna. Han tog i sin tur kontakt med amerikanska ambassaden, det fanns ju en chans att jag genom mina förbindelser med japanerna, kunde få fram material av värde för amerikanarna.

General Onodera var, också efter japanske mätt, en liten man. Hans blick var ~~xx~~ skarp och genomträngande, på något sätt fick man känslan att han klödde av den han språkade med på ett kallt, operativt sätt. Och i mungipan spelade det eviga japanska leendet. Det var omöjligt att gissa sig till hans tankar. Samma sak med ~~xxxxx~~

doktor Inoue - han log eller skrattade alltid. Onodera visste att jag varit vice personalchef på flygbolaget AERO under överste Stähle, att jag fört över esterna till Sverige och att jag upphöll förbindelse med personal i ABA och andra kontinentala flygbolag.

En vecka senare kom nästa kallelse till Rindögatan, där jag genast fördes in till generalen. Han bad mig att från USA skaffa tidskriften Airgraft, en teknisk månadstidskrift som behandlar nyheter ~~på flygkunskaperna~~ inom flygtekniken. Han ville ha tidskriften inom fjorton dagar. Priset, per tidskrift - han ville ha dem i ~~fler~~ lopande nummer en tid framåt, gärna också äldre nummer - fick jag sätta själv.

- Jag tvekade också att jag inte visste hur jag skulle skaffa dem, men lovad höra med mina vänner på ABA som kände ~~piloterna~~ på USA-flyget. Det var ungefär på det sättet generalen tänkt att jag skulle kunna skaffa tidskrifterna, förklarade han. Mina svenska uppdragsgivare fick fram tidskriften inom ~~års~~ utsatt tid. Då jag tog emot de första numren fick jag också en beskrivning om hur de anskaffats, öva ~~med~~ den version generalen skulle få höra om han frågade. Svenska och amerikanska flygare samarbetade vid anskaffningen och transporten till Sverige av de för japanerna så begärliga tidskrifterna. Rätta förhållandet var givetvis att de färdats över Atlanten i en diplomatisk kurirväcka.

Innan jag ringde dr Inoue för ett nytt möte med Onodera, bläddrade jag noga igenom tidskrifterna. Den verkade hur korrekt som hälst, även om jag misstänkte att vissa tekniska data och uppgifter justerats på "farliga sidor". Vissa sidor var säkert specialtryckta ~~med tanke på mottagaren~~ med tanke på mottagaren. Generalen ville som väntat höra hur jag kommit över tidskriften. Vilken flygrutt de åkt, vad piloterna hette som hämtat den, var den köpts, vem som fört med den till Sverige. Jag som var väl preparerad för ett sådant förhör kunde svara tillfredsstillande. Generalen verkade mycket nöjd med leveransen liksom med mitt pris på ettusen kronor per exemplar.

Han ~~flöjtade~~ fördjupade sig genast i texten och verkade finna åtskilligt av intresse i den. Den ovikta skära tusenlappen gick som andra pengar från mina utländska arbetsgivare, till kapten Brattberg mot kväitto - kvitton jag ännu har i förvar. Jag klarade mig godt denna tid utan både tyska och japanska arvoden. Trafiken med att skaffa den amerikanska flygtidskriften fortsatte och Onodera verkade hela tiden nöjd med mina insatser, även om han flera gånger ~~med tanke på~~ ville veta hur jag kom över den. En dag ramlade en inbjudan ~~med tanke på~~ till middag för mig och min fru ned i brevlådan.

Inbjudan kom från dr Inoue och av någon ^{dunkel} anledning ville Onodera att middagen skulle intas i hans sekreterares våning. Generalens kock svarade dock för ^{till} matlagningen. Troligen ville han inte att eventuella skuggor skulle ~~mixx~~ upptäcka att jag besökte hans bostad.

x

Min fru tjatade sedan en tid om att hon ville ha ett arbete för att ~~göra~~ "egna pengar". Varje morgon vid frukosten läste hon Dagens Nyheters platsannonser. Hon var skicklig i språk och sökte en plats där hon fick bruk för sina språkkunskaper. En morgon ropade hon glatt till ~~meddelanden~~ då hon upptäckte en annons i vilken en journalist sökte perfekt engelsk- och svenska talande sekreterare. Mina chefer gav sitt tillstånd och Maj-Lis sökte platsen. Som referens upp-gav hon min gode vän redaktör Leif Böhm - chef för norska hemliga pressen som flytt från Norge och nu fanns på norska ambassaden i Stockholm. En dag ringde en herre som uppgav sig heta Makoto Maki och bad henne komma över till hans kontor på Grevturegatan.

Manen var japan och korrespondent till Nichi-Nichi och andra japanska tidningar. Han berättade att då han visat min frus ansökan för sin chef, beslöt denne genast att anställa henne. Hon blev för-vänad över att hon fått platsen så lätt, men då vi fick höra att chefen ^{var} general Onodera, stod sammanhanget klart. Onodera berättade senare att han fått sig ett gott skratt då han läst referensen till norska hemliga pressens chef. Han trodde att jag sökte kontakta fiendesidan för att få fram nyheter och upplysningar den vägen åt honom.

Arbetet min fru fick bestod i att sitta i ett stort rum med tiotalet maskinskrivare - män och kvinnor - som skrev de rapporter som Makoto Maki ställt samman vid läsning av svensk riks- och ortspress, tidskrifter osv. Slutrapporten skrev min fru rent på sin maskin. Den sändes dagligen som telegram till Tokyo. Mina svenska uppdragsgivare blev naturligtvis intresserade av innehållet i dessa dagliga press-releaser och bad henne ta kopia på dem. Den misstänkte att rapporterna dölde en kod med långt intressantare upplysningar än de TT-nyheter som den verkade innehålla. Och de gissade rätt! Den stora japanska nyhetsbyrån var inget annat än en hemlig informationscentral som utåt verkade fullt legal.

Turligt nog avslöjades aldrig min frus dubbelspel, att hon för varje ark av rapporten hon skrev använde ett nytt karbonpapper som efter utskrifningen smusslades ned i handväskan f v b till svenska säkerhetstjänsten. Chefen för "redaktionen" upplyste min fru ~~xit~~ om att han inte hundraprocentigt litade på sina övriga medarbetare, varför

han bad henne att hålla ögon och örona öppna och meddela honom allt hon snappade upp som verkade misstänkt. Men alla tycktes vara hederligt folk som ovetande arbetade för en japansk spionorganisation i Stockholms centrum.

x

Generalen förklarade en dag förm mig att kriget nu trätt in i ~~ett~~ sitt slutskede för Tyskland. Ville jag fortsätta att arbeta för honom efter krisslutet? I så fall väntade ett viktigt uppdrag redan nu. Tyskarnas agenter i USA var också japanernas. Nu behövde japanerna en ny huvudagent i USA som kunde ha ansvar för organisationen, betala ut löner osv. Han ville att jag skulle skaffa fram en lämplig man som kunde få visum till USA under brinnande krig. Kanske någon av "mina" ester var rätt man? Jag bad att få fundera på saken några dagar och återkomma med förslag.

Onoderas begäran gav svenska underrättelsetjänsten och amerikanska ambassaden bråda dagar. Slutligen enades man om en person av den kaliber det här måste bli fråga om, förra protokolchefen i Estlands utrikesministerium Elmar Kirotar - vän till mig, numera bosatt i Stockholm. Han var en av de ester som kom över från Raumo med min transport. Ur amerikansk synvinkel var saken onekligen fantasieggande. Det vore en verkligt fin sak att kunna placera den japanske nyckelmannen i USA på amerikanska CIAs avlöningssista. Kirotar var finsk kapten, gift med en finska. Han tjänstgjorde i Finland som tolk vid förhören med ryska desanter. Hans äldsta son ~~var~~ tagits ^{som} av ryssarna ~~hade~~ aldrig återvänt. Då ryssarna under kriget låt ester och andra balter hoppa ned över Finland som desanter, var Kirotar rädd för att hans son en dag kunde dimpa ned som rysk desant. ~~Ryssarna~~ Ryssarna var oslagbara mästare i att tvinga folk att bli spioner åt dem. Kirotar tog därfor tjänst som tolk på finska generalstabens. En placering där han sikkert skulle få veta om hans son greps som desant.

Jag sökte nu upp Kirotar och berättade att vi ville ha honom som japanernas man i USA - med amerikanarnas vetskaps - ett inte helt ofarligt ~~spel~~ spel. Kirotar var trots riskerna genast med på saken. Som förutvarande estnisk UD- man var han god vän med storambassadör Whitley i States Departement. Onodera godkände Kirotar sedan jag talat mig varm för honom, men esten måste själv ansöka om visum. Kirotar skrev till sin vän Whitley och bad honom hjälpa till med visumfrågan. Amerikanska ambassaden tillstyrkte

och sände med en PM om vad saken gick ut på. Brevet avsändes med kurirposten till Washington. Några dagar senare anlände ett positivt svar. I detta inbjöds Kirotar personligen till USA, familjen kunde dock inte inkluderas i visumet. Så var det dags att sammeföra Kirotar och Onodera, ett möte då jag inte fick ~~xt~~ vara närvarande. Men jag kände mig lugn, Kirotar var då redan engagerad enrollerad i amerikansk tjänst och var noga instruerad i hur han skulle uppträda inför generalen.

Han tycktes ha vunnit Onoderas förtroende omgående - han var ju diplomat. Efter deras första möte var saken avgjord. Onodera föreslog Kirotar att skriva till sin gamle vän Whitley - han kände ju inte till att svar redan anlnt till Stockholm och att visum var klart. Då några dagar ~~xx~~ gått visade Kirotar svaret för Onodera. I det stod att Whitley helt förstod att Kirotar tröttat på att vara främling i Sverige nu då han misst sitt fosterland och att han ville ta sig över till USA. Familjen kunde resa ~~xx~~ senare. Då Onodera läste brevet måste han redan ha känt krigsarens gratulationer sväva över sitt huvud, här låg hans livs chans som spionchef. Att komma in i USA och sköta sina agenter där utan att behöva anlita tyskarna och det viktigaste - att kunna fortsätta spionera också efter ett tyskt sammanbrott.

Nu gav Onodera Kirotar en snabbkurs i spionageteknik, en kurs som Kirotar klarade med glane. Han utrustades med amerikanska dollars, flygbiljett köptes och det gick så långt att han redan satt i en bil på väg till Broome. ~~xx~~ flyg ~~xx~~ sitt myarkuhxixEST. Då ~~xx~~ han steg ur bilen, kom kontratorn - amerikanarna hade fällt atombomben över Hiroshima. ~~xx~~ De och japanerna hade fått annat att tänka på..

Efter explosionerna som skakade en hel värld, kallades jag till Onodera. Hos dr Inoue fanns samlade de japanska militärattachéerna, sekreterna samt andra japaner i olika befattningar. Alla var djupt nedstämda. De soliga leendenas och skrattens tid var tydlichen slut. Men ingen hade begått harakiri - ännu. Generalen frågade var jag förvarade mina anteckningar om vårt samarbete. Jag svarade:

- De finns i mitt huvud.
- Glöm dem, nu är arbetet slut. Ni har aldrig arbetat för oss.
- Och var har generalen antedkningarna om mig?
- Dem har jag bränt. Ni kommer aldrig att avslöja mig, jag avslöjar aldrig er.

Jag trodde honom då, men hans löfte visade sig vara en stor lögn. 15 mars 1955 fick jag ett brevkort postat i Tokyo. På kortet stod: "Broder, en hälsning från Japan och alldeles särskilt från general Onodera". (Citat på tyska, se orig.) Kortet var från min gode vän Arvid Fredborg.

Som jag senare fick kännedom om, avslöjade Onodera alla sina agenter. Han ville förekomma att någon svag länk i kedjan först avslöjade honom. Genom att berätta allt för amerikanarna, sökte han gardera sig, skapa "förmildrande omständigheter". Ett bevis till på att man i spionage aldrig kan lita på någon, hur stort förtroende man är hyser för personen.

x

Efter samtalet hos den japanske spiongeneralen, funderade jag på hur jag bäst skulle "försäkra" mig själv mot förtal och beskyllningar då det blev fred. Jag ville inte att mina ovänner skulle komma åt mig, ville ha något slags gardering, försäkran om att jag arbetat för Finland och Sverige och inte - som mina fiender skulle säga - för tyskarna. Att ~~sky~~ mina farhågor var välgrundade visade vad som senare kom att publiceras ^{om mig} i vissa tidningar i Finland och Sverige. Aftonbladet tog 8 december 1954 in en dementi på beskyllningen att jag under kriget skulle varit den person som ~~xxxxxx~~ haft med en "läcka" i svenska UD att göra. Jag ~~gått~~ dementerade ånyo därför att vissa tidningar underlätt att ge min tidigare dementi på den här finska beskyllningen, en sådan form att den en gång för alla ställdes mig utanför denna affär. Jag dementerade ~~xx~~ den mindre smickrande tillvitelsen att jag flytt från Finland 6 oktober 1944 lämnade jag illegalen och försedd med tjänstepass landet via Åbo efter att i samråd med Estniska flyktingkommittén ha organiserat transport av 5.200 civila estniska flyktingar till Sverige. Den senare återkallade häktningsorder som finska myndigheter utfärdade mot mig, föranleddes av min uppgift i samband med esttransporten. Finlands politisaktion hösten 1944 ansågs kräva en syndabock för denna humanitära aktion som misshagade ryssarna. I dementin sade jag också att ~~xxx~~ jag brutit en tio års tystnad på denna punkt för att undvika ytterligare skrivelser om mina förbindelser med Sverige, vilket land jag betraktar som mitt andra fosterland.

~~xxxxxxxxxxxxxxxxxxxx~~

x

~~Men åter till berättelsen! Jag ansåg att det vore värdefullt om någon neutral och välfrejdad person i detalj kunde ta del av det arbete jag gjort mig åt - och vilka uppdragsgivarna varit.~~ Mina chefer i Finland och Sverige beordrade kategoriskt att jag - enligt kutym - borde bränna alla anteckningar och rapportkopior. Jag lydde dem inte.

105

I stället hyrde jag ett bankfack hos Svenska Handelsbanken vid Stureplan. Hit bjöd jag nu mina vänner dr Arvid Fredborg -som skrivit boken "Bakom stålvalven" - och Leif Böhn, norska hemliga pressens chef. I bankvalvext tog de god tid på sig för att noga läsa mina papper om de händelser jag berättat om i denna bok, för att de skulle känna till mitt arbete för Finland och Sverige. Jag ville genom dem säkra ryggen om det i framtiden blev fråga om vad jag sysslat med. Efter mina insatser i kontraspionaget omgavs jag inte precis av vänner på alla sidor! Allt-för många råkade illa ut enom mitt arbete.

(15)

x

Tyskarna var nu borta ur krigsbilden. Vid samråd med mina chefen beslöts att jag skulle ägna mig åt fredliga uppgifter i det svenska samhället. Snart fick jag enom förbindelser, plats hos Johnson & C:o i Göteborg med Leif Janson -broder till riksdagsmannen ^{Stig} Jansson, som jag haft förbindelse med vid tiden för esttransporten - som närmaste chef Carl Adlercreutz på svenska ambassaden i Helsingfors avslog ju min visumansökan till Sverige. Från Raumo ringde jag då ~~xxx~~ riksdagsman Janson, ägar av Frädesta gård som tagit hand om min äldsta son Tom. Min yngsta son Leif var inkvarterad hos gravannen, greve von Rosen på Rockelsta. Janson tyckte inte jag skulle se pessimistiskt på visumavslaget, res du bara hit ska allt ordna sig! Vilket det också mycket riktigt gjorde, tack vare Janson, som var en verklig vän ~~xxxxxxxxxxxxxx~~ då, och nu när jag ville avveckla min spiontjänst. Leif Janson - nu direktör i Svenska Amerikalinjen och Broströmkoncernen - gav rådet att jag inte mer skulle blanda mig i ~~xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx~~ politik eller militära hemligheter. (Jag kunde inte då tala om för honom att försvarsstabens "avvecklingen" hettmig hålla "gonen på kommunistiskt verksamhet i Göteborg, som var speciellt livlig denna tid.)

Jag kom också över en lägenhet vid Engelbrektsgatan 55 i Göteborg. Först arbetade jag på kol- och koksavdelningen, senare startade jag och blev jag chef för en s k importavdelning inom företaget. Denna tid anhölls ett stort antal höga finska officerare, en del från generalsabens operativa avdelning. De anklagades för att ha gjort undan vapen i större och mindre partier från artilleri till handeldvapen. Gömställen låg i kyrkor, sandgropar, skogar. Rätt många av dessa "vapenmusslare" tog sig över till Sverige för att undgå arrestering. Vapenmusslet rubrikerades i Finland som kriminell handling, varför de riskerade utvisning och återförflyttning till Finland om sådan begärdes hos svenskarna.

På radio hörde jag att komondör Juuramo efterlystes som skyldig

till vapensmussel. Han lyckades ta sig över till Sverige där polisen
släppt honom sedan han ålågts ^{daglig} anmälningssplikt. I Göteborg vistades denna
tid den i Finland välkände nazisten Björn Smeds som arbetade vid möbel-
oci. inredningsfirman Doct, ägt av en arkitekt Schultz. Smeds fick jobbet
sedan han länat min adlercereutzorden. Orden visade han ~~fix~~ Schultz som
~~uppfattningen att han varit~~ tyskarnas handgångne man, att han nu
varit tvungen lämna Finland på grund av sin nazistvänliga inställning.
~~Sanningen~~ var att Smeds arbetade åt finska kommunistiska partiet lett
av Aimo Aaltonen. Till Smeds uppdrag hörde att skugga alla som dök upp
i Göteborg ~~som~~ som kunde misstänkas för vapensmussel eller andra "skum-
ma" affärer i hemlandet. Han skulle ange dem ~~var~~ för att få dem återföras-
sade hem. Jag var en av de få som kände Smeds verkliga verksamhet.

Min fru ringde en dag till mitt kontor hos Johnsons. Hon hade just fått samtal från en man som talade Åbofinska. Vi lyssnade båda till radiomusiken, då man nämnde om Juuramos flykt och hon "kopplade" genast och frågade om mannen som ringde hette Juuramo? Jodå, det var han och han stod i telefonkiosk på hotell Eggars. Innan han lämnat Finland uppmanades han ta kontakt med Smeds i Göteborg, denne skulle hjälpa honom vidare. För att vara riktigt säker, ville han först tala med mig. Min fru kände allt om den fula fisken Smeds, och avrådde bestämt från att söka upp denne.

-Smeds kommer just nu in i hotellvestibulen, sade Juuramo.

-Släck ljuset i telefonkiosken, uppmanade min fru som också
gav honom en gatuadress och ottklockslag, då jag skulle möta. Jag
kom till mötesplatsen där en förklarligt ~~var~~ nervös Juuramo väntade.
Vi gick raka vägen hem. Han berättade att det i Finland spritts ett
rykte av statspolisen -som då till 90 procent var kommunistisk - att
vapenmusslare som tog sig över till Sverige, borde fara vidare till
Göteborg, den stora porten västerut, där Björn Smeds som en pålitlig
man, ~~var~~ väntade för att hjälpa dem vidare. I verkligheten polisannäl-
de Smeds alla som sökte upp honom, de anhölls och utlämnades till
Finland.

Juuramö bodde hos oss i två veckor. Under den tiden fanns ingen chans att få ut honom ur landet. Han tappade alldeles nervkontrollen då han i radio gick på gäng hörde hur man efterlyste honom, sedan han inte hörts av hos polisen i Stockholm, ~~XXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXX~~. En dag uppringdes jag av Tor Illukka på finska göteborgskonsulatet, som jag ansåg inte var helt pålitlig. Han satt på restaurang Waland och ville luncha med mig och överste von Haartman, bosatt i Madrid och liksom jag en av Nylands dragonregementes officerare. Von Haartman var sedan

165

länge bosatt i Spanien, där han deltagit i inbördeskriget. Samma kväll skulle han resa åter till Madrid med tåg via Paris. Jag fick en idé, accepterade Illukkas inbjudan och lade på luren. Jag bad Juuramo skriva ~~xxx~~ ett meddelande efter min diktamen. ~~xxxxxxxxxxxxxx~~ jag stoppade papperet i ett kuvert och tog det med då jag gick till hotellet där Illukka och von Haartman väntade. Så snart vi fått ~~xxx~~ bord och tagit plats, frågade jag om de hört något från Juuramo? Haartman berättade hur han mött Juuramo på en stockholmsgata och ordnat så att Venezuelas minister ~~xxxxx~~ skrivit ut ett inresevisum åt honom. Jag kände redan till detta genom Juuramo, men nu ~~xx~~ kände von Haartman ~~xx~~ vänd till Illukka att han för sin del inte ville beblaunda sig med så ljuskygga herrar som Juuramo. Man kunde lätt själv råka i klistret.

Då Illukka avlägsnade sig från bordet, talade jag om att ~~xx~~ Juuramo sedan två veckor fanns i min bostad och bad honom i Paris posta det brev jag hade med. -Du gör mig en personlig tjänst, tillade jag och han accepterade. En vecka senare förkunnade en kraftig fet förstasida i Ny Dag: "Svenska polisen och polisintendent Zetterqvist sover, Juuramo spätsar i lugn och ro på Paris boulevarde". I brevet jag diktat tackade Juuramo polisintendenten ~~xxxxx~~ för hyggligt be- mötande i Sverige. ^{Han} ~~xx~~ beklagade ~~xx~~ att sortin ur landet måste ske så hastigt att han inte hunnit ta adjö, han vistades nu i Paris.

Brevet gav oss den tidsfrist vi behövde. Kort tid senare placerades Juuramo på en ~~xx~~ av Thordénrederiets båtar dästinerad till Sydamerika. Flera finska vapenmuslare anlände till Göteborg och jag fick ettlitet helsike varje gång innan de var på väg mot tryggheten utomlands. Redarna var i regel hyggliga och lät t om en del av dessa mäns familjer följa med gratis till sydamerikanska hamnar. För mitt liv kunde jag inte rubricera dessa officerares "brott" som kriminellt. Jag har aldrig känt dåligt samvete för ~~xxxxxxxxxxxxxx~~ mitt min illegala insats att få iväg dem utomlands. Tydligen var jag inte ensam om denna inställning i Sverige! Det blev senare klarlagt att ~~xx~~ svenska myndigheter i Stockholm givit flyktingarna mitt namn ~~xxxxxxxxxxxxxx~~ vidare och som sätta dem till mig! Vem kunde hålla benhårt på ett lagrum som tillåt hyggliga finska officerare att utlämnas till kommunistpolisen i Finland? Hellre såg svenskarna mellan fingrarna, ~~xx~~ och lät dem komma undan. Att jag fick det snärjigt att ordna transport, tycktes inte bekymra andra än mig själv. Jag skötte ~~xx~~ märna jobbot även om det var högst inofficiellt. Ufarligt var det intu, jag ~~xx~~ lätta till cheferna på försvarscaben att ~~xx~~ hålla mig borta från politik och militära hemligheter, fanns där ~~xx~~ spökande i bakgrunden.

Det var fantastiskt att observera hur spioner nästalde sig in i kretsar där man minst väntade det. En dag uppsöktes ^{i hovstaden} sergeant Nyman som varit krigsfänge i Sovjet. Då han återkom till Finland, tog vår avdelning hand om honom och lät honom tjänstgöra i kontraspionaget. Ingen misstänkte honom för något ojuste. Nu vistades han i Göteborg och vi träffades ibland. Efter en tids bekantskap ansåg han tydligt tiden mogen att inviga mig i en del hemligheter. Det framkom att han vid ett besök på Granö och vår spionvilla där de ryska överläparna arbetade, lyckats slänga iväg ett meddelande via radio om att han var fånge i Finland. Ryssarna hörde inte av sig förrän han kommit över till Stockholm. Nu var han i rysk tjänst, och arbetade med Göteborg som centrum.

Först fick han arbete på Salsta gård hos friherrinna von Essen som gjästfritt upplåtit rum för finska officerare som flytt till Sverige. Dessa flyktingofficerare promenerade dagligen i grevinnans trädgård, öppet samtalande om all världens hemligheter för den ivrigt och ambitiöst lyssnande trädgårdarbetaren Nyman. På Salsta fanns bl a vår yngste överste Marttinen som nu har samma grad i den amerikanska armén. Tiden på Salsta blev givande för sovjetspionen Nyman, som kunde vidaresända upplysningar han snappat upp. Nu kom samme man och ville ha min hjälp. Jag kontaktade omedelbart mina fd chefer för att rådgöra om hur jag skulle handla. Jag uppmanades att tillmötesgå hans begäran om hjälp med vissa upplysningar, vilka Nyman behövde till ett möte med en rysk officer som var hans "brevlåda". De hade träffats flera gånger under Nymans göteborgssejour, nu var mötesplatsen Stockholms central.

Spionen Nyman tog tåget från Kungälv där han bodde. Jag viste ~~inte~~ vilket tåg han reste med, och ~~inte~~ svenska placerade ut sina män på tåget och centralen. Några stationer före Stockholm, lämnade Nyman hastigt sin kupé och då den svenska skugvan ~~var~~ började gå genom tåget, blev han snart förvissad om att Nyman lämnat tåget. Till centralen kom givetvis varken Nyman eller hans ryska kontaktman. Då vi åter träffades i Göteborg, ursäktade han sig med att han nog litat på mig, men inte velat tala om att ryssarna beslutat hämta honom med bil innan tåget kom fram till Stockholm, i händelse han skuggades.

Att arbeta som kontraspion kan ju gå an när man ti"nar sitt fosterland mot en angripare och håller till på "hemmaplan", men att sköta en så komplicerad uppgift i främmande land - som jag gjorde i Sverige - går en slutligen på nerverna. Det var hårliga tag i arbetet

med tyskar och japaner, och mina svenska chefer var rätt krävande. Ofta ville de ha mer än jag kunde ge. Nu beslöt jag alltså att det kunde vara nog med kurragömmaleken för min del - och det för all framtid. 1948 lyfte jag min sista avlöning, och tog farväl av de män jag ~~xxk~~ samarbetat med i svenska säkerhetstjänsten. Några "återfall" i yrket blev det ju mer eller mindre mot min vilja under åren i Göteborg.

x

x

Hauptman Paul vid byrå Cellarius var en av byråns mest nitiska män. Den lille universitetsprofessorn -från Greiswald, ~~och~~ gift med en svenska - var en fanatisk anhängare av nationalsocietismens trotsatser. Av allt att döma var han t o m medlem av SD, den mest fruktade SS-avdelningen. För att vara god nazist måste man ju hata allt vad judar och frimurare heter, och ~~xxx~~ hauptman Paul uppfyllde höga anspråk i det avseendet. De nordiska ländernas frimurarförteckningar låg ständigt på hans arbetsbord och idelisen kompletterade han sin kunskap med uppgifter om höga frimurare.

Att det var dessa ~~xxxxxx~~ och judarna som var skuld till allt ont, var han bergfast övertygad om, så teologie doktor han var.

Finnarnas inställning till judarna gav honom den ena chocken efter den andra. Att judar vederförs åran att blöda och förf Finland vid fronten, var något oerhört, men att de dessutom blev befordrade till officerare och rentav kunde erhålla tapnerhetsmedaljer, var hårresande orimligt.

-Titta här, se på detta, det är ju fullkomligt otroligt, utbrast han. Det som skakat honom var Aerobolagets senaste passagerarlista som låg framför honom och han pekade på ett judiskt namn i förteckningen.

-Att låta en sådan person åka till Stockholm. Det är ju en brottslig släpphänhet av de ~~xxxxxx~~ finska myndigheterna, som är rent brottslig! Den dagen kablade han troligen en rapport till Oberkommando der Wehrmacht om de dumma finnarna, ~~xxxxxx~~ för allt självständigt politiskt tänkande. Men också de ryska emigranterna rätade tysken. Det var självklart att de alla var bolsjevikspioner hela benten, han begrep inte varför ~~xxxxxx~~ de inte placerades i ett koncentrationsläger.

Misstänksamheten mot emigranterna nådde kulmen då tyska högkvarteret meddelade att det fanns en hemlig radiosändare i den grekisk-ortodoxa kyrkan i Helsingfors. Radiopajlingen från Königsberg hade lyckats lokalisera den, och bekräftade nu vad byråen länge misstänkt. Det föll på min lott att undersöka saken, tyskarna ~~xxxxxx~~ fick inte utföra undersökningar på finsk mark. Den ryske prästen blev mållös av förvilning och indignation då han beskylldes att ha en hemlig sändare bakom altaret i sin kyrka. Vi tillättsvä vända upp och ned på allting i kyrkan liksom vinden och hans privata bostad.

Naturligtvis fann vi inget olagligt. Hauptman Paul var längtifrån övertygad. Hans misstänksamhet räckte till för allt och alla. Varje finlandssvensk var en misstänkt figur i hans ögon. Led-

nästan helt
ningen vid det stora nickelbolaget i Petsamo var finlandsvensk
och därmed misstänkt. En medlem av byrån sökte t o m inträde i
svenska folkpartiet för att kunna syna detta judisk- plutokratiska
partis verksamhet på nära håll. Hauptman Paul var den store skeptikern
som misstrodde alla, och sådan bör ju en underrättelseman vara.

Men det räcker inte bara med misstänksamhet, man måste också ha
omdöme och sunt förnuft, egenskaper han saknade. Den gode professorn
blev en dag i mars 1942 kall av skräck då han fick kännedom om
att ~~xx~~ HKH prins Gustaf Adolf anlände till landet och begett sig
till det finska högkvarteret i St Michel för att besöka Mannerheim.

Det var ju klart vilket ärende prinsen var ute i. Han skulle
föra militära underhandlingar och ~~xx~~ hauptman Paul kände redan
hur det finska - tyska vapenbrödraskapet ~~xxxxxx~~ knakade. Några
dagar senare kunde han andas ut, prinsens ärende var att överlämna
svärdet till Svärdsordens storkors åt Mannerheim. Hauptmann Paul
lyckades snart skapa ett helt nät av egna agenter runt om i landet.
Bland dem fanns en tyskfödd veteran från frihetskriget 1918 specia-
list på finskt sjöfolk, där fanns en sjökapten som satt inne med
~~xx~~ uppgifter om hamnarna, affärsmän, servitriser, en ingenjör vid
ett verk, en underofficer i flottan osv. Själv körde hauptman Paul
energiskt omkring och samlade in informationer från sina agenter,
än med bil, än med sin lilla skärgårdskutter, som - prydd med en
hakkorsflagga - alltid dök upp på platser där ingenting av vikt
inträffat. Professorn verkade nästan född med otur och kronan på
verket blev att finska myndigheterna drog in hans tillstånd att
kryssa i finska skärgårdar. 1943 kom så hauptman Pauls sista kupp
som ledde till att han återförförpassades till sitt storgermanska
fosterland. Om den här jag berättat i ett annat kapitel.

x

Vid prinsens besök ställdes jag till hans förfogande som något
slags livvakt och adjutant. Under vistelsen i huvudstaden bodde
prinsen på svenska ambassaden. Han var en synnerligen vänlig och
trivsam kunglighet. Jag fick nöjet att arrangera hans bastubad på
hotell Klaus Kurki, där han och det svenska sällskapet bla general Hörberg, överstelöjtnant Björck och kapten Malcolm Murray badade
bastu av hjärtans lust.

I min tjänst som som förbindelseofficer mellan tyska och finska
högkvarterens kontraspionage, hände det att jag måste arrangera
parties åt besökande kollegor. Ofta var det herrar av sådan storleks-
ordning som jag skulle ordna det trivsamt för, att de inte kunde visa
sig ute på restaurang. För ändamålet disponerade vi flera lägenheter
som hyrts före kriget. Jag minns ett sådant sällskap jag tog hand om.

I sällskapet ingick en viceamiral, kommandörkäten Lindeman en est anställd i tyska flottan. Samvaron blev stormig. Först gick allt städat till, maten hämtades från den ryska restaurangen Bellvy nära Skatudden, skålar och "Heil Hitler" och högstämda tal avlökste varandra medan suriten sjöng i glasen och färger steg på ansiktena. Främst smitimmarna drog de finska värdarna sig tillbaka. Tyskarna skulle övernatta i lägenheten och jag fick ett styft arbete att eskortera dem in i rummen. Då alla tycktes vara på plats, kom en kapten uthoppande ur sitt rum och undrade var i helvete g amiralen tagit vägen, han var ju med vid ~~xxxxxx~~ partys början trodde han. Vi letade bebrilt genom alla ställen i huset, men då kom vår chaufför, sergeant Korpinen och såde lugnt och sansat att han redan ordnat lägi för amiralen. Denne var så berusad att rum och tid inte existerade, och då han ändå befann sig i badrummet, tyckte sergeanten det var likg gott att bänka ned honom i badkaret, vilket påpekade han illmarigt, var lämplig sovplats för en amiral. Rätt element och så...

Liknande fester ~~xxxxxxxx~~ var jag ofta ansvarig för. De sluttade i 90 fall av 100 med att tyskarna föll under bordet, då de inte tålde den finska ~~xxxxxxxx~~ eller ryska sprit vi bjöd på.

x

Efter esttransporten, då överste Walldén ville sätta fast mig som syndabock fast han själv beordrat mit att sköta den, träffade jag honom i Stockholm. Walldén var tydlig en man som glömde lätt. I ~~xxx~~ brev jag fick 13 december 1944 kallade han mig "broder" och skänkte "hjärtliga hälsningar". Han ville träffa mig. Jag svarade rent ut vad jag ansåg om hans handlande. Han borde ha tagit ansvar för sina egna order och inte utpekat mig för ryssarna som den skyldige. Hur kunde han som finsk officer handla så mot en kollega? Han försökte förklara sig, men kvarstod fakta. Fast min finska hukningsorder senare annulerades, och trotsa att han ansåg den föranletts av den nya politiska situation vi stod i 1944, borde han inte lätit ~~xxxxxxxx~~ skulden drabba mig ensam. Jag har här i Palma i min Ågo det intyg som lektor Erik Suurväli skrev efter vår ankomst till Stockholm. Där står:

"All den hjälp löjtnant Otto Kumenius bistått oss med, gjorde han på order av sin chef överste J. Walldén som ställde honom till vårt förfogande, sedan regeringarådet Fallo anhöllit om denna hjälp. För denna verksamhet erhöll Kumenius inget som helst gage, men fick han som erkänsla för sitt arbete tillåtelse att låta sina finska vänner utan betalning följa med över till Sverige"

Då vinterkriget var slut bildades Finland-Sovjetunionens vänner. Dessa uppgift var att sprida sovjetpropaganda och spionera samt vid krigsutbrott ~~med~~ se till att medlemmarna inte togs ut till krigstjänst. ~~med~~ Medlemmar skulle infiltreras i militära förband för att bland soldaterna göra propaganda och sabotera när de kom åt. Hemmafronten skulle försvagas genom olika insatser av medlemmar i sällskapet, som alltså var en sannt vänskaplig förening..

Andra farliga grupper fanns också i landet efter kriget, en av dem var de så kallade skogsgardisterna. En tillfällighet gjorde att vi kom ett stort förband av dem på spåret. I Sockenbacka låg ett finskt luftvärnsbatteri med fyra boforskanoner. Ammunitionsförrådet var insprängt i en kulle med manskapskasernen ovanpå. Alltsammans var omgivet med taggtråd och bevakades dygnet runt av vakter.

Luftvärnsbatteriet besökte en kväll av en fältteater. Alla soldater och officerare svältfödda på underhållning, samlades för att se teatern. Då artistgruppen dravit vidare och förläggningen låg mörk och tyst och de flesta sov exploderade ammunitionskällaren med ett väldigt brak. ~~med~~ Bomben som utlöst explosionen var till dälj lycka så illa placerad att manskapet och kanonerna kom oskadda från skräffen. Saken undersöktes och utredes av chefen för Helsingfors luftvärnskommando, som underlät att anmäla saken för kontraspionaget. Först flera dagar efter explosionen fick vi hand om förhören. Vi hittade en trasig väckarklocka i den söndersprängda källaren. I den ^{hade} helvetesbomben som utlöst explosionen legat. Innan annan kunde misstänkas som sabotör än den chaufför som försat teatertruppen till ~~med~~ platsen. Alla andra var inomhus och såg föreställningen.

Efter ihärdigt förhör erkände chauffören. Han var sedan länge övertygad kommunist och medlem i ~~med~~ Finland-Sovjetunionens vänner. Då vi undersökte hans bostad påträffades en mängd material som ledde oss vidare till Högfors skogar mellan Hangö och Helsingfors. Skogarna är här djupa och vilda och lämpar sig utmärkt som gömställen. I skogarna fanns dolda ungefär ett kompani finska skogsgardister klädda i finska uniformer. De var väl förberedda mot överraskningar med lyssnarpåter i träden, nedgrävda skyttensten och alla beväpnade med moderna snabbeldsgevär och Suomi maskinpistoler.

Vid ett anfall dödades ett tiootal skogsgardister. En del av dem som stupade var beväpnade med två maskinpistoler, vapen och ammunition styrkades inte. Tanken bakom de gömda gardisterna var att att då ryska trupper anföll Helsingfors från Hangö, - till

112

försvaret för huvudstaden fanns svenska frivilligkåren under överste Borgqvist och en obetydlig stadsgarnison, skulle skogsgardisterna förstärkta av fallskärmstrupper från Sovjet, som skulle hoppa ut över högferskogarna, tillsammans anfalla finnarna i ryggen och ta huvudstaden så att säga bakvägen. Ett företag som borde ha lyckats om tillräckligt antalet fallskärmssoldater satts in och om vi inte kommit skogsgardisterna på spåren i tid och ~~hur~~ oskadliggjort dem.

x

1944 byttes förbindelseofficeren ut mellan finska kontraspionaget och tyska Abwehr, dvs byrå Cellarius. Häradshövding Hans Gustaf Snellman avlades av mig, troligen främst för att han visat sina engelska sympatier alltför tydligt. Det var ganska märkligt att tyskarna godtogs mig. En aning förvånade var de nog av den oväntade ompladeringen, men min chef kom med en tillfredställande förklaring. Det hade kommit till hans kännedom att nuvarande förbindelseofficeren genom sin åppet visade antityska inställning inte åtnjöt tyskarnas fulla förtroende. Då man från finsk sida var angelägen om smidigt samarbete, ville man göra detta ombyte. Om Cellarius känd till de instruktioner jag fått av min chef, skulle det nya arrangemanget blivit kortlivat. Mina order lös i korthet:

„Försök att med alla medel vinna tyskarnas odelade förtroende. Om de vill erbjuda er tjänst som sin agent, så tag omedelbart chansen. Ni ska omedelbart rapportera allt som sker och behandlas vid besök på byrån. Jag ålades också att skaffa namn på så många som möjligt av de ~~nuvarande~~ finska agenter som arbetade för den tyska byrån.“

Så preparerad tillträddes jag befattningen som förbindelseofficer vid byrå Cellarius. Först måste jag komma på god fot med ~~nuvarande~~ Cellarius. Det dröjde inte långt innan den tyske spionchefen märkte att han ~~hade~~ större nytta av mig än officerare som tidigare haft min befattning. Flera gånger i veckan inbjöds jag till hans villa utanför Helsingfors, vi blev allt bättre vänner för var dag. I samband med att mitt förhållande till chefen blev bättre, släppte också misstänksamheten och förtegenheten på byrån. Yngre tyska officerare såg i mig en språngbräda till chefens ynnest och prövade alla medel att ställa sig in. Ville jag ha något renskrivet lades annat arbete åt sidan för att ~~nuvarande~~ jag inte skulle behöva vänta. Att jag ibland tog upp en och annan rapport som låg framme och flyktigt ögnade igenom den, fäste ingen sig vid. Man tycktes glömma att jag var finsk officer.

Cellarius inviterade mig till middag på Adlon. Under middagen underhöll han mig med reseintryck från Tyskland. Jag fråmade i all oskuld vem som var Costapos man i Finland. Cellarius nämnde Alarik Broschs namn. På senare tid fanns det anmärkningar på gestapo-chefens arbetsresultat i Finland. Vi bröt upp och i Cellarius eleganta sportbil körde vi till hans bostad för att fortsätta samvaron. Den gode översten konsumerade en imponerande kvantitet alkohol. Han återkom till min de dåliga resultat hans folk presenterade och slutligen körde han fram sitt egentliga ärende: att värva mig som tysk agent. Jag satt tyst efter hans erbjudande. Slutligen svarade jag:

-Jag går med på ert förslag, men på ett villkor.

-Vad då Sr villkor?

-Att ni ger ert hedersord på att jag inte får uppdrag som kan skada mitt land och dess frihet.

-Det lovar jag.

x

Jag nådde mitt mål att bli engagerad som agent vid bryå Cellarius. Möjligheterna att skaffa de finska myndigheterna viktiga informationer, hade på en gång ökats tiofaldigt. Den ena rapporten efter den andra hamnade på min chefs skrivbord. Bl a kom jag över en fullständigt förtedkning över agenter som arbetade för tyskarna i Finland. Med ledning av denna kunde finska myndigheter vid tiden för vapenvilan mellan Finland och Sovjet lägga beslag på de flesta av dem.

x

Den enda som inte ville acceptera mig på byrå Cellarius, utan öppet visade sin antipati var hauptman Paul. Han blev allt kortare i tonen och en dag frågade han:

-Hur är dit Otto, du har ju norskt påbrå, din mor är norskfödd och din kusin delägare i Aftonposten. Har du haft någon förbindelse med dina släktingar under kriget? Jag förnekade detta. Även om jag haft förbindelse med Norge skulle jag givetvis inte ha talat om det för honom. Vi var ju vapenbröder och man talade helst tyst om släktförbindelser i det tyskupperade Norge.

-Ja; har just gått igenom en teckning på frimurare i Finland, fortsatte han. Här finns en Uno Konrad Kumenius -vet du något om honom?

-Det borde jag gära, svarade jag, han är nämligen min far.

x

Tyskarna ville vara hundraprocentigt säkra på min person nu när jag skulle få inblick i vissa tyska förhållanden, som förbindelseman. Tyskarna kom endast över ytliga uppgifter som spelet bakom kulisserna i Finland, för att få fram något av värde, måste de gå via förbindelsemannen. Det oaktat försökte hauptman Paul snoka på egen hand, helt vid sidan av alla högtidliga överenskommelser. Bland landsmän som bott länge i landet, kon han troligen över ett och annat guldkorn.

Chefsbytte hadde nyligen skett i vårt kontraspionage, där överste Joel Walldén -"mannen med lockarna" eller "Gustaf Adolf" - tagit över rodret och utnämnt mig till sin första adjutant. Då jag träffade Cellarius lät jag honom förstå att jag var missnöjd med chefsbytet. Walldén var bra på sitt sätt, men inte av samma kaliber som Rautsuo antydde jag och Cellarius höll med. Mitt "förtroende" bröt isen och Cellarius blev mer öppenhjärtig och bjöd ofta hem mig till sin bostad. Så inleddes ett mångårigt samarbete med en utmärkt underrättelseman - men en dålig nazi. Endast nödtyngna -det finns ju situationer! - "Heil Hitler" pressades över hans läppar. Personligen tror jag han var mer anti än pro när det gällde Hitler och hans fanatiker.

De finska förbindelsemannen instruerades att göra passivt motstånd genom att så mycket som möjligt förhala besvarandet av tyskarnas frågor. Detta kunde exempelvis ske genom långvariga och onödiga undersökningar av de förhållanden tyskarna begärt upplysning om. Svaren dröjde då ofta mycket länge till tyskarnas stora förtret. Ibland blev de helt obesvarade och slutligen glömda.

x

Sent glömmer jag mitt möte med Hella Wuolijoki som anhölls som "beskyddare" åt den ryska spionen Irja Muorteva, som vi överraskade och grep då hon av missstag lämnade en kappsäck med rysk radiosändare istället för smutsvätt på en tvättkörnättnings. Den stora författarinnan och kommunisten Hella W. blev nedtagen till normalt mänskligt format under färhören. Efter sade hon till mig: "Kom ihåg din pojkspoling, jag ska aldrig glömma vad du gjort, det ska du komma att känna i ditt skinn en dag!" Jag tog inte orden på allvar då - det var inte enda gången jag hotats -"stora ord och fett fläsk fastnar ju inte i halsen", men många år senare i Spanien fick jag anledning att minnas dem.

Det gick till så här:

Min fru och jag arbetade med agenturverksamhet i Barcelona. Det var hårdare tider för oss. 1950 fick jag känslan av en sagan som uppgav sig vara affärsmannen. Vi träffades ofta i affärer och blev goda vänner. Jag bjöd ofta hem honom, men han tackade alltid nej av olika

115

skäl. Då vi känt varandra i 6-7 månader, kom han självmant en dag och sa att om det passade nu ville han gärna komma hem till oss på middag. Vid maten och kaffet efter maten, xxxxxxxxxxxxx erkände han att han nog inte var den affärsmannen han xxxx sagt. Han var avdelningschef vid spanska generalstabens kontraspionage och knöt kontakt med mig på order av sin chef. Nu var hans uppdrag att meddela att det vid tre tillfällen lämnats in anmälan mot mig från Finland: Jag var Sovjets agent i Spanien, påstods det. xxxxxxxxxxxxxxxxx Något så fruktansvärt kunde jag aldrig ha drömt att någon skulle beskylla mig för. Vilket jag också sade honom. Jag som givit mina krafter helt för Finland, vår frihet och armé under krigen.

-Lugna dig, uppmanade min spanske vän, vi har nog undersökt ~~xx~~ anklagelserna och haft förbindelse bl a med den svenska säkerhetstjänsten. Vi har kollat allt om dig i detalj och jag har nu order att tala om vem i Finland som är upphovet till beskyllningen. Bakom anmälan ligger Hella W. En finsk advokat har vidare sänd den till spanska ambassaden i Stockholm. Inför de spanska myndigheterna är du vit som din vitaste skjorta! Som borgen för dig står svenska försvarsstaben - vi kan bara beklaga att en sådan skymf drabbat dig.

Tänk er att en affärsmann i Moskva 1950 beskyllts för att vara USA:s man i Sovjet. Hur tror ni det gätt för honom, om han saknat diplomatisk immunitet? Jag tar av mig hatten för de spanska myndigheternas sätt att skräta donna sak. Den visar att det alltjämt finns verkliga grand seigneurs hidalgos i Spanien. I mitt fall ville deck inte bara tala om att jag lugnt kunde stanna där och arbeta vidare med mina affärer, de ville också göra mig tjänsten att tala om vilka som låg bakom donna skymf mot en finsk officer. Vid ett besök något år senare i Finland, sökte jag upp några av dessa hämndlystna män, som inte blev alls glada över mitt överraskande besök. Några av dem har ocksåbett om ursäkt för din falska anmälan mot mig.

x

Tyskarna strödder generöst ordnar över folk i Finland som de ville hålla sig väl med. Militärer som verkligen gjort sig förtjänta av dem, och civilpersoner vars insatser ~~xxxxxxxxxx~~ ibland var tvokomma, men som tyskarna ~~xxxx~~ ändå ville ~~xxxxxxxxxx~~ uppmärksamma. Järnkorset och Adlercreutz örnenorden förekom ofta vid dessa utdelningar. Jag råkade hamna i första gruppen som fick en orden av Hitler. Ceremonin ägde rum i Societetshuset. Dr Kastari och jag var den lågsta i graden ~~xxxxxxxxxx~~ bland idel överstar och generaler och överstar och industrichefer. Vi fick örnenorden som

erkänsla för att vi klarat upp affären hos den engelske militärattachén Magill. I detta fall bar ju affären tyskt märke men i krigets början ansåg tyskarna att en tysk utmärkelse ~~var~~ var utmärkt som lugnande medel för finnar som var alltför ambitiösa och "heta" på gröten. Nästa gång trodde de vi ~~var~~ hättre skulle minnas det stora Vaterlandet och inte vara för ivriga med ~~var~~ avslöjandena. En tysk orden, hur fin den än var, torde inte ha hindrat någon finsk underrättelseman i hans arbete. Även om slutresultatet varit till tysk nackdel. Blod är tjockare än den finska tyska bjud-whisky och grannaste ordensband. Idag har finska officerare officiell rätt att bära järnkors och örnenorden.

X

7